Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΡΕΜΠΡΑΝΤ — ΥΠΟ ΡΕΜΠΡΑΝΤ

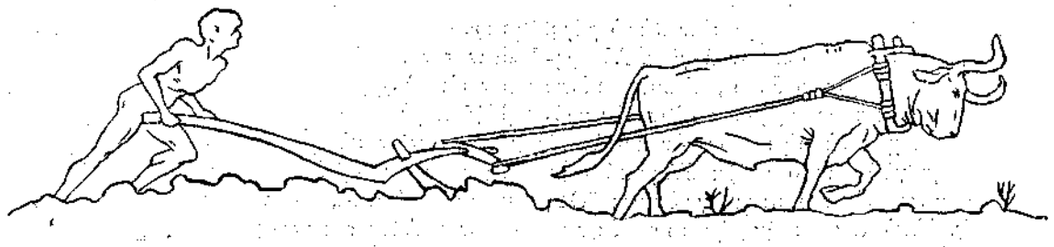

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 15-31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1906

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» *

Απαντῶ μὲ θλιβερὰν προθυμίαν εἰς τὰ ἐρωτήματα τῶν «Παναθηναίων». Καὶ σᾶς δίδω κ' ἐγὼ μίαν συνταγήν, διὰ τὸν ἀπελπισμένον ἀσθενῆ σας.. ut aliquit fiat.

Καὶ εἰς τὰ δύο σας ἐρωτήματα ἡ ἀπάντησίς μου εἶνε καταφατική, ἀνεπιφυλάκτως καταφατική.

Καὶ ὅσον μὲν διὰ τὴν τωρινὴν κρίσιν, δὲν βλέπω παρὰ μίαν τοπικὴν ἐκδήλωσιν τῆς καθολικῆς κρίσεως, ποῦ ὑφίσταται τὸ βιβλίον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ αἴτια εἶνε πολλὰ καὶ προφανῆ: Ἡ ἐφημερὶς πρῶτα-πρῶτα, ποῦ ἐφόνευσε τὸ βιβλίον, χωρὶς νὰ φονευθῇ αὐτὴ ἀπὸ τὴν σκληρὰν εἰρωνείαν ἑνὸς Λεοπάρδη. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ προϊόντος μὲ τὴν ἀπαραίτητον ἔκπτωσιν τῆς ποιότητος. Ὁ περίφημος περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν μὲ τὴν ὑπερέντασίν του, φονεὺς τῆς ραστώνης καὶ τῆς ψυχικῆς ἡσυχίας, δηλητηριαστὴς τῆς ἀτμοσφαίρας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ζῇ τὸ βιβλίον. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν θεαμάτων, ἀκουσμάτων καὶ μέσων ἀπολαύσεως, ποῦ ἀναπληροῦν μέγα μέρος αἰσθητικῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἱκανοποιοῦσε ἄλλοτε ἡ ἀνάγνωσις. Τὰ μέσα τὰ καταπληκτικὰ τῆς κινήσεως, τῆς κινήσεως ποῦ εἶνε ὁ μεγάλος ἐχθρὸς τοῦ βιβλίου Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς ἄλλης βαρβαρότητος, τὸ μέγα ὕπαιθρον, ὁ μεγάλος μαγνήτης, ἡ ἕλξις τοῦ Ἡλίου. Ἡ τυχοδιῶκτις ὅρασις καὶ ἡ πλανητικὴ ἀκοὴ ὑπῆρξαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν αἱ μεγαλείτεραι πύλαι συγκοινωνίας μὲ τὸν ὑλικὸν καὶ τὸν ἠθικὸν κόσμον.

Ἔτσι βλέπω ἐν συντομίᾳ τὴν φύσιν καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῆς νόσου, ὅπως λέγουν οἱ ἰατροί.

Θέλετε καὶ τὴν θεραπείαν; Δυστυχῶς δὲν βλέπω τί εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ. Νὰ καταργήσωμεν τὰ αἴτια; Εἶνε ὁ μέγας σκόπελος, ποῦ προσκρούει πάντα ὁ θεραπευτής. Πῶς θέλετε νὰ καταργήσωμεν τὴν ἐφημερίδα, τὸ «ἀνάγνωσμα»—ὁ ὅρος εἶνε πλέον γνωστὸς—τὸν ἀγῶνα τῆς σημερινῆς ζωῆς, τοὺς ἄλλους ἀναριθμήτους ἀναπληρωτὰς τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ κυρίως πῶς νὰ καταργήσωμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἥλιον, τὸ φῶς, τὸ ὕπαιθρον καὶ τὸ καφενεῖον;

Ἀλλ' ἂς δοκιμάσωμεν πρῶτα μίαν κλινικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος. Ποῖος εἶνε ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν Ἑλλάδα; Εἶνε ὁ Α, Β, Γ, Δ. Ὁ Α διαβάζει ἀπὸ ἀνάγκην (ἐλαχίστη ἀναλογία στατιστικῶς) καὶ αὐτὸς κατανικᾷ ὁπωσδήποτε ὅλα τὰ ἄλλα ἐμπόδια καὶ διαβάζει, ὀλιγώτερον πάντα ἀπὸ τὸν Εὐρωπαῖον, ἀλλὰ διαβάζει. Εἶνε οἱ δέκα ἄνθρωποι ποῦ ἀγοράζουν βιβλία εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουμανούδη, ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε ὅλα τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, θὰ ἔμειναν ὑποθέτω ἐννέα. Ἀπὸ τοὺς δέκα αὐτούς, ἂν θέλετε, χάριν περιεργείας, καὶ ὀλίγην στατιστικήν, ἐξ εἶνε προνύμφαι λογίων καὶ λόγιοι ἐν ἐνεργείᾳ (service gratuit) δύο ρομαντικοὶ μικροϋπάλληλοι, ἕνας ἐξωτερικὸς ἀσθενὴς τοῦ «Αἰγινιτείου» καὶ ἕνας παραλυτικός, ποῦ οἰκουρεῖ πρὸ δεκαετίας. Ὁ Β διαβάζει διὰ νὰ κάμνῃ κριτικὴν εἰς τὰ καφενεῖα καὶ τὰς αἰθούσας, διαβάζει ἕνα βιβλίον εἰς μίαν ὥραν, ἔπειτα τὸ δένει, καὶ τὸ τοποθετεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην του. Εἶνε Ἕλλην ésthète. Ὁ Γ διαβάζει διότι ἔχει ἀσθενῆ τὴν θέλησιν καὶ δὲν εἰμπορεῖ νὰρνηθῇ τὴν ὑπογραφήν του εἰς μίαν

* «Παναθήναια» σελ. 185.

ἀγγελίαν καὶ ὅταν πληρώσῃ τὸ βιβλίον «ἀφρίζει ἢ ξαφρίζει» κατὰ τὴν παροιμίαν θὰ τὸ φάγῃ. Ὁ Δ. διαβάζει ἀπὸ ἀπόλυτον ἀργίαν. Αἱ ἐφημερίδες, τὸ ὕπαιθρον, ὁ ὕπνος, αἱ διασκεδάσεις δὲν φθάνουν νὰ ἀπορροφήσουν ὅλον τὸν χρόνον του. Εὐτυχῶς δὲ μὴ εὑρὼν τὸν καιρὸν νὰ μάθῃ ἄλλην γλῶσσαν, διαβάζει ἑλληνικά.

Ποῖος εἶνε τώρα ὁ μισαναγνώστης; Ὅλη ἡ Ἑλλάς. Ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἕως τὸν τελευταῖον λιμοκοντόρον. Διὰ τοὺς λόγους ποῦ εἴπαμεν. Μέσα εἰς αὐτοὺς εἶνε ὁ περιφρονητὴς τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, ὁ πολύγλωσσος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεων, ὁ μισονεϊστὴς ὁ ὁποῖος ἔπαυσε νὰ διαβάζῃ τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ δὲν ἀνέχεται τὰ νέα, ὁ μὴ ἐννοῶν ἀπὸ τὴν «νέαν τέχνην», ὁ συγχυσμένος ἀπὸ τὰς προσπαθείας πρὸς παραγωγὴν «ἀνωτέρου εἴδους» καὶ τέλος ὁ ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὸν κ. Χατζιδάκην, ἀπὸ τὸν κ. Ψυχάρην, ἀπὸ σᾶς καὶ ἀπὸ ἐμέ.

Πρόκειται, ἐννοεῖται, διὰ τὸ «ὥραῖον βιβλίον», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Ξενοπούλου. Διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ διδακτικὸν βιβλίον, τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Αὐτὸ τὸ ἐπιβάλλει τὸ Κράτος, ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ διδάσκαλος. Εἶνε εἶδος ἀμέσου φόρου. Αὐτὸ εἶνε βιβλίον περιπατητικόν. Ἀπὸ τὸν ἐκδότην πηγαίνει εἰς τὸν μαθητήν, τὸν ἀκολουθεῖ μέχρι τῶν ἐξετάσεων, μεταβαίνει εἰς τὸ παλαιοπωλεῖον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔχει ὁ Θεός. «Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται...»

Ἀλλὰ πῶς θὰ σωθῇ τὸ ὡραῖον βιβλίον; Ἐδῶ εἶνε τὸ ζήτημα. Εἶνε ἕνας ἄρρωστος ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, ποῦ δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐμπειρισμόν. Οἱ ἐμπειρικοὶ θὰ προτείνουν διάφορα βότανα. Προτείνω κ' ἐγὼ τὰ ἰδικά μου.

Πρῶτα-πρῶτα τὸ ὡραῖον βιβλίον πρέπει νὰ γίνῃ ἀξιανάγνωστον. Ὕστερα νὰ συνειθίσουν οἱ Ἕλληνες νὰ διαβάζουν. Τὸ πρῶτον ἐξαρτᾶται ἀπὸ Θεοῦ. Ἡ φώτισις τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀπαραίτητος. Ἂς προσευχηθῶμεν καὶ ἂς κάμωμεν λιτανείας. Διὰ τὸ δεύτερον κάτι εἰμποροῦμεν νὰ κάμωμεν κ' ἐμεῖς. Ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦμεν νὰ καταργήσωμεν τὸν Ἥλιον καὶ τὸ ὕπαιθρον, νὰ τὰ συμβιβάσωμεν μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Νὰ φέρωμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὰς στοάς, εἰς τὰ θέατρα, sub Jove. Νὰ δημιουργήσωμεν διαλέξεις ὑπαιθρίους, νὰ κάμωμεν τὸν Ἕλληνα νἀγαπήσῃ τὸν λόγον, ὄχι μόνον εἰς τὰς χυδαίας του μορφὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας. Νὰ τὸν προπαρασκευάσωμεν δηλαδὴ διὰ τὸ βιβλίον. Καὶ ὅταν τὸν παρασκευάσωμεν, νὰ τοῦ τὸ δώσωμεν εἰς τὰ χέρια. Ἕνα βιβλίον ποῦ νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸ ὕπαιθρον, μὲ τὸν δρόμον, μὲ τὴν πλατεῖαν, μὲ τὸ παράλιον, μὲ τὴν ἐξοχήν. Τὸ ἰδανικὸν βιβλίον θὰ ἦτο τὸ βιβλίον τοῦ μικροῦ σχήματος, τῆς τσέπης ὅπως λέγουν οἱ ἐκδόται. Ἀλλὰ τῆς τσέπης τῆς σημερινῆς· διότι ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου ἕνα τόμον κάποιας παλαιᾶς Bibliothèque de Poche, ποῦ δὲν χωρεῖ εἰς καμμίαν σύγχρονον τσέπην. Προτείνω ὡς ἰδανικὸν σχῆμα τὰς ἐκδόσεις: Scripta Brovia τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. Ε. Sansot Orland, ἐκδόσεις ποῦ εἶχαν τόσην ἐπιτυχίαν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ διαβάζεται εἰς τὸν σιδηρόδρομον, εἰς τὸ τράμ, εἰς τὸ καφενεῖον, εἰς τὸ λουτρόν, εἰς τὸ βαπόρι, εἰς τὰς λουτροπόλεις, εἰς τὸ κρεβάτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου χάνουν τόσην ὥραν οἱ δυσκοίλιοι ἄνθρωποι. Εἰμποροῦν ἀκόμη νὰ τὸ διαβάζουν οἱ βουλευταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συνεδριάσεων καὶ οἱ φοιτηταὶ κατὰ τὴν ὥραν τῶν μαθημάτων. Καὶ ἔχομεν ἐξομολογήσεις μεγάλων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι ἐδιάβασαν τὰ περισσότερα βιβλία των καὶ ἔγραψαν καὶ πολλά, κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς χαμένης ὥρας εἰς ἕνα τακτικὸν ταξίδι, εἰς ἕνα καφενεῖον ἢ εἰς ἕνα περίπατον. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐδιάβασα δέκα τομίδια τῶν Scripta Brevia εἰς διάστημα πέντε ἡμερῶν μέσα εἰς τὸν Ἠλεκτρικὸν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς, εἰς ὥρας δηλαδὴ χαμένας. Καὶ ἔχω λόγους νὰ συστήσω σοβαρώτατα τὸ θαυματουργὸν μέσον εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐκδότας.

Αὐτὰ εἶχα νὰ σᾶς εἰπῶ. Καὶ τώρα ἐπιτρέψατε μου νὰ σᾶς θέσω κ' ἐγὼ ἕνα ἐρώτημα, μ' ἕνα μοναδικὸν ἄρθρον, χωρὶς ἀξίωσιν ἀπαντήσεως:

Διατί ἐκδίδονται ἑλληνικὰ βιβλία;

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Υ.Γ. Παρέλειψα νὰ σᾶς προσθέσω, ὅτι κατὰ τὰς ἀτομικάς μου παρατηρήσεις, τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ἀναγινώσκοντος κοινοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶνε κυρίαι. Ἡ γενικὴ ὑπεροχὴ τῶν γυναικῶν ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μία ἀναμφισβήτητος ὑπεροχὴ εἰς πολιτισμὸν καὶ ἀνθρωπισμὸν ἐν γένει, εἶνε ἕνα θέμα ποῦ ἀξίζει νἀπασχολήσῃ τὰ «Παναθήναια».

Π. Ν.

Εἰς τὴν πρώτην σας ἐρώτησιν ἀπαντῶ ὅτι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουν πολὺ περισσότερον τώρα παρὰ ἄλλοτε, ὅτι ὅμως τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρισιμωτάτην κατάστασιν σήμερον. Οἱ λόγοι τοῦ παραδόξου φαινομένου — καὶ τώρα εἰσέρχομαι καὶ εἰς τὴν δευτέραν σας ἐρώτησιν — εἶναι πολλοί, καὶ ἠμποροῦσε κανεὶς ὁλόκληρον βιβλίον πολὺ διδακτικὸν νὰ συγγράψῃ ἐξετάζων αὐτούς. Καὶ ὅτι μὲν ὁ σημερινὸς ἕλλην ἀναγινώσκει πολὺ περισσότερον παρὰ ἄλλοτε, αἱ ἀσφαλέστεραι ἀποδείξεις εἶναι τὰ ἑξῆς δύο: 1ον ὁ ἐξαιρετικὸς πολλαπλασιασμὸς — δυσανάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν — τῶν ἐφημερίδων, ὄχι μόνον τῆς πρωτευούσης ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἑλληνικαὶ κοινότητες καθὼς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀμερικῇ· καὶ 2ον αἱ μεταφράσεις πλείστων μυθιστορημάτων τοῦ χειρίστου καὶ ἀκαλαισθητοτέρου εἴδους, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀνάρπαστα πωλούμενα κατὰ φυλλάδια. Ἀλλ' ἴσα-ἴσα, ἀκριβῶς διότι διὰ τοὺς δύο τούτους λόγους ὁ Ἕλλην ἀναγινώσκει πολὺ περισσότερον τώρα παρὰ ἄλλοτε, τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον — τὸ ἄξιον λόγου ἐννοεῖται — καὶ τὸ περιοδικὸν — ὅπως τὰ «Παναθήναια» — βέβαια διατρέχουν κρίσιμον περίοδον, διότι αὐτὰ μόνον ἐπαρκῶς δὲν ἀναγινώσκονται. Καὶ ἐξηγῶ τὸ διατί: Ὁ Ἕλλην δημοσιογράφος ἕνα σκοπὸν ἔχει ἐκδίδων ἐφημερίδα: νὰ ἑλκύσῃ ἀναγνώστας. Γνωρίζει λοιπὸν ἄριστα ὅτι ὁ Ἕλλην διὰ λόγους κλιματολογικοὺς κυρίως, ἂν καὶ ἔχῃ πλεῖστα προτερήματα, εἶναι ὅμως δυστυχῶς εὐφάνταστος κυρίως, λοιπὸν καὶ ἀψίκορος καὶ ἐπιπόλαιος. Τοῦ ἀρέσουν τὰ πολὺ τραγικά, τὰ πολὺ κωμικά, καὶ μάλιστα τὰ πάρα πολὺ κωμικοτραγικά. Δι' αὐτὸ ἑλληνικὴ ἐφημερὶς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν της (;) μαζὶ μὲ τὰ μακεδονικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ ἐν γένει ζητήματα εἶναι ἀπαραίτητον νἀνακατεύῃ μὲ χονδροὺς χαρακτῆρας τοὺς ἔρωτας τοῦ Δηλιγιάννη εἰς τὰ Παρίσια, τὰ ἄθλα τοῦ Θών, καὶ τὰ λοιπά: Ἀπὸ τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματα ἐπίσης πρέπει νὰ ἐκλέξῃ ὁ ἕλλην ἐκδότης καὶ δημοσιογράφος — αἱ ἐξαιρέσεις δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν — τὰ μᾶλλον φανταστικὰ καὶ ἀψυχολόγητα πρὸς δημοσίευσιν. Μὲ ἄλλους λόγους λοιπὸν ὁ τύπος καὶ οἱ ἐκδόται μυθιστορημάνων κολακεύουν ψυχολογικώτατα τὸ εὐφάνταστον τοῦ Ἕλληνος καὶ ἑπομένως συντείνουν δυστυχῶς εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς *ἐθνικῆς* φιλολογίας μας.

Εἶναι τρίτος λόγος, ἐκτὸς μερικῶν ἄλλων, ὁ σπουδαιότερος ἴσως, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἕλλην ἐν ᾧ διαβάζει ἀρκετά, δὲν διαβάζει ὅμως τὰ καλὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς πατρίδος μας. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα. Τὸν λόγον τοῦτον ἀδύνατον νὰ ἐξετάσω μὲ δύο λέξεις, διότι πρέπει νὰ κάμῃ τις λεπτομερῆ ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀναρμόστου πλέον διὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος. Εἰς ὅλον τὸ Σχολαρχεῖον καὶ τὸ Γυμνάσιον καταγινόμεθα μὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα μαθητοῦ δέκα πέντε ἢ δέκα ἓξ ἐτῶν ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ καὶ μετρίως ἀκόμη, ἀφ' οὗ μὲ δυσκολίαν ἐννοεῖ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τοῦ συγγραφέως. Δι' αὐτὸ γεννᾶται εἶδος ἀποστροφῆς εἰς τὸν Ἕλληνα μαθητὴν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Καὶ τί συμβαίνει τότε; Κουρασμένον τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν σοβαρότητα τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου ἐπιζητεῖ μὲ πάθος τὸ ἀντίθετον τοῦ πολὺ σοβαροῦ καὶ ἐπιδίδεται μ' εὐχαρίστησιν εἰς ξένα ἔργα, ἀνούσια μὲν αὐτὰ καθ' ἑαυτά, τερπνὰ ὅμως, ὅπως εἶναι ὅλα τὰ ἀψυχολόγητα μυθιστορήματα, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ καλὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς πατρίδος μας. Τὴν σημερινὴν λοιπὸν κρίσιμον κατάστασιν τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἐπέφεραν κυρίως τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα καὶ ὁ τύπος κατὰ δεύτερον λόγον.

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑΣ
φιλόλογος.

Λυποῦμαι ποῦ δὲν μπορῶ νὰ δώσω σωστὴ ἀπάντηση στὸ πρῶτο ρώτημα σας. Εἴμαστε ὅλοι τέσσερεις Ρωμιοὶ ἐδῶ πέρα. Δυὸ ξενοδόχοι, ἕνας ταβερνάρης, κ' ἡ ἀφεντειά μου. Ὥστε ἀπὸ ἐσᾶς πρέπει νὰ μάθω ἂν ὁ Ρωμιὸς διαβάζει σήμερα λιγώτερο παρ' ἄλλοτες.

Στὸ δεύτερο ρώτημά σας ἀπάντησα, εἶναι τώρα δώδεκα χρόνια. Στοῦ Γαβριηλίδη τὸ «Νέον Πνεῦμα» φύλλο τῆς πρώτης τοῦ Μάη 1894, τυπώθηκε ἕνα μου ἀρθρουδάκι, «Γιατί δὲ διαβάζει ὁ Ρωμιός».

Καὶ γιὰ νὰ μὴ σᾶς κουράζω νὰ τὸ γυρεύετε, σᾶς δίνω ἐδῶ μερικές του φράσες.

«....Τὸ διάβασμα γιὰ νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ λαὸ δὲν πρέπει νὰ χρειάζεται σπουδὴ καὶ μελέτη. Τί λέω; Μήτε *κούραση* καμιὰ δὲ χρειάζεται. Τὰ βιβλία πρέπει νὰ θρέφουν τὸ νοῦ

τοῦ ἀνθρώπου καθώς ὁ ἀέρας ποῦ ἀναπνέει, τὸ φαεῖ ποῦ τρώει, τὸ νερὸ ποῦ πίνει. Ἀκούραστα, καὶ μὲ *ἡδονὴ* μάλιστα.. Γιὰ τὸ Ρωμιὸ τὸ διάβασμα εἶναι εἶδος *μελέτη*...Οἱ λέξες, ὅσο κι ἂν τὶς νοιώθει, δὲν ἐντυπώνουνται ἀκούραστα μέσα στὸ νοῦ του, κι ὁ νοῦς εἶναι πολὺ ἰδιότροπο πρᾶμα. Αὐτὸς τὴν παραμικρὴ σκλαβιὰ δὲν τὴ δέχεται...Δὲν ἐννοεῖ ἕνας δάσκαλος νὰ τὸν κάμνῃ νὰ καταπίνῃ εὔκολα κι ἀκούραστα, πολὺ λιγώτερο μὲ γλύκα, λέξες καὶ φράσες ποῦ δὲν τὶς ἔμαθε μαζὶ μὲ τῆς μάννας τὰ νανουρίσματα, τὰ χαδέματα, τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια. Τῆς *μάννας* τὴ γλώσσα γυρεύει ὁ νοῦς, κι ἂν ἡ φιλολογία τὴν πελεκᾶ καὶ τὴ στολίζει λιγάκι, καθὼς γίνεται σ' ὅλα τὰ ἔθνη, αὐτὸ ὁ νοῦς δὲν τὸ ἐναντιώνεται, μάλιστα τὸ προτιμᾶ καὶ τἀγαπᾶ, ἐπειδὴ τὸ *γοῦστο* εἶναι μέσα στὸ φυσικὸ τοῦ ἀνθρώπου, κ' ἡ φιλολογία πάντα *ἐκεῖνο* τὸ γοῦστο καλλιεργεῖ καὶ σπουδάζει. Ὅταν ὅμως ἔρχεσαι καὶ τοῦ παρουσιάζεις γλώσσα μ' ἄλλη γραμματική, μ' ἄλλους τύπους, καὶ μ' ἄλλες λέξες τὶς πιώτερες, τότες κάμνει ἐπανάσταση κι ὁ Ρωμιός, καὶ φωνάζει: «φτάνει σου! μὲ βασάνισες στὸ σκολειό, τώρα εἶμαι λεύτερος. Θὰ δουλέψω, θὰ διασκεδάσω, θὰ φάω, θὰ παντρευτῶ. *Νὰ διαβάσω* ὅμως, βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σου...»

Εἶπα μερικὰ καὶ στὸ προοίμιο τῆς «Μαζώχτρας», σελ. 4 καὶ 5. Μὰ σώνουνε, θαρρῶ, ὅσα σᾶς ξανάγραψα, γιὰ νὰ σᾶς παραστήσουν τὴν ταπεινή μου τὴ γνώμη.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἡ Ἑλλὰς ἐλευθερώθηκε μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς ποὺ τὰ «Παναθήναια» θέτουν τὸ ἀνήσυχο ἐρώτημα των, τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ δὲν εἶχαν ποτὲ ἀκμὴ διὰ νὰ διέρχωνται τώρα παρακμήν. Τὸ ἐλεύθερον, εὔμορφο καὶ ἀνοικτὸ πνεῦμα τὸ ἔφαγεν ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ «Ρωμηοῦ» καὶ ὄχι τοῦ Ἕλληνος πρὸς τὴν ἐθνική του ζωὴ καὶ φυσικὰ καὶ πρὸς τὴν ἐθνική του γλῶσσα. Δὲν σημαίνει ἂν ὑπάρχουν πενῆντα ἢ ἑκατὸν ἄνθρωποι ποῦ σκέπτονται εὐρύτερα. Τὸ σύνολον εἶνε ἕνας ὄχλος ἀμόρφωτος ἀκόμα. Καὶ πιὸ πολὺ ἕνα συμμάζεμα βαρβάρων. Τί; Ἀμφιβάλλετε; Τότε σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμετε ἕνα περίπατο 'ς τὴς ἐπαρχίες καὶ τὴς ἑλληνικὲς παροικίες 'ς τὸ ἐξωτερικό. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ θὰ παρατηρήσετε σὲ ποία ἀποκτήνωσι εἶνε βυθισμένοι νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐπιστήμονες καὶ μή. Καὶ μάλιστα αὐτοὶ οἱ ψευτοεπιστήμονες καὶ οἱ ψευτοδασκάλοι ποῦ ξεφουρνίζει μερόνυχτα τὸ Πανεπιστήμιο. Αὐτοὶ ποῦ ἀποτελοῦν δῆθεν τὴν «τάξιν τῶν ἀνεπτυγμένων».

Καὶ ὅμως σὲ τέτοιους ἀνθρώπους, σὲ τέτοιο κοινὸν χωρὶς κανένα ἰδανικόν, χωρὶς μορφωτικὴ βάσι, χωρὶς τὴν ἐπίγνωσι ὅτι ἡ μελέτη ἀναμορφώνει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή, εἶνε ἐμπιστευμένη ἡ τύχη τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ. Εἶνε λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀκμάσουν τὰ πνευματικὰ προϊόντα καὶ ἐκδοτικῶς; Διότι λογοτεχνικῶς ὄχι ἀκμάζουν ἀλλὰ καὶ θριαμβεύουν. Διότι ἕνα Παπαδιαμάντην, ἕνα Νιρβάναν, ἕνα Παλαμᾶν καὶ τόσους ἄλλους ἀκόμα καὶ ἕνα περιοδικὸν ὅπως τὰ «Παναθήναια» μὲ τὴν σεμνότητά του καὶ τὴν μεθοδική του μορφωτικὴ ἐργασία, καὶ τὸν «Νουμᾶ» μὲ τὴν ζωηρὴ πολεμική του, μὴ τὸ θαρρεῖτε πῶς ἔχουν καὶ τὰ ἄλλα κράτη 'ς τὴν Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ ποῦ θὰ ἤθελαν νὰ ἔχουν καὶ 'ς τὴ δυσμικὴ Εὐρώπη ἀκόμα.

Ἀλλ' ὅλους αὐτοὺς ποὺ ἀνέφερα, ὅλους ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφίνουν νὰ προχωρήσωμεν δύο στοιχεῖα τρομερὰ ποὺ πνίγουν ὁλόκληρη τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους. Τὸ Σχολεῖο καὶ ἡ Πολιτική. Δύο θηρία ποῦ θέλουν τσάκισμα. Δύο ἅρπυιες ποὺ μᾶς τρώγουν ἀλύπητα κάθε ὡραῖο λογισμό, κάθε εὐγενική μας σκέψι. Κ' ἔτσι δὲν προοδεύει οὔτε τὸ βιβλίο οὔτε τὸ περιοδικό. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προοδεύσῃ σὲ τόπο ποὺ δὲν διαβάζει οὔτε ὁ βασιλέας, οὔτε ὁ πρωθυπουργός, καὶ ποὺ καυχῶνται μάλιστα διότι δὲν διαβάζουν. Ἐν τούτοις 'ς τὴν Ἀγγλία οἱ Μπάνερμαν καὶ οἱ Μπάλφουρ καὶ Μόρλεϋ, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸν Δισδραέλη καὶ τὸν Γλάδστωνα καὶ τὸν Σαλισβουρὺ ποὺ πέθαναν, εἶνε πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοὶ χωρὶς νὰ παύουν νὰ εἶνε καὶ μεγάλοι συγγραφεῖς, ὅπως 'ς τὴ Γαλλία πάλιν ὁ Βαλδὲκ Ρουσὼ συζητοῦσε γιὰ τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Ζολᾶ μολονότι πρωθυπουργός, ὁ δὲ Λὲγκ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἔγραφε στίχους. Καὶ διὰ νὰ σᾶς εἰπῶ πῶς ἐκτιμῶνται ἐκεῖ οἱ συγγραφεῖς, σᾶς ἀναφέρω ὅτι ὁ Λουμπέ, καλῶντας 'ς τὸ προεδρικό του τραπέζι τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, εἶχε πλάγι του καὶ τὸν Καπὺς τὸν γνωστὸν κωμῳδιογράφον. Ἰδοὺ γιατὶ διαβάζουν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἰδοὺ γιατὶ ἐδῶ δὲν διαβάζουν, καὶ μόνον ἀνοησίες λέγουν ὅταν ἀνοίγουν τὸ στόμα των νὰ εἴπουν κάτι τι διὰ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ποὺ τὰ βιβλία των εἶνε ὑπέρτερα πολὺ ἀπὸ τὴν σκέψι τοῦ ἔθνους των. Ἁπλούστατα διότι ἐδῶ οἱ διάφοροι πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοὶ δὲν ἔχουν κανένα, μὰ ἀπολύτως κανένα ἰδανικὸν καλλιτεχνικόν, καί, τὸ λυπηρότερον, οὔτε ἐθνικόν.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Α΄. — Δὲν πιστεύω ὅτι τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες διαβάζουν ὀλιγώτερον ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ πλῆθος καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ πλήθους τούτου τῶν ἐφημερίδων, τὰ βιβλία τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν καὶ τὰ κατὰ φυλλάδια ἐκδιδόμενα βιβλία, τὰ κυκλοφοροῦντα εἰς χιλιάδας καὶ μυριάδας ἀντιτύπων, ἀποδεικνύουν τὸ ἐναντίον. Ἴσως θὰ εἶχε δίκαιον, ἂν ἔλεγε κανεὶς ὅτι σήμερον τὸ ποιὸν τῶν προτιμωμένων ἀναγνωσμάτων εἶνε κατώτερον ἀπὸ ἄλλοτε. Καὶ τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς κάποιαν μεταβολὴν τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῶν ἁπλῶς ἐγγραμμάτων καὶ τῶν κάπως περισσότερον ἀνεπτυγμένων. Ἄλλην φορὰν οἱ ἀναγνῶσται ἦσαν ὀλιγώτεροι καὶ καλλίτεροι. Σήμερον εἶνε περισσότεροι καὶ χειρότεροι. Ἄλλην φοράν, ὁ καλὸς λογογράφος ἢ ὁ καλὸς ποιητὴς τῆς ἐποχῆς, ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προσιτὸς εἰς τὸν μέσον ὅρον τῆς κοινῆς ἀναπτύξεως. Σήμερον εἶνε σχεδὸν ἀπομονωμένος. Ὀλιγάριθμος τάξις ἀνεπτυγμένων τὸν ἐννοεῖ καὶ τὸν ἀπολαμβάνει διὰ τοὺς ἄλλους εἶνε ἀκατανόητος καὶ ξένος.

Β΄. — Οὕτως ἢ ἄλλως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς «ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκῶς ἀναγινώσκων» καὶ ἡ κρίσις ὑφίσταται ἀνέκαθεν. Εἴμεθα ὀκτὼ ἑκατομμύρια Ἕλληνες, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, ὅπως ἐννοοῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν (δηλαδὴ προτίμησιν τῶν καλλιτέρων ἀναγνωσμάτων καὶ ἀγορὰν αὐτῶν), δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς τρισχιλίους. Ἡ «Ἑστία» π. χ., τὸ μόνον πανελλήνιον περιοδικόν, δὲν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ποτὲ περισσοτέρους συνδρομητάς. Ἀνάγνωσμα ἐκλεκτὸν - ὄχι λαϊκόν, — κυκλοφορῆσαν εἰς 3,000 ἀντίτυπα, ἔφθασεν ἤδη τὸν ἀνώτατον ὅρον τῆς κυκλοφορίας καὶ ἀνεγνώσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνεπτυγμένους Ἕλληνας. Ἀλλ' εἶνε εὔκολον νὰ ἐπιτυγχάνεται διὰ κάθε καλὸν ἀνάγνωσμα αὐτὴ ἡ δυνατὴ κυκλοφορία; Ἀπεναντίας δυσκολώτατον· τὰ 8 ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων εἶνε διασκορπισμένα εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς διαφημίσεως εἶνε ἀτελέστατα, — ἀκόμη καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποστολῆς χρημάτων, χάρις εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν τοῦ ταχυδρομείου μας.

Εἴμεθα ὀλίγοι, διεσπαρμένοι καὶ ἀσυγκοινώνητοι. Ἀλλ' ἂν ἡ ἀναλογία 8,000,000 : 3,000 — ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις — εἶνε ἀπολύτως μικρὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπῃ εἰς τὸ βιβλίον καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τὴν ἀκμὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν βλέπομεν καὶ ζηλεύομεν εἰς ἄλλα ἔθνη, τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τὸ Σχολεῖον. Τὸ Σχολεῖον μας δὲν κατορθόνει παρὰ νὰ ἐμπνεύσῃ μῖσος θανάσιμον κατὰ τοῦ βιβλίου. Εἶνε ὁ τάφος κάθε πνευματικῆς ζωῆς. Ἀλλοῦ, ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον διατηρεῖ κάποιαν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Σχολείου. Ἐδῶ ἀπεναντίας αἱ ἀναμνήσεις αὐταί, φρικώδεις ἀναμνήσεις, κάμνουν τὸν Ἕλληνα νὰ ἀποστρέφεται τὸ βιβλίον καὶ νὰ τὸ ἀποφεύγῃ ἐπὶ ζωῆς. Αἱ τρεῖς χιλιάδες ποῦ ἐλέγαμεν πρίν, εἶνε αἱ ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος· εἶνε οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἱ τόσον καλὰ προικισμένοι διανοητικῶς ἀπὸ τὴν φύσιν, ὥστε νὰντέχουν εἰς τὸ δηλητήριον τοῦ Σχολείου. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ὑποκύπτουν· φονεύεται μέσα των κάθε πνευματικόν, κάθε ἀνθρώπινον. Καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον, εἴτε ἀργὰ εἴτε ἐνωρίς, εἴτε ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν εἴτε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, τελείως ἀποκτηνωμένοι, ἀνίκανοι νὰ ἐννοήσουν ἢ νὰ αἰσθανθοῦν τὸ παραμικρὸν ποῦ νὰ ἔχῃ μακρόθεν σχέσιν μὲ τὴν ὡραιότητα καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀναλογία θαὐξήσῃ ὅταν τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα μεταβληθῇ. Ἀλλὰ μόνον ἡ ναλογία; Ὅλα θαλάξουν τότε.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Α΄. — Ἂν ἀναγινώσκουν δὲν ξέρω· — ξέρω πῶς δὲ διαβάζουν. Ὁ Ρωμιὸς ποτὲ δὲν ἀγάπησε τὸ διάβασμα. Οὔτε τόρα, οὔτε ἀμέσως ἔπειτ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, οὔτε πρὶν στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς του. Ἂν βλέπουμε σωροὺς βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲ θὰ εἰπῆ πῶς οἱ σκλάβοι πρόγονοί μας ἔκαναν ἀμὰν γιὰ διάβασμα. Καθόλου. Οἱ Μαρασλῆδες ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἶχαν τὴν πατριωτικὴ διάθεση, κ' οἱ φιλόλογοι, οἱ δάσκαλοι γιὰ νὰ εἰποῦμε σωστότερα ἐκείνου τοῦ καιροῦ, εἶχαν τὴν τέχνη νὰ τοὺς τὴν ξεσκεπάζουν. Τίποτα περισσότερο. Τὰ βιβλία καὶ τότε ἀγοράζονταν ἀπὸ φιλότιμους ὁμογενεῖς καὶ κάθονταν στὸ ράφι ἄγγιχτα, ὅπως τόρα λόγου χάρη τὰ βιβλία τοῦ Συλλόγου. Ἀκοῦτε στὶς λογοδοσίες τοῦ κ. Βικέλα τὶς χιλιάδες ποῦ ξοδεύονται ἀπ' αὐτὰ κάθε χρόνο

καὶ λέτε: — Μωρὲ γειά σου, Ρωμιέ! Γειά σου καὶ σύ, κ. Δροσίνη, ποῦ βρῆκες τὸ τετράφυλλο τριφύλλι κι' ἄνοιξες τὴ διανοητικὴ σιδερόπορτα τοῦ Ρωμιοῦ! Πᾶτε *ὅμως ἔπειτα στὰ τσιφλίκια* τοῦ κ. Καραπάνου, τοῦ κ. Ζωγράφου, τοῦ κ. Δεληγεώργη καὶ βρίσκετε στ' ἀρμάρια τῆς ἐπιστασίας σωροὺς - σωροὺς τὰ ὠφέλιμα βιβλία καὶ τοὺς ποντικοὺς μοναδικοὺς ἀναγνῶστες τους.

Τόρα ἂν τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάσταση μπορεῖτε νὰ τὸ ξέρετε καλήτερ' ἀπὸ μένα.

Β΄. — Στὸ φυσικό του· γεννήθηκε γιὰ νὰ φλυαρῇ κι ὄχι νὰ μελετάῃ. Μελετάει ὁ τζίτζικας; Ὄχι· Κάνει ἔτσι τὶς μεμβράνες του καὶ βγάζει ἤχους. Κάνει κι ὁ Ῥωμιὸς ἔτσι τὴ γλῶσσοῦλα του καὶ παρλάρει. Τί τοῦ χρειάζεται λοιπὸν ἡ μελέτη; Γιὰ νὰ μάθῃ; Μὰ εἶνε πρᾶμα ποῦ νὰ μὴν τὸ ξέρῃ; Γιὰ νὰ εὐχαριστηθῇ; Μὰ εἶνε εὐχαρίστηση τὸ φόρτωμα τοῦ μυαλοῦ; Μουλάρι τὄκαμες; Γι' αὐτὸ δὰ εἶδες τί κάνουν τὰ σκολειταρούδια ἔπειτ' ἀπὸ τὶς ἐξετάσες. Τί ἔκαμαν οἱ πατεράδες μας, τί κάμαμ' ἐμεῖς, τί κάνουν τὰ παιδιά μας, τί θὰ κάνουν τ' ἀγγόνια μας στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Σκίσιμο, κάψιμο τὰ βιβλία σὰ νὰ ἦταν ὀχτροί μας θανάσιμοι. Γιατί; Δὲ μᾶς ἔμαθαν τίποτα; δὲ μᾶς χαροποίησαν καμιὰ φορά; Καμιά. Μᾶς δυσκόλεψαν μονάχα τὰ παιγνίδια μας, τὰ μαλώματά μας, τοὺς συλλόγους καὶ τὶς παρλάτες μας. Φταίει θὰ πῇς τὸ σκολικό μας σύστημα· φταίει, δὲ λέω τ' ὄχι. Μὰ πιὸ πολὺ φταίει τὸ νευρικό μας σύστημα. Τὸ μυαλό μας εἶνε ποῦ δὲν ὑποφέρει στ' ἀληθινὰ ζυγὸ καὶ *ὄχι ὁ τράχηλός μας*. Ἐκείνη τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυση ποῦ δίνει τὸ διάβασμα δὲν τὴν αἰσθάνεται, δὲν τὴν αἰσθάνθηκε οὔτε θὰ τὴν αἰσθανθῇ ὁ Ρωμιὸς ποτέ.

Ἀθάνατε Ρωμιέ, εἶσαι μοναδικὸς στὴν ὑφῆλιο! Ζῆσε γιὰ νὰ στολίζῃς τὴν Πλάση.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Φρονῶ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ὀλιγώτερον φιλαναγνῶσται ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους φιλαναγνώστας λαούς, ὁποῖοι εἶνε λ. χ. κατ' ἐξοχὴν οἱ Γερμανοί. Ἀναγινώσκομεν ὅμως ἐν γένει περισσότερον ἢ ἄλλοτε, δηλ. ἢ πρὸ 15—20 ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον ἑλληνικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ ἢ ἄλλοτε. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύνανται ἄλλως τε καὶ δι' ἀριθμῶν νὰ σᾶς πιστοποιήσουν ὁ κ. Ἐλευθερουδάκης καὶ οἱ συνάδελφοί του.

Ποῖοι οἱ λόγοι τούτου; Ἰδοὺ κατὰ τὴν ταπεινήν μου γνώμην τινὲς τῶν κυριωτέρων.

Δὲν εἴμεθα ὡς λαὸς φιλαναγνώστης, διότι ἡ παρατεταμένη ἀνάγνωσις εἶνε προσφιλὴς εἰς *χαρακτῆρας περισσότερον τοῦ ἰδικοῦ μας* ἠρέμους καὶ ὀλιγοπράγμονας καὶ ὑπὸ οὐρανὸν σκυθρωπότερον τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐπιβάλλοντος τὴν κάθειρξιν τῆς οἰκίας καὶ τὴν μελέτην τοῦ γραφείου.

Ἀναγινώσκομεν ἐν γένει περισσότερον ἢ ἄλλοτε· διότι παρατηρεῖται σήμερον ἀναμφισβήτητος πρόοδός τις καὶ τάσις πρὸς καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἀναγνώσεως φιλολογικῶν ἔργων (δυστυχῶς ἐλάχιστα ἂν μὴ διόλου καὶ ἐπιστημονικῶν).

Προτιμῶνται σήμερον τὰ ξένα ἔργα τῶν ἑλληνικῶν διότι ηὔξησε καὶ διεδόθη ἡ γνῶσις ξένων γλωσσῶν, καὶ ἕκαστος φίλος τῶν γραμμάτων ἐπιθυμεῖ νὰ εἶνε ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων γνώστης τῆς μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως τῆς Δύσεως. Παρὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει ἴσως νὰ μνημονευθῇ καὶ ὁ ὀλιγώτερον σοβαρός, τῆς ἀκαταδεξίας τοῦ Ἕλληνος πρὸς τὰ προϊόντα ἐντοπίου προελεύσεως. Διατί ὅμως ἡ ἐπίδοσις αὕτη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ξένων ἔργων δὲν ἐπεξετάθη ἀλλὰ—κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην—καὶ ἠλαττώθη ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔκτοτε;

Ὄχι, βέβαια, δι' ἔλλειψιν ἔργων. Τουναντίον ἡ συγκομιδὴ σήμερον καὶ πλουσιωτέρα καὶ καλλιτέρα εἶνε.

Ἡ ἀφορμὴ ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω εἶπον ἀλλὰ κατὰ μέγα *μέρος καὶ εἰς τὴν σημερινὴν πολυγλωσσίαν* τῶν φιλολογικῶν ἔργων.

Πρὸ 15 - 20 ἐτῶν μία μόνη ἦτο—πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων—ἡ *γραφομένη* γλῶσσα· καὶ καὶ ὄχι μόνον ἡ μονογλωσσία αὕτη ἐν τῇ γραφομένῃ ἦτο ἀνεκτὴ ἀλλὰ καὶ εὐχάριστος εἰς πάντας. Ἀλλὰ σήμερον ἀνεφύη τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς γλώσσης καὶ οὕτω κατελήξαμεν εἰς φιλολογικὴν πολυγλωσσίαν τὴν ὁποίαν ὅλοι, ἀνεξαιρέτως συμπαθειῶν ἢ πεποιθήσεων, καταδικάζομεν. Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων δὲν ἑλκύει ἀναγνώστας ὅταν εἶνε γραμμένον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐσυνείθισαν οὗτοι — ἐνίοτε καὶ δυσκόλως ἐννοοῦν — ἢ εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εὐχαριστοῦνται. Διὰ τοῦτο ἕκαστος ἀναγινώσκει μόνον ὅτι εἶνε γραμμένον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς προτιμᾷ ἢ πρεσβεύει ὡς ὀρθὴν ἢ ἀρέσκεται εἰς αὐτήν.

Κ. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ
ὑφηγητὴς

Τὰ προβαλλόμενα ἐρωτήματα εἶνε τόσον μεγάλης κοινωνικῆς σπουδαιότητος, ὥστε ἔχουν ἀνάγκην μακρᾶς πραγματείας. Θὰ περιορισθῶ εἰς τὰ καίρια, ὅπως ἀνάγκη νὰ γίνεται ὅταν πρόκηται ν' ἀκουσθῇ ἡ γνώμη πολλῶν.

Α΄.—Τὸ βιβλίον ὁμολογουμένως σήμερον δὲν ἀγαπᾶται παρ' ἡμῖν. Ἡ μεγάλη κοινωνικὴ σημασία του δὲν κατέστη αἰσθητὴ οὔτε εἰς τὸν λαὸν οὔτε εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις. Ἡ μόνη πνευματικὴ τροφὴ τῶν νέων εἶνε τὰ σχολικά των βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες. Ὡς πρὸς τὸ περιοδικὸν καὶ αὐτό, ἂν καὶ παρέχει τροφὴν ποικίλην, δὲν ἔγεινεν ὁ σύντροφος τῆς οἰκογενείας. Τὰ δὲ μυθιστορήματα δὲν κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τέχνην ἢ τὰ κοινωνικά των ζητήματα, ἀλλ' ἁπλῶς διὰ τὰς περιπετείας των.

Β΄.—Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐδιάβαζεν ἄλλοτε περισσότερον παρὰ *σήμερον*. Ἡ *παρελθοῦσα* γενεὰ ἐζήτει εἰς τὴν ποίησιν τὰ ἰδανικά της καὶ ἐνθουσιάζετο μὲ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἔρωτος κραυγὰς τοῦ Οὐγκὼ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου. Σήμερον ἡ γενεά μας δὲν ἔχει ἰδανικά· τὰ ἐμάρανεν ἡ στενὴ πολιτικὴ ὁ ὁποία περιστρέφεται μόνον περὶ τὸ ἄτομον. Εἰς τὴν πολιτικὴν ἰδέαι κοινωνικαὶ δὲν ὑπάρχουν, ὥστε αὗται νὰ γεννήσουν μυθιστορήματα. Τὸ ἰδανικόν μας σήμερον τὸ εὑρίσκομεν εἰς τὰς καθημερινὰς πολιτικὰς συζητήσεις καὶ τ' ἀναγνώσματα τῶν ἐφημερίδων, τὰ ὁποῖα πολὺ διαβάζονται εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὥστε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θέλει νὰ διαβάζῃ· ἀλλ' ἡ ἀκάθαρτος τροφή, ὅπου τοῦ παρέχεται, μαραίνει τὸ βιβλίον τὸ εὐγενές. Ἠμποροῦσε τὸ ἰδανικὸν τῆς πατρίδος νὰ ἐξεγείρῃ καὶ πάλιν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ σήμερον ξηρὸς πατριωτισμός, ζητωκραυγαί, σημαῖαι ἑλληνικαί. Τὸ ἔργον τέχνης πρέπει νὰ τὸ διαπνέῃ μία ἰδέα καθολική, ὅπου νὰ ἐξυψώνῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς ὑψηλά, εἰς κοσμοπολιτικὰ ἰδανικά.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ σήμερα πλειότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ βρίσκεται σὲ κρίσιμη κατάστασι.

—Γιατί;

—Διότι πλήθυναν οἱ ἐφημερίδες! Ὁ κόσμος ρίχνεται στὴς ἐφημερίδες, ὅπου βρίσκει λίγ' ἀπ' ὅλα, εὐχαριστιέται, περνάει τὴν ὥρα του... Ἡ ἐφημερίδα σκότωσε τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικό! Βιβλίο, ποῦ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ τελειώσῃ μεταξὺ ἑνὸς τσιγάρου κι' ἑνὸς καφέ... Περιοδικὸ ποῦ βγαίνει στὴς δέκα πέντε καὶ στὸ μῆνα μιὰ φορά.. εἶναι πλήξη μπροστὰ στὴν ἐφημερίδα, ποῦ βγαίνει κάθε μέρα, ποῦ σοῦ δίνει καὶ τὸ βιβλίο καὶ τὸ περιοδικὸ κατὰ δόσεις. Ὁ Ἕλληνας ὁ σημερινὸς διαβάζει πλειότερο ἀπὸ τὸν Ἕλληνα τοῦ περασμένου καιροῦ.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ἡ πρόσκλησή σας «Ἂν διαβάζουν οἱ Ἕλληνες» μοῦ ἦρθε ἀργὰ δυστυχῶς. Μὲ λίγα λόγια ἡ ἰδέα μου εἶναι πῶς οἱ Ρωμιοὶ διαβάζουν, ὄχι ὅμως ἑλληνικὰ βιβλία, γιατὶ τοὺς εἶνε καρφωμένη ἡ ἰδέα πῶς ὅ,τι ρωμέϊκο δὲν ἀξίζει. Δασκαλισμοῦ καὶ λεβαντινισμοῦ ἀποτέλεσμα.

Α. ΠΑΛΛΗΣ

Καὶ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν εὑρίσκονται εἰς κρίσιν. *Πνευματικὴν* κρίσιν. Δηλωτικὴν ψυχικῆς καταστάσεως. Παθολογικὸν σύμπτωμα πνευματικῆς ἀνορεξίας. Ἂν ἐγεννᾶτο ἐδῶ τὸ ἐξοχώτερον τῶν ἀριστουργημάτων, ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνάψῃ πυρετὸν ἐνθουσιασμοῦ, νὰ ἠλεκτρίσῃ τὰ πνεύματα, νὰ κυριαρχήσῃ τῆς κοινῆς γνώμης ἑβδομάδας, μῆνας;

Ἀνεγίνωσκον ἄλλοτε περισσότερον; Μὲ τὴν φαντασίαν τὴν ἐξιδανικεύουσαν τὸ παρελθόν, τὸ πιστεύομεν. Ἀλλ' ἔχομεν τὰ στοιχεῖα ν' ἀποφανθῶμεν ἀκριβῶς; Τὰ παλαιότερα βιβλία ἐξεδίδοντο μὲ *συνδρομάς*, δηλαδὴ μὲ φιλανθρωπικὰς εἰσφοράς. Αἱ ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ περιοδεῖαι τῶν ἐκδοτῶν περιοδικῶν δὲν εἶνε σύγχρονος ἐπινόησις τοῦ ἐκδότου τῆς «Φύσεως». Μὲ τὴν χεῖρα τεταμένην εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν συνετηρήθη ἡ *Πανδώρα*. Ὁ *Παρθενών*, ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη*, καὶ τὰ ἄλλα περιοδικὰ ἔζησαν βίον βραχὺν καὶ ἀγωνιώδη. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς *Ἑστίας* Παῦλος Διομήδης ἐζημιώθη ὑπὲρ τὰς τριάντα χιλιάδας δραχμῶν. Ὁ Κασδόνης μὲ ὅλην τὴν ἐμπορικὴν διοργάνωσιν καὶ τὰς νέας ἀγορὰς καταναλώσεως, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἐγκατέλιπε τὸ περιοδικὸν χάριν τοῦ βιβλιοπωλείου. Ὁ Δροσίνης ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ τὴν *Ἑστίαν* εἰς καθημερινὴν ἐφημερίδα.

Ἡ νόσος εἶνε χρονία.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶνε, *πόσον* ἀναγινώσκουν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ *τί* ἀναγινώσκουν. Ἡ μεγάλη ποσότης ἑνὸς πράγματος οὐδέποτε μεταβάλλει τὴν οὐσίαν του. Ὅσῳ περισσότερος ὁ βόρβορος, τόσῳ βαθύτερα βυθίζεται κανεὶς εἰς αὐτόν. Τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν λοιπὸν εἶνε, πιθανῶς, τὸ χειρότερον *ἀναγινῶσκον*, τὸ καταπῖνον τὰς ἀηδεστέρας μωρίας κοινὸν τῆς Εὐρώπης. Εἶνε καὶ τοῦτο χρόνιον; Ἡ φυλή μας, φαίνεται, ἔμεινε μέχρι τοῦ *Μπερτόλδου* ὅπως εἰς τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καὶ δὲν ὑψώθη περισσότερον.

Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ λέγουν μὲ βάθος «ὅποιος στέκεται καὶ δὲν προχωρεῖ, πηγαίνει ὀπίσω» (Stillstand ist Rückstand). Καὶ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ ἔστρωσαν χιλιόμετρα σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὅπου ἦσαν ἀγκάθια καὶ κρημνοὶ ἔγειναν πολλαχοῦ ὡραῖαι συνοικίαι μὲ πλατείας. Μόνον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἐστρώθη τίποτε, δὲν ἀντήχησε τὸ ἀφυπνίζον σύριγμα ἀτμαμάξης· μόνον ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔμεινε μὲ κρημνοὺς καὶ ἀγκάθια.

Β'. — Τὸ αἴτιον; Τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν βίον εἶνε ἡ εὕρεσις τοῦ αἰτίου. Πολλάκις περιπλέκεται τόσον μὲ τὸ ἀποτέλεσμα ὥστε δὲν διακρίνεται τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ κατρακύλημα τῆς δημοσιογραφίας μέχρι τῶν «ἀναγνωσμάτων» εἶνε αἴτιον ἢ ἀποτέλεσμα; Κατ' ἐμὲ εἶνε μᾶλλον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δυνατὸν εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἀλληλουχίας νὰ εἶνε καὶ αἴτιον καὶ ἀποτέλεσμα. Ἡ σῆψις εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ γίνεται καὶ αἴτιον.

Τὰ αἴτια. Τὸ σχολεῖον; Βεβαίως. Σκοπὸς τοῦ σχολείου εἶνε ὄχι τόσον νὰ δώσῃ μάθησιν ὅσον τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως, νὰ *ἐξεγείρῃ πολυμερὲς ἐνδιαφέρον*, ὅπως λέγει ἡ Παιδαγωγική. Τὸ ἰδικόν μας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξεγείρει πολυμερῆ ἀηδίαν.

Ἡ Ἐκκλησία. Ποῦ εἶνε τὸ κήρυγμα τὸ ὑψῶνον, ὥς ἐπὶ πτερύγων, τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὰ χθαμαλά; Ὁ γεωργός, ὁ βοσκός, ὁ ἐργάτης διὰ τῆς ἐκκλησίας δὲν αἴρεται ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν *Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίαν*.

Τὸ εἶδος τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἔλεγε διὰ τὸν Ὅμηρον «τόσον ἀφ' ἑαυτοῦ διδοὺς ὅσον ἕκαστος δύναται λαβεῖν». Καὶ ὁ μεγάλος εὑρίσκει ὅ,τι θέλει καὶ ὁ μικρός. Ὁ Σαίκσπηρ, ὁ Γκαῖτε, ὁ Σχίλλερ, ὁ Βύρων, ὁ Οὐγγώ, εἶνε δι' ὅλους. Ὁ Μπωδελαὶρ ὄχι. Ὁ Ἵψεν ὄχι. Ὁ Δωδὲ εἰς τὸν *Τζὰκ* περιγράφει θαυμάσια τὴν ἀληθῆ δύναμιν τῆς παγκοσμίου μεγαλοφυΐας, παριστῶν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Δάντε ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ πνεύματος ἐργάτου. Ἡ ἰδική μας τέχνη (ἐννοῶ τὴν ἀληθινὴν) εἶνε, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὴν ἀπρόσιτον· τὴν ἀκατάδεκτον. Πόσοι λαμβάνοντες τὴν γραφίδα συλλογίζονται πῶς ὄχι μόνον αὐτοὶ νὰ ὑψωθοῦν πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ ἑλκύσουν πρὸς τὰ ἐπάνω;

Ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸν λαόν. Ποῦ εἶνε ὁ ἰδικός μας Bouchor καὶ οἱ σύντροφοί του, νὰ φέρουν μέχρι τῶν λαϊκῶν στρωμάτων τὸ ἄρωμα τῆς ποιήσεως, τὴν εὐμορφιὰν τοῦ ἰδανικοῦ, νὰ μεταδώσουν εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν τὴν ἀνατριχίλαν τοῦ ὡραίου;

Εἶπα. Τὰ αἴτια περιπλέκονται μὲ τ' ἀποτελέσματα. Ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὸ βιβλίον καὶ τὸ περιοδικὸν καὶ μὲ τὴν εἰκόνα καὶ μὲ τὸ ἄγαλμα, δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ θέατρον, καὶ μὲ τὴν μελῳδίαν; Ἡ ἀνικανότης πρὸς ὄρεξιν εἶνε γενική. Τὸ στομάχι εἶνε κατεστραμμένον δι' ὅλα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο τὸ νόσημα. Τὸ σύμπτωμα εἶνε δευτερογενές. Τὸ αἴτιον κεῖται βαθύτερον, εἶνε *ὀργανικόν*. Δι' αὐτὸ ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἔρευναν διὰ τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου, θὰ ἦτο κατ' ἐμέ, ἀπάντησις διὰ *τὴν κρίσιν τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ψυχῆς*.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν διαβάζει ὅσον ἔπρεπε καὶ μποροῦσε, γιατί πολὺ σπάνια βρίσκει βιβλία γραμμένα στὴ γλῶσσα ποῦ καταλαβαίνει καὶ βγαλμένα ἀπὸ τὴ ρωμαίικη ψυχή. — Τώρα νομίζω διαβάζει περισσότερο παρ' ὅ,τι ἄλλοτε γιατὶ σήμερα γιὰ καλή μας τύχη ἄρχισαν συχνὰ-πυκνὰ νὰ τυπώνουνται καὶ βιβλία καὶ φημερίδες καὶ περιοδικὰ στὴν ἐθνικὴ τὴ γλῶσσα καὶ σύφωνα μὲ τὶς ἰδέες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου, μὰ μπορεῖ νἄχω καὶ λάθος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

Ἐρωτᾶτε ἂν οἱ Ἕλληνες ἀναγιγνώσκουσιν, ὀλιγώτερον τώρα παρὰ ἄλλοτε. Βεβαίως οἱ Ἕλληνες, καὶ ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ ἕνεκα τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου ὃν διάγουσιν, οὐδέποτε ὑπῆρξαν φιλαναγνῶσται εἰς ὃν βαθμὸν οἱ τῆς βορείου καὶ τῆς κεντρώας Εὐρώπης λαοί. Φύσει δὲ ὁ σύγχρονος Ἕλλην ἀποφεύγει τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, κατατρίβει δὲ τὸν χρόνον εἰς ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, καὶ τοῦτο μόνον ὅπως τυγχάνῃ ἐνήμερος τῶν καινῶν καὶ μὴ ἀπορῇ τῶν μέσων τῆς συζητήσεως. Τότε δὲ μόνον προστρέχει εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὰ περιοδικά, ὅταν εὑρίσκῃ ταῦτα συνᾴδοντα πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐξετάσωμεν νῦν ποῖός τις οὗτος ὁ ἐθνικὸς τοῦ Ἕλληνος χαρακτήρ. Ὁ Ἕλλην πάντοτε ἐπινοητικός, δραστήριος καὶ ἀγχινούστατος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἰδίαν τιμήν, ζωὴν καὶ περιουσίαν, ἀταλαίπωρος καὶ ἄφροντις ἀείποτε ὑπῆρξεν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ κοινά, περὶ ταῦτα δὲ τὰ κοινὰ οὔτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπέδειξεν οὔτε νῦν ἐπιδεικνύει σύμπνοιαν, ἑνότητα καὶ ἰσχύν. Πάλιν ὅμως ὁ αὐτὸς Ἕλλην, ὁσάκις ἔν τε τῷ παρελθόντι καὶ τῷ παρόντι ἀπέβλεψεν εἰς ἐπίτευξιν ἰδέας τινὸς μεγάλης ἢ ἑνὸς ἰδανικοῦ, τὰ πάντα καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν καὶ ὑλικὴν εὐμάρειαν ἐθυσίασεν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἣν ἐνεκολπώθη. Εἰς τοιοῦτον λοιπὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα φρονοῦμεν ὅτι ἁρμόζουσι βιβλία καὶ περιοδικὰ ἢ ὄντος πρακτικά, λειαίνοντά πως τὸ τραχὺ τῆς καθημερινῆς πορείας τοῦ βίου, ἢ ἐξόχως ὑψηλὰ δυνάμενα νὰ προσελκύσωσι τὸν πρὸς τὰ ἰδεώδη ὀργῶντα τοῦ Ἕλληνος νοῦν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ταῦτα ἢ ἐκεῖνα παρ' ἡμῖν; Οὐχί. Διότι βεβαίως βιβλία πρακτικὰ καὶ περιοδικὰ πρακτικὰ δὲν ἔχομεν, ἢ καὶ ἂν ἔχωμεν, ταῦτα δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἕλληνος ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν· καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν ἡδονὴν ἥτις τυγχάνει ὁ σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὑψηλῶν ἔργων, ποῖα ταῦτα παρ' ἡμῖν εἴτε ἐν τῷ πεζῷ εἴτε ἐν τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ; Ἀρχομένης τῆς εἰκοστῆς ἑκατονταετηρίδος, ὀφείλομεν ν' ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διαπρέψαντας διδασκάλους τοῦ Γένους, ὅπως ἀναγνώσωμέν τι ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἄξιον ἀναγνώσεως, καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν ποίησιν, πάλιν εἰς τὸ παρελθὸν ὀφείλομεν ν' ἀναδράμωμεν. Ἂν λοιπὸν ὁ Ἕλλην ἀποβάλλῃ σήμερον τὸν πρὸς ἀνάγνωσιν ἔρωτα, αἰτία εἶνε ἡ ἔλλειψις ἀναγνωσμάτων δυναμένων νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ νοῦ· ἀπόδειξις δὲ τρανοτάτη τυγχάνει ὅτι ὁσάκις παρετέθη πρὸς ἀνάγνωσιν διήγημα συνδεόμενον πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἢ λαογραφικὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους, τοῦτο ἀπλήστως ἀνεγνώσθη· πῶς ὅμως προσδοκᾶτε νὰ συγχρωτισθῇ ὁ ἑλληνικὸς νοῦς πρὸς διηγήματα ἢ ποιήματα μεταφραζόμενα ἐκ τῆς Ρωσσικῆς ἢ τῆς Νορβηγικῆς φιλολογίας, ἅτινα ὅλως ἀντίκεινται τῇ φύσει τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἢ πρὸς τὰ ἀνούσια κατασκευάσματα τῶν συγχρόνων λογογράφων καὶ ποιητῶν, ἐν οἷς τὰ πάντα, καὶ λόγου πλοκὴ καὶ γλῶσσα διαστρέφονται. Οὕτω ὁ Ἕλλην δικαίως προστρέχει εἰς τὸ «τὸ καινὸν» τῶν ἐφημερίδων, οὐδαμῶς δὲ κήδεται περὶ ἐθνικῆς φιλολογίας, διότι ἑλληνικὴ φιλολογία δὲν προσφέρεται σήμερον εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἄνω πλεῖστα ὅσα αἴτια οὐ μόνον παρακωλύουσιν ἀλλὰ καὶ δυσχερεστάτην καθιστῶσι τὴν πρόοδον τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ ἐν Ἑλλάδι, ὧν κυριώτερα θεωροῦμεν τὰ ἑξῆς: α') ὅτι ὁ Ἕλλην ἔν τε τῷ ἐλευθέρῳ βασιλείῳ ἰδίως δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἀποικίαις τυγχάνει γλωσσομαθέστατος, διότι αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ζῇ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὴν ἐκμάθησιν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς γαλλικῆς, ἀγγλικῆς καὶ γερμανικῆς· ἐν ταύταις δὲ ταῖς γλώσσαις εὑρίσκουσι ποικιλίαν βιβλίων καὶ περιοδικῶν οἱασδήποτε ὕλης συστηματικῶς καὶ φιλοκάλως ἐκτυπωμένων, οὐ μόνον δ' εὐωνοτάτων ἀλλὰ τακτικῶς μὲν περιεχόντων πρακτικώτατα ἄρθρα περὶ ζητημάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, πολλάκις δὲ καὶ πραγματείας περὶ τῶν ἡμετέρων ἃς οὐδέποτε ἴσως ἀνέγνωμεν ἐν ἑλληνικοῖς περιοδικοῖς· β) ὅτι πλεῖσται ὅσαι ἀξιολογώταται πραγματεῖαι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καταλληλόταται πρὸς καταρτισμὸν βιβλίου ἢ διακόσμησιν περιοδικῶν, δημοσιεύονται ἐν ταῖς ἐφημερίσιν· ἐκ τούτου πολλαὶ αἱ προκύπτουσαι ζημίαι· διότι οἱ μὲν φιλαναγνῶσται τρέπονται πρὸς τὰς ἐφημερίδας ὅπως εὕρωσί τι ἄξιον ἀναγνώσεως, ἀποφεύγουσι δὲ τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, διότι ἐν αὐτοῖς οὐδὲν ἄξιον ἀναγνώσεως εὑρίσκουσιν. Ἀνακεφαλαιοῦντες δὲ γνωματεύομεν ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε φιλαναγνῶστης ὅσῳ ἐπιτρέπει αὐτῷ τὸ περιβάλλον, ἀλλὰ δὲν ἀναγινώσκει, διότι δὲν εὑρίσκει ν' ἀναγνώσῃ.

Ἀλεξάνδρεια ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ

Οἱ Ἕλληνες «ἀναγινώσκουν» πλειότερον σήμερον παρ' ἄλλοτε. Ἡ ἐποχὴ τοῦ 62— συγκεφαλαιωτικὴ ἑνὸς πνεύματος Ἑλληνικοῦ διήκοντος διὰ δύο τοὐλάχιστον δεκαετηρίδων πρὸ καὶ μετὰ τὸν «κλασικὸν» σταθμὸν αὐτὸν — οὔτε νὰ συγκριθῇ κἂν δύναται πρὸς τὴν ἐποχήν μας. Πέντε-δέκα λόγιοι τότε καὶ πέντε-δέκα μεταφρασταί, ὧν τὰ σύνορα πολλάκις συνεχέοντο, ἀπετέλουν οὕτως εἰπεῖν «τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν γραμμάτων». Ἦσαν τῆς ἐποχῆς των οἱ Μανδαρῖνοι. Κατὰ συνέπειαν, καὶ

τὸ ἀναγινῶσκον αὐτοὺς κοινὸν ἐμανδαρίνιζεν, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε οἱ *γραμματισμένοι*, λόγῳ τοῦ μικροῦ των κύκλου, ἐπροκάλουν ἐκ τῶν πληθείων καὶ τῶν ἀστῶν κἄποιον φθόνον ἰδιότυπον, οὗτινος τὸν τόνον μᾶς δίδει ἡ τότε πρὸς τοὺς *καλαμαράδες* ἀποστροφὴ τοῦ κόσμου, τῆς πρὸς τοῦ 62 μάλιστα ἐποχῆς.

Σήμερα ἀριστοκρατία (!) γραμμάτων δὲν ὑπάρχει. Ὅπως εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ γράμματα τελεία ἰσοπέδωσις! Δὲν φρονῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει φιλολογία. Ὑπάρχει καὶ παραϋπάρχει μάλιστα. Ὅ,τι τῆς λείπει εἶναι «ὁ θόρυβος». Ὁ θόρυβος ἐκεῖνος *ποῦ τῆς πρέπει*. Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες τῆς καταγινώσκουν θόρυβον, φρονῶ ὅτι οἰκτρῶς πλανῶνται, μὴ γνωρίζοντες ***πῶς*** θορυβεῖ — διότι ***πρέπει*** νὰ θορυβῇ — ἡ φιλολογία πανταχοῦ τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος δημοκρατισμὸς τῶν γραμμάτων παρέσυρε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ ἄκρα. Οἱ «πραγματικοὶ» λόγιοι δὲν ξεχωρίζονται ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, οὗτινος τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλάττωμα, ὡς ἀναγινώσκοντος, ὑπῆρξεν, ὅτι στερεῖται κάθε ἐκλεκτικότητος. Ὅλοι διαβαζόμεθα σήμερα, καὶ ποιὸς τὴ χάρι μας! Ἀλλὰ χωρὶς «μεθοδικότητα» εἰς τὸ διάβασμα. Τὴν μεθοδικότητα ἐκείνην, ἥτις γεννᾷ τοὺς θαυμαστὰς καὶ προκαλεῖ τὴν κατανάλωσιν τῶν ἔργων.

***

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον ἐρώτημα τῶν «Παναθηναίων». Τὰ «Παναθήναια» ἐρωτοῦν ποῦ πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν κοινὸν ἀναγινῶσκον, ἐὰν πράγματι δὲν ἔχομεν τοιοῦτον. Αἰρομένης ὅμως τῆς πρώτης ἐρωτήσεως διὰ τῆς ἀπαντήσεως ὅτι ὑπάρχει «κοινὸν ἀναγινῶσκον» καὶ ὑπάρχουν Ἕλληνες λόγιοι στιβαρώτατοι, ὡς δεύτερον ἐρώτημα προάγεται εἰς τὸ μέσον τοῦτο: Διατί ἡ ἔλλειψις πάσης μεθοδικότητος εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ διατί ἡ δημοκρατικὴ αὐτὴ ἰσοπέδωσις εἰς τὴν φιλολογίαν; Ὡς λόγον τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἐγὼ νομίζω σπουδαιότατον, ***τὸν περὶ ζωῆς ἀγῶνα***.

Αὐτὸς σήμερον, μὲ τὴν φοβερὰν ἔντασιν ποῦ ἔλαβεν, ἀπέκλεισε κάθε μέθοδον, τόσον εἰς τὴν Φιλολογίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Τέχνην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Πολιτικήν, εἰς ὅλα. Ὅλοι διαβάζομεν, ἀλλ' ὄχι *μετὰ προσοχῆς*. Καὶ ὄχι *μὲ πάθος κ' αἴσθημα*. Ἡ βιοπάλη ἐπεμβαίνει ὁρμητικὴ εἰς τὸ μέσον καὶ ἀνακόπτει κάθε εὐγενῆ ἐνασχόλησιν, τὴν φέρει ἄνω - κάτω, τὴν καθιστᾷ ἀόριστον, ἀέρινην, κάτι τι μεταξὺ ρεμβασμοῦ καὶ ὕπνου, ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ἐπωδύνους ἀγῶνας τῆς ἡμέρας.

Ὑπάρχουν φιλαναγνῶσται ποῦ πεινοῦν, καὶ ὅμως διαβάζουν - διαβάζουν. Καὶ κάποιε μάλιστα ἐξοδεύοντες! Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν κλασικώτερον ἐν Ἑλλάδι τοῦ «φιλαναγνώστου» τύπον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ φιλαναγνῶσται — καὶ εἶναι οὗτοι οἱ πλεῖστοι — οἱ ὁποῖοι *ἀμέσως διακόπτουν* τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς διηγήματος, αἴφνης τοῦ Παπαδιαμάντη, διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν σιταγορὰν ἢ εἰς τὸ χρηματιστήριον ἢ εἰς τὸ δικαστήριον ἢ εἰς τὰ γραφεῖά των, ἐν γένει στὴ δουλειά των. ὅλοι δὲ *σπεύδοντες* σὰν δαιμονισμένοι, ἐνῷ τὰ Γράμματα ὄπισθέν των «λείβονται δάκρυα κατὰ παρειῶν», θρηνοῦντα τὴν δυστυχισμένην ἐν Ἑλλάδι μοῖραν των...

Ποῖος δὲ ὁ λόγος τῆς οἰκτρότητος αὐτῆς; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον — καὶ ἐννοοῦμεν ὄχι τοὺς «ἀριστοκράτας» μας, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, ὄχι τοὺς «πλουτοκράτας» μας, ἀλλὰ τὰς μεγάλας μεσαίας κοινωνικάς μας τάξεις — διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον μία *σταθερὰ* ἐπάρκεια πόρων πρὸς ζωήν, διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον τὸ *μετ' ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἐν ἀνέσει* χρῆμα. Διότι ἐλλείπει ἀπὸ ἕκαστον ***τὸ ἐνιαῖον καὶ μονίμως καὶ κανονικῶς προσοδοφόρον τοῦ ἐπαγγέλματος***. Ἡ σύγχυσις καὶ τὸ χάος εἰς ὃ ἔχουν περιέλθει αἱ ἀστικαὶ τάξεις ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ βιοπαλαιστικῆς ἀπόψεως, καὶ ὧν τὰ αἴτια δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ τόσον εἰς τὸ πολίτευμά μας, ὅσον εἰς τὸν ἐκ τοῦ πολιτεύματος τούτου κατήφορον τῆς πολιτικῆς μας, ἧς οἱ ὄνυχες φθάνουν ἐμμέσως μέχρις ὅλων τῶν λεπτομερειῶν τῆς Ζωῆς, *ἀνεξαιρέτως ὅλων*, ἡ σύγχυσις ἐκείνη, λέγω, καὶ τὸ χάος δὲν ἀφήνουν εἰς τὸ ἄτομον *τὸν ἐπαρκῆ καιρόν, τὴν ἐπαρκῆ καὶ ἀδιατάρακτον ἡσυχίαν, τὴν ἐπαρκῆ τοῦ πνεύματος διαύγειαν*, ὅπως φανατισθῇ μὲ τὴν φιλολογίαν μας, τὴν ὁποίαν, ἐπαναλαμβάνω, θεωρῶ πρώτην μεταξὺ τῶν Κρατῶν τοῦ Αἴμου. Καὶ ὅπως ἀποκτήσῃ τὸ *φιλολογικὸν αἴσθημα* ἐκεῖνο, τὸ ἄγον ***ἐνστίκτως*** ἀπὸ τοῦ δωματίου εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον πρὸς ἀγορὰν βιβλίου.

***

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἡ ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ἀγρία δημοκρατικότης, ἣν ὑφίστανται οἱ λόγιοι Ἕλληνες, εἶναι, καὶ αὐτή, ἕνας λόγος ἐλλείψεως καταναλώσεως παρ' ἡμῖν τῶν φιλολογικῶν ἔργων. Ἡ δημοκρατικότης αὐτή, ἂν ἐξαιρέσετε τὸ ἀπολύτως ἔντιμον καὶ τὸ ἀπολύτως ἐν ταῖς προσπαθείαις του μοχθοῦν περιοδικὸν αὐτό, τὸ σεβόμενον τὰ φιλολογικὰ ὀνόματα ὅπως πρέπει καὶ ρίπτον εἰς τὸν κάλαθον ὅλα τὰ ἀνάπηρα τοιαῦτα, ἂν ἐξαιρέσετε αὐτό, ἡ δημοκρατικότης αὐτὴ ἡ ἀτάσθαλος, ἡ γεμάτη ἀπὸ μοχθηρίαν καὶ ἀπὸ σκῶμμα, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἔλλειψιν ἀναγνωρίσεως ἀριστοκρατισμοῦ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὰ γράμματα, εἰσήλασε καλπαστικῶς ἀκόλαστος εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν περιοδικὸν καὶ ἡμερήσιον Τύπον, οὐδὲν σεβομένη καὶ ὅλα ἀνακατώνουσα καὶ ὅλα συμφύρουσα, ὀνόματα, ἔργα, ἀξίας, ἀσυνειδησίας, εὐσυνειδησίας, τέχνην, ἀτεχνίας, κόμπους, μωρίας, ὕψη, σκότη καὶ βάθη καὶ φῶτα, ὅλα φύρδην μίγδην, ὥστε κανένα αἴσθημα *σταθερὸν καὶ τίμιον*, τόσον εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅσον εἰς τὸ γοῦστο, νὰ σχηματισθῇ τοῦ ἀναγνώστου.

Παραπλεύρως ἑνὸς φιλολογικοῦ ὀνόματος προβάλλει αὐθαδέστατα τὸ ὄνομα μωροσόφου συμπιλητοῦ καὶ ἀργολόγου «λογίου» τῶν τριόδων. Οἱ ἀναγινώσκοντες 30 ἐφημερίδας καθ' ἑκάστην περιοδικά, καὶ βλέποντες τὸν φιλολογικὸν συναγελασμὸν αὐτόν, βλέποντες κριτικὰς παραληρούσας, ἐκθειασμοὺς τρομακτικούς, σιγὴν περὶ τὰς ἀξίας βδελυράν, ὑπερβολὰς εἰς τὴν ἐκτίμησιν χρονίας, βλέποντες ἐπὶ ἔτη καὶ ἔτη τὴν σύγχυσιν αὐτήν, τὸ χάος τὸ φιλολογικὸν αὐτό, τὴν τελείαν ἰσοπέδωσιν αὐτήν, θεωροῦν οὐχὶ ἀντάξιον τοῦ κόπου τὴν ἀγορὰν βιβλίων, περιοριζόμενοι εἰς τὸ νὰ διαβάζουν, νὰ διαβάζουν μόνον. Ἀδιάφορον δὲ τί. Ἀδιάφορον δὲ πῶς.

Λοιπόν, συμπεραίνομεν ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν 10 χιλ. «περιοδικὰ» καὶ 10 χιλ. «ἐφημερίδες», ὅλαι ἐμπορικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, ἐθνικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, πατριωτικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, θρησκευτικαὶ ἀλλὰ ***καὶ*** φιλολογικαί, ἐφ' ὅσον — μία καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰς πληγάς μας — μετοχετεύονται, ὑπὸ τὸ κράτος πλήρους ἀναρχίας, ἐλλείποντος κάθε προστατευτικοῦ τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας νόμου, εἰς τοὺς ἀκαθαρτοτέρους εἰδησεογραφικοὺς βόθρους ποιήματα, διηγήματα, δράματα, μελέται, κριτικαὶ καλάμων σεβομένων ἑαυτούς, μὴ φιλοδοξούντων ὅμως καὶ νὰ συναντηθοῦν μὲ ὕλην καὶ ὀνόματα προξενοῦντα φρίκην, ἐφ' ὅσον μετοχετεύονται οὕτω καὶ συλοῦνται βουλγαρικῷ τῷ τρόπῳ καὶ διασύρονται τυχοδιωκτικῶς ὡς «ὕλη» ὅπου τύχῃ καὶ ὅπως τύχῃ, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ἡμερήσιον φάσγανον τῆς βιοπάλης, ἀπαιτούσης ἡ ἐφημερὶς ἢ τὸ περιοδικόν, τὸ οἱονδήποτε, ***νὰ ἔχῃ ἀπ' ὅλα, διὰ νὰ ἀγοράζεται ἀπ' ὅλους καὶ ἀπ' ὅλας***, ἐφ' ὅσον γίνονται τὰ «δημοκρατικώτατα» αὐτὰ ἀκόμη γύρῳ μας, τὸ βιβλίον, τὸ *φιλολογικὸν βιβλίον*, καὶ τὸ περιοδικόν, τὸ *φιλολογικὸν περιοδικόν*, θὰ διατρέχῃ κρίσιν. Οὐχὶ ἐξ ἐλλείψεως ἀναγνωστῶν, ἀλλ' ἐκ τοιαύτης πανσπερμικῆς, πέραν παντὸς ὁρίου, πληθώρας ἀναγνωστῶν Ἑλλήνων. Οὕτω ἕνα ὡραῖον φαινόμενον πολιτισμοῦ παρουσιάζεται, ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς πληθώρας αὐτῆς καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀναγινώσκειν τούτου, ***ὡς φαινόμενον***, τολμῶ νὰ τὸ εἴπω, ***ἐσχάτης ὀπισθοδρομήσεως ἐν Ἑλλάδι***.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΤΟ ΔΕΙΛΙΝΟ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

Πῶς ἀγαπῶ τοῦ δειλινοῦ τὴν αὔρα ποῦ ἀνεμίζει
ἥσυχα τὰ φυλλώματα στὸν κάμπον,
τὶς λεῦκες ὅπου ἁπλώνουνε τὸν ἥσκιον τους στὰ σπίτια.
καὶ τὶς ἐλιὲς ποῦ γέρνουνε στὸ βάρος τοῦ καρποῦ.

Καὶ ἀκόμη, ἐσένα, χαίρομαι, μικράκι ἐρημοκλῆσι,
ποῦ ἐξέφτυσαν οἱ τοῖχοι σου κἐχορταριάσαν,
τὸ κυπαρίσσι ἀκλόνητο ποῦ στέκει ἐκεῖ σιμά σου,
ποῦ ἐπῆρε ἀπ' τὴ γαλήνη σου κ' ἀπὸ τὰ μυστικά σου.

Πῶς ἀγαπῶ τοῦ δειλινοῦ τὴν αὔρα μὲς τὸν κάμπον,
τὸ ἥσυχο τὸ σπίτι μας μὲ τὴν κληματαριά,
κι' ἀκόμη, 'Εσένα, ποῦ μακριὰ κι' ἂν εἶσαι, ὅμως γεμίζεις
ὅλην μὲ τὴν ἀγάπην σου τὴν ἥσυχη ἐρημιά.

ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ

('Απόσπασμα)

Βραδυὰ ἡσυχίας τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς στὸ κῦμα πέφτει
τὸ ἥσυχο, ποῦ ἡ βάρκα μας περνάει ἀγαλινά,
πέρα μαυρίζει ὁ 'Υμηττὸς κεδῶθε τὰ νησάκια
ἀϋλοφέρνουν στὰ βουβὰ καθὼς κοιμοῦνται τὰ νερά.

Πῶς ἀγαπῶ τὴν ἥμερη θωριὰ τοῦ κόλπου ἀπόψε,
στὴ φεγγαροβραδυά,
τὸ στεριανὸ ποῦ ἐφύσηξεν ἀέρι τόρα τόρα
καὶ τὸ πανὶ τῆς βάρκας μας ποῦ μοιάζει τἀνοιχτὰ φτερά.

Νά, τὸ λιμάνι! φθάνομε. Τὰ φωτισμένα σπίτια,
ἡ ὄψις τῆς χώρας ποῦ ἐκοιμήθη...
Χαῖρε φεγγάρι, ἥσυχε κόλπε, σᾶς ἀφίνομε,
καὶ πᾶμε νὰ χορτάσωμε τὸν ὕπνον καὶ τὴ λήθη.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ὦ, τὸ γλίγωρο πέρασμα τῆς φθινοπωρινῆς ἡμέρας...
κἄπου τὸ ἡμίφως σ' ἐξυπνᾷ ἀπ' τὴν νάρκην καὶ προσβλέπεις
ἥσυχον καὶ χαρούμενον τὸν κάμπον!

Πότε βωδιοῦ μουκανητὰ ἢ βελάσματα προβάτου
τοῦ ἀντίλαλον ταράζουνε ἡδονικὰ τ' αὐτιά,
καὶ πότε ἕνα γοργόφτερο περιστεριῶν κοπάδι
μὲ τῶν φτερῶν τὸν θόρυβον κ' ἐκεῖνο τὸν ξυπνᾷ.

Τόσο καλὴ ποῦ εἶν' ἡ ζωὴ ἡ τριγυρινὴ
ποῦ καὶ τὸν πόνο σου ἄλογον τὸν νοεῖς
καὶ ἡ Φύσις — συλλογίζεσαι — τὸν ἑαυτό της βρίσκει
μέσα στὸ θάλπος μιᾶς στιγμῆς εἰρηνικῆς.

Τὸ γλίγωρο τὸ πέρασμα τῆς μέρας στὸ φθινόπωρον
γλίγωρο καὶ γλυκὺ
μακάρι νὰ ἦτον καὶ ἡ ζωή,
ἡ ζωή μας τόσο γλίγωρη μὰ καὶ γλυκειὰ μαζί!

Κἄπου τὸ ἡμίφως σ' ἐξυπνᾷ ἀπ' τὸ σιγὸ ὄνειρό σου
κ' ἔτσι ξεχνᾷς τὸν ἑαυτό σου,
στὸν κάμπον τὸν χαρούμενον τὸ βλέμμα σου πλανᾶται
κ' ἴσως καὶ τὴν ἀγάπη σου λησμόνησες
κ' ἴσως κανεὶς δέν σε θυμᾶται...

ΕΑΡΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τίποτε μὲς τὴ βραδυνὴ γαλήνη
δὲν θὰ ταράξῃ ἐμένα, ἐσένα,
τίποτε ποῦ δὲν προσδοκᾷς.

Ἔτσι, ἡ γαλήνη ἂς γείνῃ λήθη
καὶ ἂς μὴ γεμίσουνε τὰ στήθη
ἀπὸ μιὰ πιὸ τρανὴ χαρά.

Τἀηδόνια στὸν πυκνὸν τὸν κῆπον
θὰ τραγουδήσουν, τὸ φεγγάρι
νὰ χαμηλώσουν νὰ τὸ φέρουν
εἰς τὸ τραγοῦδι τους σιμά!

Ὅμως ἐσὲ μὲς τὴ γαλήνη
δὲν θὰ ταράξῃ οὔτε μιὰ λύπη,
οὔτε καὶ μία ἀπὸ φῶς χαρά.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΝΟΝ

Ὦ Πόνε, ποῦ τὰ μυστικά σου μέχεις μάθει
ὅλα καὶ τὸν ἀκοίμητον καϋμό,
ἀδύνατος δὲν εἶμ' ἐγὼ καὶ ὅμως νὰ σὲ νικήσω
οὔτε καὶ θέλω οὔτε μπορῶ.

Τὴν ἧττα μου γιὰ δόξασμα θὰ λάβω ἐγὼ ἀπὸ σένα,
καὶ ἂν ἡ ζωή μου δὲν ἀξίζει μίαν ἀγάπη,
νὰ τὴ συντρίψῃς θέλησε, τρικυμιστή,
καὶ ἀκόμη, κρύφιε ἥσυχε Πόνε!

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Ο ΝΙΑΓΓΡΟΣ

Εἶταν τέλη Αὐγούστου...

Εἶχα καταιβῆ στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὴ Βαληκάρδα, ὅπου ξεκαλοκαιριάζαμε ἐκείνη τὴ χρονιὰ τὰ κοπάδια μας, γιὰ νὰ πουλήσω στὸ πανηγύρι, ποῦ γίνεται στὲς 29 τοῦ μηνός, ἔξω στὴ Μπινήλα, βούτυρο κάπου διακόσιες πενῆντα ὀκάδες, τυρὶ ἑφτακόσιες καὶ περίττο, καὶ μαλλιὰ — μὲ συμπάθειο — ὧς τριακόσιες ὀκάδες κουλόκουρο, κι' ὧς ἑξακόσιες ὀκάδες ποκάρι καὶ καμμιὰ διακοσαριὰ ὀκάδες τραγομάλλι, τριάντα φορτώματα ἀπάνω - κάτω.

Τὸ πανηγύρι ἤθελε κάνα - δυὸ μέρες νἀρθῇ κι' ἔφερνα γύρα τοὺς δρόμους τοῦ Γιαννίνου, μὴν ἔχοντας τί νὰ κάνω, γιὰ νὰ περνάῃ ὁ καιρός, ὅταν, περνῶντας μπροστὰ ἀπὸ τὴς φυλακές, ἀκούω τ' ὄνομά μου. Κοντοστάθηκα λιγάκι κι' ὕστερα εἶπα μέσα μου:

— Μωρέ, ἕνα γομάρι εἶναι στὴ Ζίτσα;

Καὶ τράβηξα τὰ ἴσια γιὰ βγῶ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Ἀλλὰ δὲν εἶχα κάνει πέντε - δέκα βήματα, ὅταν ἕνα παιδάκι ἀπὸ τὰ χωριά μου, γνωστοῦ μου σπιτιοῦ, παρουσιάστηκε μπροστά μου, σὰν κάτι θέλοντας νὰ μοῦ εἰπῇ....

— Τί θέλ'ς, ὠρὲ Κώστα;

Τοῦ λέγω.

— Ἤρθα νὰ σ' πῶ (μοῦ εἶπε ἀναπαίρνοντας τὴν ἀνάσα σου) νὰ γυρί'ῃς στὲς φ'λακές... σὲ θέλ' ὁ Λάμπρος κἄτ' νὰ σ' πῇ...

Τότε θυμήθηκα τὸν καημένο τὸν Λάμπρο, ποῦ τὸν εἴχαμε στὰ κοπάδια μας δυὸ - τρία χρόνια πρίν, ὅτι βρίσκονταν φυλακισμένος τρεῖς - τέσσερες μῆνες, φτουρᾶ ὅτι εἶχε δώσει ψωμὶ στοὺς κλέφτες, καὶ καταδικασμένος τρία χρόνια φυλακή — καὶ λίγο πάη, διότι τότε εἶταν στὲς ἡμέρες τοῦ Χουσνῆ - Πασιᾶ — Θεὸς σχωρέστον, ἂς εἶταν καὶ Τοῦρκος — ποῦ ἔτρεμε τὸ φελεκούδι ἀπὸ τὸ κυνῆγο τῆς κλεφτουριᾶς, ποῦ ρήμαζε τὸν τόπο μας τὸν δυστυχισμένο.

Γύρισα ἀμέσως καὶ μπῆκα στὴ θύρα τῶν φυλακῶν. Ἔδωκα ἕνα ἀσημένιο πεντάρι στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φυλακῆς καὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ μπῶ μέσα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ μιλήσω μὲ τὸν δύστυχο τὸν Λάμπρο. Ἕνας Τοῦρκος χωροφύλακας μὲ ὡδήγησε στὸ θάλαμό του, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὸν κάνῃ κατοικία γι' ἀνθρώπους!

Κόντεψα νὰ μὴν τὸν γνωρίσω τὸν κακόμοιρο τὸν Λάμπρο! Τόσο εἶχε κατιχύνει! Καὶ πῶς νὰ μὴν κατίχυνε; Δὲ λὲς πῶς ζοῦσε ὁ καημένος σ' ἐκείνη τὴ βρωμότρυπα, ἄνθρωπος, ποῦ ἔτρωγε τὰ βουνὰ μὲ τὰ ποδάρια του μέρα - νύχτα!

— Θὰ πεθάνω, ἀδελφούλη μου! (Μοῦ εἶπε μὲ βαρὺ παράπονο). Θὰ μὲ φάῃ αὐτὴ ἡ διαβολότρυπα! Καὶ μοῦ ἔδειξε περιφρονητικὰ τὸν θάλαμο ποῦ ζοῦσε.

— Κάνε καρδιὰ (τοῦ εἶπα) καὶ μὴ χολιά'ῃς ἔτσι.

— Ἕνας λόγος εἶναι αὐτό, ποῦ λές, (μοῦ εἶπε περίλυπα). Θέλω ἀκόμα δυόμισυ χρόνια σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν κόλαση! Δὲν ἀκούω πρόβατο, δὲν ἀκούω γίδι, οὔτε γαυγίσματα μαντροσκυλλιοῦ, οὔτε κύπρους καὶ κουδούνια, οὔτε σαλαγητά... Καὶ τί τρώω νομί'εις; Ψωμὶ ξερὸ σὰν τὸ σκ'λλί! Κι' ἂν δὲν εἶχα αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἀγαπημένη μου τὴ φλογέρα... ἄ! χωρὶς ἄλλο θὰ πλάνταζα!

— Μὴ χαλιά'ῃς (τοῦ ξανάειπα). Περγάει ὁ ὁ καιρός, σὰν τὸ νερό...

— Ψέματα! ψέματα! Ἔλα στὴ θέση μου καὶ νὰ ἰδῇς πῶς ἡ ὥρα εἶναι χρόνος κι' ἡ ἑβδομάδα αἰῶνας! Ὁ Θεὸς νὰ μὴ σ' τὸ χρωστάῃ, ἀδελφούλ' μου, νὰ μπῇς ἐδῶ μέσα! Χίλιες φορὲς προτιμότερος ὁ θάνατος!

Τὸν ἔπιασαν λυγμοὶ μὲς ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια του.

— Καρδιά, Λάμπρο! (Τοῦ εἶπα). Ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄντρες περνοῦν τὰ τέτοια.

— Ναί! (μοῦ ἀπολογήθηκε) ἀλλ' ὅταν συλλογίζομαι, ὅτι τὰ γιδάκια μ' καὶ τὰ προβατάκια μ' βόσκ'ν ἐκεῖ ἀπάν' χωρὶς ἐμένα, δὲ μπορῶ νὰ κρατήσω τὴν ψυχή μ' μέσα μ'. Μοῦ φαίνεται πῶς θέλ' νὰ πετάξ' ἐκεῖ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια!...

Κι' οἱ λυγμοί του ξέσπασαν σὲ γερὰ κλάματα.

Ὅπως ὕστερα ἀπὸ τὴν τρικυμία ἡ γαλήνη, ἔτσι κι' ὕστερα ἀπὸ τὰ κλάματα ἡ ἀνακούφιση. Ξεθύμανε ἡ μαυρισμένη καρδιά του ἀπὸ τὰ δάκρυα ποῦ ἔχυσε, κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη σιωπὴ μοῦ εἶπε:

— Πότε φεύγ'ς γιὰ τὸν ἀνήφορο;

— Δυὸ - τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ πανηγύρ'... Ὅσο νὰ ξεπουλήσω τὸ πρᾶγμα πῶφερα, θὰ περάσ' ἡ βδομάδα. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ βρῶ τιμὴ καὶ νὰ μὴ μπορέσω νὰ τὸ πουλήσω ὅλο, καὶ τότε ὅσο πρᾶμμα μοῦ μείνῃ ἀπούλητο, θὰ τὸ πάω στὸ χωριὸ κι' ἀπἔκει θὰ τραβήσω γι' ἀπάν'.

— Μοῦ κάν'ς μιὰ χάρ';

Καὶ λέγοντας αὐτὲς τὲς τέσσερες λέξες, ξάστραψε ἀπὸ χαρὰ τὸ πρόσωπό του.

— Ἀκοῦς λέει; Ὅτ' θέλ'ς.

— Τώρα, ποῦ θὰ γυρί'ῃς τὸν ἀνήφορο, νὰ πᾷς στὸ τσελεγγᾶτο τοῦ Κόλια - Γκίζα, πῶχει τὰ γιδοπρόβατά μ'... Ἔχω δέκα πρόβατα καὶ δεκάξη γύδια, χώρια τ' ἀρνοκάτσικα. Ἔχ'ν σκίζα καὶ τρεῖς κόκκες στὸ δεξὶ τ' αὐτὶ καὶ ντιχάλα στὸ ζερβί. Εἶναι ὅλα ἕνα κι' ἕνα... Χωρίζ'ν ἀπ' ὅλο τὸ κοπάδ'. Ἀλλ' ὁ Νιᾶγγρος μ', τὸ βαρβᾶτο, εἶναι μοναδικὸ σ' ὅλα τὰ ξεκαλοκαιριά. Τὸν ξέρ'ς δά... Μπορεῖ νὰ σηκώσ' ἄνθρωπο στὴ ράχ' του καὶ νὰ τὸν πάῃ μιὰ μέρα δρόμο! Δὲν εἶναι τράγος τὸ βλογημένο τὸ γίδ'... εἶναι σωστὸ δαμάλ'!

— Λοιπὸν τί θέλ'ς νὰ κάνω;

Τὸν ρώτησα, γιατ' ἤθελα νὰ ξεμπερδέψω γλήγορα καὶ νὰ βγῶ ἔξω. Μοῦ πιάνονταν ἡ ψυχή μου ἀπὸ τὴ βρώμα τῆς ἀνθρωπήλας. Μ' ἔπιανε στὸ λαιμὸ μιὰ πνιγήλα, ποῦ δὲ μποροῦσα νὰ ὑποφέρω πλειότερο...

— Νὰ πᾷς (μοῦ εἶπε) καὶ νὰ ἰδῇς τὰ γιδοπρόβατά μ' ὅλα, ἕνα πρὸς ἕνα, καὶ νὰ μοῦ τὰ χαιρετήῃς καὶ νὰ μοῦ φιλήῃς τὸ Νιᾶγγρο ἀπὸ τὰ γίδα μ' καὶ τὴ Μπέλλα ἀπὸ τὰ πρόβατά μ'.

— Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι (τοῦ εἶπα βιαστικὰ) νὰ τὸ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ λές. Ἔγνοια σου. Καρδιὰ μόνον ὧς ποῦ νὰ περάσ' αὐτὸς ὁ καιρός.

Καὶ λέγοντάς του αὐτά, τοῦ ἔδωκα τὸ χέρι μου γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω.

Ἐκεῖ ποῦ μῶπιανε τὸ χέρι, πάλε ξάστραψε τὸ πρόσωπό του καὶ κατάλαβα, ὅτι κἄποια φωτεινὴ ἰδέα τοῦ κατέβηκε πάλε κι' ἤθελε νὰ μοῦ τὴν εἰπῇ.

— Τί ἄλλο ἔχ'ς νὰ μοῦ πῇς;

Τὸν ρώτησα, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ μοῦ εἰπῇ τὸ γληγορώτερο.

— Πότε θὰ γυρί'ῃς πάλε ἐδῶ στὰ Γιάννινα;

— Κατὰ τὰ πρωτοβρόχια, ἀρχὲς Ἁη - Δημητριοῦ... Θὰ φέρω γιὰ πούλημα μερικὰ σερκὰ καὶ κἄποσα παλιά...

— Τότε, μοῦ φέρ'ς καὶ τὸ Νιᾶγγρό μ';

— Τί θὰ τὸν κάν'ς ἐδῶ μέσα;

— Τί θὰ τὸν κάνω; Θὰ τὸν ἔχω παρηγοριά μ'! Θὰ τὸν ἔχω συντροφιά μ', ὧς ποῦ νὰ βγῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ βρωμότρυπα!...

— Σοῦ τὸν φέρω..

— Νὰ ζή'ῃς νὰ μοῦ τὸν φέρ'ς.. Θὰ μὲ γλυτώ'ῃς ἀπὸ βέβιο θάνατο...

— Θά σ' τὸν φέρω χώρ'ς ἄλλο... Ἔχε γειά!...

— Στὸ καλό!

Φιληθήκαμε καὶ χωριστήκαμε. Αὐτὸς μπῆκε μέσα κι' ἐγὼ βγῆκα ἔξω.

Ὅταν βγῆκα ἀπὸ τὴ φυλακή, νόμισα ὅτι βγῆκα ἀπὸ τὴν Κόλαση καὶ μπῆκα στὸν Παράδεισο. Ἔκανα τὸ σταυρό μου καὶ παρεκάλεσα τὸν Θεὸ νὰ μὲ φυλάγῃ ἀπὸ τ' ἄδικα.

Νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, ὕστερα ἀπ' ὀχτὼ μέρες, ἀφοῦ τελείωσα ὅλες μου τὲς δουλειὲς στὰ Γιάννινα, ξεκίνησα γιὰ τὴ Βαληκάρδα, καὶ πρὶν φτάσω στὰ κοπάδια μου, λοξοδρόμησα στὸ τσιελιγγᾶτο τοῦ Κόλια - Γκίζα, ὅπου εἶχε ὁ Λάμπρος τὰ γιδοπρόβατά του. Τὰ ηὗρα ὅλα σωστά, δέκα πρόβατα καὶ δεκάξη γίδια μὲ σκίζα καὶ δυὸ κόκκες στὸ δεξὶ τ' αὐτὶ καὶ ντιχάλα στὸ ζερβί, πραγματικῶς ὅλα ἕνα κι' ἕνα, κι' ὁ Νιᾶγγρος, σὰν ποῦ μοῦ τὸν εἶχε παραστήσει, ἕνας τράγος θεριό, σὰ δαμάλι ποῦ μποροῦσε νὰ σύρῃ ὁλάκερη μέρα ἕναν καβαλλάρη στὴ ράχη του. Ηὗρα καὶ τὸν τσιέλεγκα καὶ τοῦ εἶπα τὸ καὶ τὸ μοῦ εἶπε ὁ Λάμπρος στὴ φυλακὴ γιὰ τὸν Νιᾶγγρο, καὶ μοῦ ἀπολογήθηκε, ὅτι ὅποτε θὰ κατέβαινα γιὰ τὰ Γιάννινα, μποροῦσα νὰ περάσω νὰ τὸ πάρω.

Πέρασε ὁ Τρυγητὴς καὶ μπῆκε ὁ Ἁη - Δημήτρης. Ἄρχισαν τὰ πρωτοβρόχια. Χωρίσαμε καμμιὰ ἑκατοστὴ παλιὲς προβατίνες κι' ἄλλες τόσες γίδες, τὲς ἔμασα μπροστὰ καὶ ξεκίνησα γιὰ τὰ Γιάννινα. Διαβαίνοντας πῆρα καὶ τὸ Νιᾶγγρο τοῦ Λάμπρου καὶ τράβησα τὸν κατήφορο. Σὲ τέσσερες μέρες φτάσαμε στὰ Γιάννινα. Ἄφησα ἔξω στὸν κάμπο τὰ παλιὰ μὲ τοὺς πιστικούς, κι' ἐγὼ μπῆκα μέσα στὴν πολιτεία. Ὅταν βρέθηκα στὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς ὅλος ὁ κόσμος κάρφονε τὰ μάτια του ἀπάνω στὸ Νιᾶγγρο καὶ τὸν ἀποθάμαζε.

Ἐκεῖ, ποῦ προχωροῦσα πρὸς τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς, ἕνας Τοῦρκος μὲ ζύγωσε καὶ μὲ ρώτησε:

— Δ'κό σ' εἶναι, Ρωμιέ, αὐτὸ τὸ γομάρ';..

Γομάρι στὰ Γιάννινα λὲν τὸ γαϊδούρι.

Κι' ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἀπολογήθηκα ἀμέσως, ἐξακολούθησε τὴν ἐρώτησή του:

—...Δὲν τὸ καβαλκεύεις; Τί τὸ πᾷς συρνάμενο;

— Εἶναι τράγος (τοῦ ἀπολογήθηκα) δὲν εἶναι γομάρ'.

— Τί λές, μωρὲ Ρωμιέ; Ἐμένα θὰ γελά'ῃς; Δὲ γλέπω ἐγώ, ποῦ εἶναι γομάρ';

— Γομάρ', ἀγᾶ μ, ἂς εἶναι γιὰ τὴν ἀφεντιά σ...[1]

---

[1] Εἶναι φοβερὴ ἡ ἀμάθεια τῶν Τουρκογιαννιώτων.

Ἄλλος Τοῦρκος, ποῦ κἄποτε εἶχε ἰδεῖ ἀλάφι, τοῦ εἶπε:

— Μὴν τὸ λὲς αὐτό, Μεμέτ-ἀγα, καὶ σὲ γελοῦν οἱ Ρωμιοί... Ἔχουν τὰ γομάρια κέρατα;

— Ἀμ' τ' εἶναι τὸ λοιπὸν αὐτὸς ὁ Διάβολος;

Ἀπολογήθηκε ὁ Μεμέτ-ἀγας μὲ θυμό.

— Ἀλάφ'!

Τοῦ εἶπε ὁ ἄλλος μὲ τόνο ἀνθρώπου πολύξερου.

— Ἄαααα! Ἀλαφ' εἶναι; (ξεφώνησε χάσκοντας ὁ Μεμέτ-ἀγας) καὶ κύτταξε τὸ τραγὶ μὲ ἄρρητη περιέργεια. Ἄαααα! Ἀλάφ', ἀλάφ', ἀλάφ'! Μωρὲ πῶς εἶναι τ' ἀλάφια! Εἶπα κι' ἐγὼ στὴν ἀρχὴ ποῦ τό εἶδα, νὰ εἰπῶ πῶς εἶναι ἀλάφ', ἀλλὰ δὲν τὸ πολυπίστευα...

Καὶ λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια ἔτρεχε μπροστά, φωνάζοντας στὸν ἕνα καὶ στὸν ἄλλο, δείχνοντας τὸ Νιᾶγγρο:

— Ἀλάφ', ἀλάφ', ἀλάφ'!...

Ὁ κόσμος ἄλλο ἀπὸ τὲς φωνὲς τοῦ Μεμέτ-ἀγα, κι' ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀσυνήθιστο ἀνάστημα τοῦ τραγιοῦ, ἄρχισε νὰ τρέχῃ ἀπὸ πίσω μου κι' ἀπὸ τὰ πλάγια μου, κι' ὅσο προχωροῦσα πρὸς τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς καὶ πρὸς τὲς φυλακές, τόσο ὁ κόσμος συμμαζεύονταν γύρα μου. Ὅλα τὰ Γιάννινα στέκονταν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ θυαμαίοντας ἄλλοι τὸν τράγο, ἄλλοι τὸ ἀλάφι, κι' ἄλλοι τὸ γομάρι.

Ἐκεῖ ποῦ τραβούσαμε τὸν κατήφορο μὲ ζύγωσε ἕνας Τοῦρκος καὶ μοῦ εἶπε:

— Πόσα τὸ τραγάκι, Ρωμιέ;

Καὶ τό εἶπε *τραγάκι* ἐπίτηδες γιὰ νὰ μικρίνῃ τὴν ἀξία του.

Κι' ἐγὼ γιὰ ν' ἀπαλλαχτῶ μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ ἕναν τέτοιο πελάτη, τοῦ ἀποκρίθηκα:

— Δὲν πουλιέται ὁ τράγαρος!..... πηγαίνει δῶρο στὸν Πασιᾶ!...

Ἀκούοντας ὁ κόσμος, ὅτι ὁ τράγος πήγαινε δῶρο στὸν Πασιᾶ, ἄρχισαν, καὶ πρὸ πάντων οἱ Τοῦρκοι, νὰ μὲ τηροῦν μὲ κἄποιον σεβασμό, κι' ἔτσι προχωροῦσα ἄφοβα, γιατ' εἶταν κίνδυνος νὰ βρεθῇ κανένας Τουρκαρβανίτης καὶ νὰ μοῦ τ' ἁρπάξῃ. Δὲν εἶχα φτάσει στὴν κεντρικὴ ἀγορά, τὸ λεγόμενο «Παζάρι», ὅταν ἕνας Τουρκαρβανίτης, ποῦ ἀντιδιάβαινε, βλέποντας τὸν τράγο γύρισε καὶ μ' ἀκολούθησε πλάγια. Κύτταζε λοξὰ-λοξὰ πότε τὸν τράγο καὶ πότε ἐμένα, κι' ὅταν φτάσαμε μπροστὰ στὸ μεγάλο Τζαμί, ρίχνεται σὰν ἀστραπὴ καὶ μ' ἁρπάζει τὴν τριχιά, ποῦχα δεμένον τὸν τράγο, καὶ τραβάει γιὰ φευγιό. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶπα: «πάει ὁ τράγος», ὅταν ἕνας Τοῦρκος, ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποῦ μ' ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ θαμασμό, τοῦ φώναξε:

— Πίσω, μωρὲ κακομοίρη, γιατ' εἶναι τοῦ Πασιᾶ ὁ τράγος!

Ἀκούοντας ὁ Τουρκαρβανίτης, ὅτι ὁ τράγος εἶταν τοῦ Πασιᾶ, πέταξε τὴν τριχιὰ κι' ἔγεινε ἄφαντος.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως καταντοῦσε σοβαρό. Τί θὰ γένονταν ὁ Νιᾶγγρος, ἂν ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος μάθαινε, ὅτι δὲν εἶταν τοῦ Πασιᾶ, ἀλλ' ἑνὸς φυλακισμένου; Συλλογίζομουν, συλλογίζομουν καὶ δὲν εὕρισκα ἄκρη. Τέλος, πρὶν φτάσωμε στὸ γεφύρι, ποῦ σμίγει τὸ κάστρο μὲ τὴν πολιτεία, μοῦρθε στὴν ἰδέα νὰ μπῶ σ' ἕνα χάνι, καὶ χώθηκα στὸ πρῶτο, ποῦ ἀπάντησα. Ἔβαλα τὸν τράγο σ' ἕνα δωμάτιο, καὶ διάταξα νὰ μοῦ φέρουν φαγί, γιατὶ πεινοῦσα κι' ὅλες φοβερά. Τὸ πλῆθος στάθηκε κάμποση ὥρα μπροστὰ στὸ χάνι, καὶ μὴ βλέποντας πλειὸ τὸν τράγο, καὶ κυττάζοντας ἐμένα νὰ τρώγω, ἄρχισε ἀπὸ λίγο-λίγο νὰ διαλύεται, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας δὲν εἶταν ψυχὴ ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ φουσᾶτο, ποῦ μὲ συνώδευε. Ἔτσι ἡσύχασα. Ἀπὸ τὸ χάνι ὡς τὲς φυλακὲς δὲν εἶταν οὔτε ἑκατὸ βήματα, κι' ἅμα ἔφαγα καὶ ξαπόστασα, ἁρπαξα τὸν τράγο καὶ στὲς φυλακές! Ἔδωκα ἕνα τέταρτο μετζιτιοῦ στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φρουρᾶς καὶ μ' ἔμπασε ἀμέσως μέσα μαζὶ μὲ τὸν τράγο, ἐπέτρεψε καὶ στὸ Λάμπρο νὰ τὸν πάρῃ στὸ θάλαμό του.

Ὅταν ὁ Τοῦρκος παίρνῃ τὸ κέρασμά του, κάνει ὅτι θέλεις.

Ἡ χαρὰ τοῦ Λάμπρου δὲν μολογιέται. Τοῦ φάνηκε, ὅτι εἶχε βγῆ ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ βρίσκονταν ἔξω, στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους μὲ τὰ κοπάδια.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα ὅλα τὰ Γιάννινα μιλοῦσαν γιὰ ἕναν σημαδιακὸν τράγο, ποῦ εἶταν ψηλὸς σὰν...ἄλογο, μὲ κἄτι κέρατα σὰ γρεντές, ποῦ τῶφερνε ἕνας δῶρο τοῦ Πασιᾶ.. κι' ἔτρεχαν ὅλοι οἱ μπένδες, κι' οἱ ἐφέντηδες

Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικὸ αὐτὸ ποῦ ἀναφέρω. Μιὰ φορὰ οἱ γεωργοὶ ἑνὸς μπέη Γιαννιώτη δάρθηκαν τὸ καλοκαίρι, ποιὸς νὰ πρωτοπάρῃ τὸ νερὸ τοῦ αὐλακιοῦ νὰ ποτίσῃ τὸ χωράφι του καὶ μετὰ τὸ δαρμὸ πῆγαν, κατὰ τὰ συνηθισμένα, στὸν μπέη τους νὰ τοὺς κρίνῃ. Ὅταν ὁ μπέης ἄκουσε τὴν αἰτία, ποῦ δάρθηκαν, τοὺς εἶπε μὲ θυμό:

— Γιατί, βρὲ μασκαρᾶδες, σπέρνετε τ' ἀραποσίτια σας τὸ καλοκαίρι, ποῦ δὲ βρέχει, καὶ δὲν τὰ σπέρνετε τὸν χειμῶνα, καὶ πιάνεστε καὶ δέρνεστε γιὰ μιὰ σταλιὰ νερό;

Μιὰ φορὰ πάλε εἶχε ἔρθει ἕνα καρβάνι καμῆλες στὰ Γιάννινα κι' ὅλοι οἱ Τουρκογιαννιῶτες τὲς πέρασαν γιά...λαγοὺς — τῆς...Ἀραπιᾶς!!

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΧΩΡΙΚΗ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

κι' οἱ ἀγᾶδες στὴν αὐλὴ τοῦ Πασιᾶ νὰ ἰδοῦν τὸ ἀξιοπερίεργο γίδι, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπαν τίποτε! Τῶμαθε κι' ὁ Πασιᾶς κι' ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὴν ἀστυνομία νὰ βρῇ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν ἀξιοπερίεργο τράγο!

Κάθουμουν στὴν ἄκρη τῆς λίμνης καὶ διασκέδαζα μὲ τὲς φελοῦκες, ποῦ πήγαιναν πέρα-δῶθε, ὅταν ἔρχονται καμμιὰ δεκαριὰ χωροφυλάκοι καὶ μὲ παίρουν, ἄρον-ἄρον, καὶ μὲ κουβαλοῦν στὸν Πασιᾶ, πεθαμένον ἀπὸ τὸ φόβο μου. Στὸ δρόμο βασάνιζα τὸν νοῦ μου νὰ θυμηθῶ σᾶν τί κακὸ εἶχα κάνει, γιὰ νὰ μὲ πᾶν μὲ τέτοια παράταξη στὸν Πασιᾶ καὶ δὲ θυμούμουν τίποτε.

— Μωρὲ Ρωμιόπουλο, μοῦ εἶπε ὁ Πασιᾶς ἑλληνικά, (γιατ' εἶταν ἀπὸ τὸν Λάλα τοῦ Μωριᾶ κι' εἶχε μητρική του γλῶσσα τὴν ἑλληνική), σὺ ἔφερες ἕναν σημαδιακὸν τράγο γιὰ μένα;... Ποῦναί τος;

Ἅμα ἤκουσα ὅτι εἶταν γιὰ τὸν Νιᾶγγρο, ἦρθε ἡ ψυχή μου στὸν τόπο, κι' ἤρχισα καὶ τοῦ εἶπα ὅλη τὴν ἱστορία, κι' ὅτι ὁ τράγος εἶταν τοῦ καταδίκου τοῦ Λάμπρου, κι' ὅτι γιὰ νὰ τὸν σώσω ἀπὸ τὲς ἁρπαχτικὲς προθέσες τῶν διαφόρων Τούρκων, εἶπα ὅτι τὸν πήγαινα δῶρο στὸν Πασιᾶ.

Πρώτη φορὰ μιλοῦσα μὲ Πασιᾶ, καὶ παραξενεύομουν κι' αἰσθάνομουν μέσα μου κάποια περιφάνεια. Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα νὰ μιλάῃ κανεὶς μὲ Πασιᾶ στὴν Τουρκιά!

— Κι' εἶναι μεγάλος αὐτὸς ὁ τράγος; (Μ' ἐρώτησε ὁ Πασιᾶς μὲ περιέργεια)...Λὲν ὅτι εἶναι ψηλὸς σᾶν ἄλογο, ἔχει κέρατα σᾶ γρεντὲς καὶ μπορεῖ νὰ σηκώσῃ ἑκατὸ ὀκάδες φόρτωμα.

— Εἶναι μεγάλος, Πασιᾶ μ', ἀλλ' ὄχι ὅπως τὸν παρασταίνουν. Εἶναι ψηλὸς σᾶ γαϊδούρι, ἔχει μισὴ ὀργυιὰ τὸ καθένα κέρατα καὶ μπορεῖ νὰ σηκώσῃ καμμιὰ πενηνταριὰ ὀκάδες.

— Μωρὲ τί λές!....Νὰ πᾷς νὰ εἰπῇς αὐτοῦ τοῦ φυλακισμένου νὰ μοῦ τὸν δώσῃ, ***κι' ὅσα γρόσια θέλει τοῦ δίνω***...

Γιὰ ἐκείνους, ποῦ ξέρουν τί θὰ εἰπῇ Πασιᾶς, «***κι' ὅσα γρόσια θέλει τοῦ δίνω***» εἶναι ἁπλὴ φράση. Οἱ Πασιᾶδες τέτοια πράγματα δὲν τὰ πληρόνουν μὲ χρήματα, ἀλλὰ μ' εὔνοια, ποῦ ἄλλοτε ὑπερβαίνει χίλιες φορὲς τὴ χρηματικὴ ἀμοιβή, κι' ἄλλοτε δὲν ἀξίζει τίποτε.

— Πασιᾶ μου, (τοῦ εἶπα) γι' αὐτὸν τὸν δυστυχισμένο τὸν Λάμπρο, ποῦ βρίσκεται στὴ φυλακὴ πεντέξη μῆνες τώρα ἄδικα καὶ παράλογα, θὰ εἶταν μεγάλη πληρωμή, ἂν τὸν ἔβγαζες ἀπὸ τὴ φυλακή, νὰ πάῃ στὴ δουλειά του, γιατὶ θέλει δυόμισυ χρόνια ἀκόμα νὰ κάνῃ φυλακή, κι' εἶμαι βέβαιος, πῶς δὲ θὰ τὸν βγάλῃ αὐτὸν τὸν καιρὸ ἀκέριο . χωρὶς ἄλλο θὰ βγῇ πεθαμένος ἀπὸ μέσα κι' ὄχι ζωντανός! Στοχάσου, Πασιᾶ μου, ἕναν ἄνθρωπο τοῦ βουνοῦ, λεύτερο σᾶν τὸν ἀγέρα, νὰ τραβάῃ ἀπ' ὅπουθε θέλει, καὶ τώρα νὰ βρίσκεται σ' ἕνα σκοτεινὸ ...καὶ βρώμικο κλουβί...

— Τί ἔκανε, καὶ βρίσκεται στὴ φυλακή;

Μ' ἐρώτησε ὁ Πασιᾶς μ' ἐνδιαφέρο.

— Τὸν κατηγόρησαν ἄδικα, Πασιᾶ μου, ὅτι τάχα ἔδωκε ψωμὶ στοὺς κλέφτες...Φαντάσου ἕναν ἄνθρωπο, Πασιᾶ μου, σᾶν κι' αὐτόν, ποῦ ὅλο ὅλο τὸ ψωμί του εἶταν μιὰ ὀκὰ τὴν ἡμέρα νὰ τοῦ περισσεύῃ κι' ὅλας νὰ δίνῃ στοὺς κλέφτες! ...Τὸν ζύγωσαν οἱ κλέφτες καὶ τοῦ πῆραν τὸ ψωμὶ ποῦ εἶχε ἀπάνω του μὲ τὴ βία, κι' ἂν δὲ θὰ τῶδινε μὲ τὸ καλὸ θὰ τῶδινε μὲ τὸ κακό...

— Μωρέ. κακὰ ἔκανε ὁ πατέρας σου καὶ σ' ἔστειλε στὰ πρόβατα· ἔπρεπε νὰ σὲ στείλῃ στὴν Ἀθήνα νὰ γένῃς δικηγόρος...

Μοῦ εἶπε ὁ Πασιᾶς μὲ τόνο, ποῦ δὲν καταλάβαινα ἂν εἶταν γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακό, κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη σιωπὴ μοῦ εἶπε:

—. .Ἂν εἶναι κατὰ πῶς τὸ λές...Ξέρεις, ὅτι ἐγὼ τοὺς ἀφανίζω τοὺς κλέφτες...Ἂν εἶναι ὅμως κατὰ πῶς τὸ λές, κι' εἶναι ἄδικα ὁ ἄνθρωπος στὴ φυλακή.....Ἀ! ἐγὼ δὲν τὸ θέλω τὸ ἄδικο! Ὅλα κι' ὅλα, ἀλλὰ τὸ ἄδικο μακρυά!. Θὰ φωνάξω τὸ Δικαστήριο ἀμέσως νὰ τὸν βγάλῃ.. Δὲ θέλω τὸ ἄδικο!... Ἀλλὰ τὸν τράγο ἐσύ!...Κατάλαβες; Τὸν τράγο! ...Ὁ τράγος νἄν' ἐδῶ ἀμέσως!

Πῆρα τὴν ἄδεια τοῦ Πασιᾶ καὶ κατέβηκα στὸ κάστρο, στὲς φυλακές. Λέγω τοῦ Λάμπρου «τὸ καὶ τὸ» μίλησα μὲ τὸν Πασιᾶ:

—...Σὲ βγάζει ἀπὸ τὴ φυλακή, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσῃς τὸν Νιᾶγγρο!...Ξέρε, ὅτι εἶναι Πασιᾶς καὶ σοῦ τὸν παίρει, χωρὶς νὰ τοῦ τὸν δώκῃς!

Ἀκούοντας ὁ Λάμπρος αὐτὰ τὰ λόγια, τοῦ φάνηκε σᾶ νἄπεσε ὁ οὐρανὸς καὶ τὸν πλάκωσε...Δὲν ἀπολογιῶνταν τίποτε.

— Τί σκέφτεσαι; (Τὸν ρώτησα) Εἶναι, κακομοίρη, νὰ σκέφτεσαι γιὰ ἕνα τραγί; μιᾶς λίρας πρᾶμμα τὸ πολύ, ποῦ μπορεῖ νὰ ψοφίσ' ἢ νὰ τὸ φάῃ κανένας λύκος, ἢ νὰ τὸ κλέψῃ κανένας;...

— Εἶδες ἄλλο τραγί, σᾶν τὸ Νιᾶγγρό μου; Ἔ;

Μὲ ρώτησε.

— Καὶ τί βγαίν' μ' αὐτό; Ζωντανὸ πρᾶμμα

εἶναι, κι' ἂν δὲ ψοφίσῃ γλήγορα, κι' ἂν δέ σ'τὸ κλέψῃ κανένας, κι' ἂν δὲν τὸ φάῃ κἄνας λύκος, ὕστερα ἀπὸ ἓξ-ἑφτὰ χρόνια — ζωῆ σὲ λόγου σου, — τοῦ πέφτουν τὰ δόντια, ψοφάει ἀπὸ γηρατειά...

— Κἰ' ἐγὼ πῶς νὰ ζήσω χώρ'ς τὸν Νιᾶγγρό μ'; Τὸν εἶχα καὶ τὸν ἔχω δόξα καὶ καμάρι ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ τσιελιγκᾶτα...Δὲν τὸν δίνω!...Δὲν τὸν δίνω!...

— Ξέρ'ς μὲ ποιὸν ἔχ'ς νὰ κάν'ς, χαμένο κορμί; Ἂν δὲν τοῦ τὸν δώκ'ς μὲ τὸ θέλημα, τοῦ τὸν δίν'ς μὲ τὸ ξεθέλημα! Θὰ σοῦ ζητῆσ', νομί'εις τὴν ἄδεια ὁ Πασιᾶς νὰ σ' τὸν πάρ'; Ἀλλοίμονο στὸ μελό σ'!...

Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγη διακοπή, τοῦ εἶπα:

— Ἔλα, δός το, γιὰ νὰ βγῇς ἀπ' αὐτὴ τὴ βρωμότρυπα!...

Τὸν ἄφησα κι' ἔφυγα, καὶ τὴ στιγμή, ποῦ ἔβγαινα ἀπὸ τὴ θύρα, ἦρθε ἕνας τσιαούσης, λοχίας δηλαδή, τοῦ Πασιᾶ, μὲ διαταγὴ στὸν ἀξιωματικὸ τῆς φρουρᾶς τῶν φυλακῶν ν' ἀπολύσῃ τὸ Λάμπρο ἀπὸ τὴ φυλακή, καὶ νὰ τὸν στείλῃ μαζὶ μὲ τὸν τράγο μπροστά του. Στάθηκα. Σὲ λίγο ὁ Λάμπρος κι' ὁ Νιᾶγγρος εἶταν ἔξω ἀπὸ τὴ θύρα τῆς φυλακῆς.

Ὁ ἀξιωματικὸς μοῦ εἶπε:

— Τί ἄγιον Πασιᾶ, πᾷχομε! Νὰ — ζωὴ νἄχῃ! — τῶδωκε χάρη αὐτοῦ τοῦ παλιοκλέφτη!

Ἐγώ, ὁ Λάμπρος, ὁ τράγος κι' ὁ Τσιαούσης τοῦ Πασιᾶ κάναμε ἴσια ἔξω, βγήκαμε ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ κάστρου, περάσαμε τὸ γεφύρι καὶ τραβήσαμε τὸν μεγάλο δρόμο, τὸ Σταυροπάζαρο, ποῦ βγαίνει στὰ σεράϊα τοῦ Πασιᾶ. Ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ ποῦ ντιχαλόνεται ὁ δρόμος, κι' ὁ ἕνας κάνει γιὰ τὸ σεράϊ κι' ὁ ἄλλος γιὰ τὰ ἐμπορικὰ (τσιαρσιῆ) καὶ γιὰ ἔξω, ὁ Λάμπρος τράβησε γιὰ τὰ ἐμπορικά.

Ὁ τσιαούσης τοῦ εἶπε:

— Ἀπ' ἐδῶ πάει ὁ δρόμος κατὰ τοῦ Πασιᾶ τὸ κονάκι...Σὲ θέλει ὁ Πασιᾶς...

Ὁ Λάμπρος, θέλοντας καὶ μή, γύρισε πρὸς τὸ δρόμο ποῦ περνάει ἀπὸ τὴ Μητρόπολη καὶ βγαίνει στὸ σεράϊ. Περπατοῦσε ἄναργα-ἄναργα καὶ φαίνονταν βαθυὰ συλλογισμένος.

Ἀνηφορῶντας, ἀνηφορῶντας, πρὶν φτάσωμε στὴ Μητρόπολη, ὁ Λάμπρος σταμάτησε ζερβιά, μπροστὰ στὴ θύρα τοῦ χανιοῦ τοῦ Κατσαντώνη, σᾶν κἄτι νὰ τὸν πονοῦσε βαθυὰ στ' ἄντερά του.

— Τ' ἔχ'ς;

Τὸν ρώτησα.

— Ἔχω κόψιμο δυνατὸ (μοῦ εἶπε). Σταθῆτε μιὰ στιγμὴ νὰ μπῶ μέσα στὸ χάν'.

Σταθήκαμε, ἐγὼ κι' ὁ τσιαούσης στὴ θύρα τοῦ χανιοῦ νὰ τὸν περιμείνωμε. Δὲν πέρασε πολὺ ὥρα καὶ νά σου! ὁ Λάμπρος μὲ μιὰ ἄγρια χαρὰ στὰ μάτια του, καταματωμένος, κρατῶντας ἀπὸ τὰ κέρατα στὸ χέρι του τὸ αἱμόσταγο κεφάλι τοῦ σφαγμένου Νιάγγρου!

— Ἄϊστε τώρα! (μᾶς εἶπε μὲ σατανικὸ χαμόγελο). Πᾶμε στὸν Πασιᾶ!

Ἐγὼ κι' ὁ τσιαούσης μείναμε ξεροί. Μοῦ φάνηκε πῶς ἔβλεπα ὄνειρο κι' ἄρχισα νὰ τρίβω τὰ μάτια μου. Τόσο δὲν πίστευα, ὅτι ἐκεῖνο τὸ θηριὸ ὁ Νιᾶγγρος, ποῦ ἐδῶ καὶ δυὸ λεφτὰ τῆς ὥρας εἶταν γεμᾶτος ζωὴ καὶ περιφάνεια, βρίσκονταν μπροστά μου κεφάλι χωρὶς κορμί, σᾶν γκρεμισμένο πανώριο κάστρο!

— Τ' ἔκανες, μωρὲ σκ'λί! (Τοῦ εἶπα). Τί λόγο θὰ δώ'ῃς τοῦ Πασιᾶ!

— Ἀφέντης τοῦ Νιάγγρου μου δὲν μποροῦσε νὰ γείνῃ κανένας ἄλλος ἀπὸ μένα!

Μοῦ ἀπολογήθηκε μὲ θριαμβευτικὴ εὐχαρίστησιν!

Ὁ τσιαούσης τὸν πῆρε μὲ τὴν κεφάλα τοῦ Νιάγγρου φορτωμένο καὶ τὸν παρουσίασε στὸν Πασιᾶ.

Σᾶν ἔμαθε ὁ Πασιᾶς ὅλα τὰ τρέχοντα ἔβαλε τὸν τσιαούση καὶ τοῦ τράβησε σαρᾶντα ξυλιὲς στὰ πισινά του καὶ τὸν ἀπόλυσε ἐλεύτερο.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΟΙ ΥΜΝΟΙ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Ἀφοῦ προσκυνήσω τὸ τετράθεον τῆς ψυχῆς μου ἀρχίζω τοὺς ὕμνους μου. Εἴθε ἡ ὡραιότης νὰ τοὺς στολίσῃ καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ τοὺς δροσίσῃ! Διὰ νὰ γίνουν ἦχοι γνώριμοι εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἰνδάλματα ἐπιθυμητὰ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γνωριζόντων. Εἰς αὐτοὺς νὰ γεννήσουν τὴν δύναμιν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὴν δημιουργικότητα τῆς ἁρμονίας —ὑψηλοὶ νὰ γίνουν τόνοι τῆς αἰωνίας μουσικῆς καὶ χρώματα ἑνωτικὰ τῆς ἀτελευτήτου εἰκόνος. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόθος καὶ ἡ εὐχή μου:

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΕΨΙΝ

Εἰς τῆς ψυχῆς μου τὰ ἄδυτα εὑρίσκεται ἡ μορφὴ τοῦ ἀπαθοῦς ποῦ ἐξεκαθάρισε κ' ἐκανόνισε τὴν κοσμίαν ὕλην. Μορφὴ πολυσώματος καὶ ἀνθεκτική, ὡσὰν τοῦ μυθικοῦ ἀντιθέου, ποῦ ἀποκτοῦσε δυνάμεις ἀπὸ κάθε πτῶσίν του. Καὶ εἰς ἀσεραπὰς τοῦ νοῦ, ποῦ φωτίζουν τὰ σκότη τῶν περασμένων, βλέπω τὸν ἀκάματον κανονιστὴν τῆς ὕλης πότε ὡς θαμβὴν λευκότητα ἐπὶ τῶν Ἰμαλαΐων καὶ τοῦ Ἀραράτ, πότε ὡς πάχνην φωτεινὴν ἐπάνω εἰς τὰ νερὰ τοῦ Γάγγη ἢ τὰς χώρας τοῦ Νείλου καὶ πότε ὡς ἐρυθρωπὴν σκιαύγειαν τῶν ἐρήμων τῆς Ἀσσυρίας ἢ τῆς στενῆς Φοινίκης. Ἕως οὗ ὑπεράνω τῶν τόπων τῆς πρώτης δημιουργίας του καὶ ὑπεράνω τῶν χρόνων τῆς στενῆς ἐνεργείας του, πέραν ἀπὸ κάθε φωτεινὸν Ὄλυμπον καὶ κάθε φλογισμένον Θαβώρ, γίνεται Ὕψιστος ἀληθινὰ ὁ θεός μου καὶ μεγαλύνονται τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ὁ κόσμος πληροῦται τῆς κτίσεώς του, ὥστε ν' ἀπορροφηθῇ μέσα εἰς τὴν κτίσιν αὐτοῦ.

Οἱ βωμοὶ δὲν ἀρκοῦν πλέον ὡς στηλοβάται τοῦ μεγαλείου του, καὶ χάνονται μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἁρμονίαν αἱ μελῳδίαι πρὸς δοξολογίαν του.

Νεύει αὐτὸς ἀπὸ τῆς ἀφθάστου κορυφῆς τοῦ συνόλου τῶν πραγμάτων καὶ συνταράσσεται κάθε ὕλη. Καὶ γεύεται μόνος του ἀκόρεστα τὸν καρπὸν τῆς γνώσεως, ὥστε νὰ γίνεται μέγας θεός, φωτεινός, δυνατὸς εἰς κάθε πόλεμον. Τ' ἀπομεινάρια τῆς εὐωχίας του εὑρίσκονται σπαρμένα εἰς τὰ μέρη, ποῦ ἐσημαδεύθησαν μὲ τὴν διάβασίν του. Καὶ εἶναι διὰ τὰς αἰσθήσεις μου τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τὰ χαλάσματα τῶν ὀγκωδῶν κτιρίων καὶ τὰ συντρίμμια κάθε ἀγάλματος καὶ κάθε πλακὸς θριάμβου ἢ θανάτου, κάτι ὡσὰν τελευταία ἠχὼ μεγάλης φωνῆς.

Ἡ φωνὴ τῆς σκέψεως εἶναι αὐτὴ —καθησυχαστικὴ καὶ παρήγορος εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, ποῦ εἰς σειρὰν ἀτελείωτον περνᾶν τὸν σκονισμένον δρόμον τῆς ζωῆς, φωτισμένον θολὰ ἀπὸ τὸν φανὸν τῆς παντοτεινῆς ἰδέας καὶ ἀμφίβολα καὶ κάποτε προδοτικά. Ὁμοιάζει δὲ ὁ φανὸς αὐτὸς τὴν πυρίνην στήλην, ποῦ ὡδήγησεν ἀνὰ μέσον τῆς ἐρήμου τὰ πλήθη τοῦ προφήτου εἰς καιρὸν νυκτῶν ἀσελήνων. Καὶ ὁμοιάζει ἀκόμη ὁ ἀμυδρὸς φανὸς τὰς φλόγας τοῦ βουνοῦ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐσφυρηλατοῦσεν ὅπλα καὶ δεσμὰ ὁ ἐργάτης Θεός. Ὁ καπνὸς ἀπὸ τὸ σκοτισμένον φῶς του ὡσὰν θυμίαμα αἴνου καὶ ὡσὰν λιβανωτὸν λατρείας καίεται ἐνώπιον τοῦ πρώτου θεοῦ, ποῦ ἐγεννήθη μαζὺ μὲ τὴν πρώτην κινηθεῖσαν ὕλην. Ὅτι εἰς αὐτὸν πρέπει πᾶσα δόξα καὶ τιμή, τὸν δωρητὴν κάθε δυνάμεως καὶ κάθε γεννήσεως.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ

Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ θεὸς τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἔργων ἔστω εὐλογητός. Συσσωμάτωσις καὶ πραγματοποίησις καὶ πρόοδος ζωῆς καὶ ἐκπλήρωσις εἶναι ὁ θεὸς τῆς δυνάμεως. Ὅ,τι εἰς σκοτεινὸν φῶς καὶ εἰς ἀτερμάτιστον ὁρίζοντα διέκρινεν ὁ πρῶτος καὶ ὑπέρτατος Θεός, ἡ πηγὴ τοῦ αἰωνίου, ἐνεσαρκώθη κατόπιν εἰς ὡρισμένα σχήματα καὶ εἰς μορφὰς ἐπιβολῆς καὶ ὡραιότητος —ἔλαβεν αὐθορμήτως καὶ κατόπιν αὐτοτελῶς πνοὴν ζωῆς. Καὶ ἐσχηματίσθη τοιουτοτρόπως ὁ νέος θεὸς— αἰώνιον εἴδωλον, τὸ ὁποῖον προσεκύνησε πᾶς λαὸς καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου κύπτει κάθε μικρὸν καὶ κάθε μέγα. Ἡ αἰωνία ὕπαρξις ἔγινε τοιουτοτρόπως ἀτελείωτος δημιουργία. Τὸ ἄπειρον ἐξεδηλώθη εἰς σκότος καὶ τὸ σκότος ἔγινε φῶς καὶ τὸ φῶς ἔλαβε χρώματα καὶ τὰ χρώματα ἔσχον ὀσμὰς καὶ αἱ ὀσμαὶ ἀπέκτησαν ἤχους, ἤτοι ἀπετελέσθη τὸ αἰώνιον κῦμα, τὸ ὁποῖον ἔφθασε μέχρι τῶν κατωτάτων διὰ νὰ ἐπανέλθῃ κατόπιν μέχρι τῶν ἀνωτάτων. Χαῖρε σύ, τὸ κῦμα τῆς δυνάμεως, ποῦ δίδεις ὕπαρξιν ἰσχυροτέραν εἰς κάθε τι, τὸ ὁποῖον ψαύεις πότε ὡς ζωὴν καὶ πότε ὡς θάνατον. Τρέμει ἡ γῆ καὶ τὰ ὄρη καπνίζονται ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ μεγαλείου σου διὰ τὰς ἀδυνάτους αἰσθήσεις. Ἐνῷ ἄνωθεν τῶν αἰσθήσεων τούτων ἡ κίνησις πλέκει εἰς δίκτυον ἀτελείωτον κόσμους ἀκαταμετρήτους καὶ ζωὰς προαιωνίους, τῶν ὁποίων ὁ παλμὸς καὶ ὁ θόρυβος καὶ ἡ ἐνέργεια ἑνώνονται εἰς ἁρμονίαν ὑψηλήν, ἀπρόσιτον εἰς ταπεινὰς ἀκοάς. Ἀπήχησις αἰσθητὴ εἰς αὐτὰς εἶναι ὁ ἐπίγειος ρυθμός, τῆς θαλάσσης ἡ ἀγριότης καὶ ἡ ὠωπεία, τοῦ κεραυνοῦ ἡ ὁρμή, τῶν ὑγρῶν τῆς γῆς δρόμων τὰ ὑπερχειλίσματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὑπολείμματα τῶν ἀρχικῶν σου ἐκδηλώσεων, τὰ ὁποῖα σκορπίζουν τόσον ἄφθονα τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπίδρασίν σου, ὦ Δύναμις, εἰς τὰς μικρὰς αὐτοτελεῖς ὑπάρξεις, ὅσαι εὑρίσκονται πλησίον μας Τὴν ἐπίδρασίν σου τὴν ἀγαθοποιὸν ὑμνῶ καὶ δοξολογῶ, διότι γνωρίζω ὅτι κάθε ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἶναι δύναμις καὶ κάθε δύναμις εἶναι ἀγαθόν. Ἐμεγαλύνθησαν τὰ ἔργα σου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἀρχικῆς σοφίας, ἔργα τοῦ προαιωνίου θεοῦ τῆς σκέψεως.

Πρὸ τοῦ μεγαλείου σου, ὦ θεὲ τῆς δυνάμεως, ἔκλιναν καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι θύται. Ἀφοσιωμένοι ὀπαδοί σου καὶ λάτρεις ὕψωσαν βωμοὺς καὶ κατέθεσαν ἀφιερώματα εἰς τιμὴν καὶ εἰς δόξαν σου κάθε τι τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διάρκειαν μέσα εἰς τὴν μικρὰν σχετικότητα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀπὸ κάθε τι τὸ ὁποῖον παρουσιάζετο πλέον ἀνθεκτικὸν καὶ μόνιμον εἰς τὰς αἰσθήσεις των. Τὴν ἰδικήν σου δὲ ἐπικράτησιν ἀνεκήρυξαν ὡς νόμον, διέποντα τὰς τύχας κάθε ὑνητότητος, ἀκόμη καὶ ὅταν ἠθέλησαν ν' ἀποκρύψουν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὴν ὑπόστασίν σου. Διότι κάθε ἀδυναμία ἀπορροφᾶται ἀπὸ δύναμιν καὶ καθαρίζεται καὶ προάγεται καὶ τελειοῦται μέσα εἰς τὴν δύναμιν. Τοιουτοτρόπως ὁ Λόγος πάντοτε σὰρξ ἐγένετο καὶ ὁ θάνατος ἐγένετο ζωή· ὅτι εἰς σὲ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ

Πῶς νὰ ὑμνήσω τὸν θεὸν τῆς ἀγάπης, ποῦ συνδέει ὅλα καὶ συνδέεται μὲ ὅλα, ταπεινὸς εἰς τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ὑπερήφανος εἰς τὴν κατάκτησιν, δοῦλος εἰς τὴν παραγωγήν, ἐγωϊστὴς εἰς τὴν ὑπόστασίν του;

Τὸ ἄσωτον εἰς δύναμιν καὶ τὸ ἄσωτον εἰς λεπτότητας χρῶμα, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν ζωήν του, αἱ πλούσιαι γραμμαὶ τῆς ὑποστάσεώς του, ἡ μαλακότης καὶ τὸ ἄρωμα καὶ τὸ φῶς —ὦ ναί, τὸ ἄπειρον φῶς—ποῦ αὐγάζει ἀτελείωτα τὴν ὕπαρξίν του, ὅλα μαζὺ ἑνωμένα εἰς ἄφθαρτον τελειότητα ἁρμονίας, ρυθμίζουν κάθε ἄτομον καὶ κάθε ὁμάδα καὶ κάθε σύνολον· εἶναι δὲ τόσον γενικὸς ὁ ρυθμός, ὥστε νὰ χάνεται ἡ ἀντίληψις κάθε μικροῦ καὶ κάθε μεγάλου εἰς τὴν ὥραν τῆς ἀγάπης. Καὶ πόσον συνεχὴς καὶ πόσον ὁμοία καὶ πόσον διαφορετικὴ εἰς τὴν ὁμοιότητά της εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἀγάπης!

Πῶς νὰ τὸν ὑμνήσω τὸν ἀγαπημένον δεσπότην καὶ τὸν σεβαστὸν δοῦλον κάθε ζωῆς, πῶς διαφορετικὰ παρὰ μὲ τοὺς πλέον γλυκεῖς ἤχους, ποῦ ἠκούσθησαν εἰς τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀθανασίας του;

Ὅμως, δὲν εἶναι οἱ ἦχοι ποῦ ἐφώλευσαν εἰς τὴν ψυχήν μου, οὔτε τῆς σειομένης γῆς τὸ ὑπόκωφον βόγγισμα, οὔτε τοῦ φωτεινοῦ θόλου αἱ ψυχραὶ ἢ φλογώδεις, νεκραὶ ἢ φωσφορίζουσαι ἀποχρώσεις Οὐδὲ κἂν εἶναι τοῦ ὠκεανοῦ ὁ αἰώνιος στεναγμὸς ἢ τοῦ αἰγιαλοῦ ὁ παροδικὸς φλοῖσβος, καθὼς δὲν εἶναι καμμία φωτεινὴ ἢ μαύρη σκιὰ τοῦ βουνοῦ καὶ κανὲν ἄνθος τοῦ ἀγροῦ καὶ κανὲν ἄρωμα ἄνθους καὶ κανὲν ἄλλο ἀπ' ὅσα—παντοτεινὰ καὶ ἀμέτρητα—δίδουν τὸν ρεβασμὸν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν χαρὰν εἰς ἠρέμους ψυχάς. Ὄχι διότι ὅλα δὲν εἶναι ἦχοι μελῳδικοὶ τῆς ὑψηλῆς ἁρμονίας μέσα εἰς τὸν πολυσύνθετον αἰώνιον ὕμνον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ διότι εἰς τὴν ψυχήν μου συνενώθησαν ὅλα μέσα εἰς τοὺς ὀλίγους δειλοὺς ἤχους τῆς ἰδικῆς μου ἀγάπης.

Πῶς ἐγεννήθη τάχα ἡ ἀγάπη μου; Ἀπὸ κάποιον ἀνεμόφερτον σπόρον τῆς αἰωνίας ζωῆς, ποῦ ἔπεσεν ἀνυπολόγιστα εἰς τὴν ψυχήν μου. Πράγματα μικρὰ ἐγέννησαν τὴν ἀγάπην μου, πράγματα περαστικὰ καὶ ἀσήμαντα καὶ ταπεινὰ κάποτε, ὡσὰν τὸ τυχαῖον σύμπλεγμα ἀγρανθέμων καὶ ὡσὰν ὀλιγοχρόνιον κελάρισμα μικροχειμάρρων καὶ ἀκόμη ὡσὰν παιγνίδι ἀκτίνων εἰς τὰ φυλλώματα ἢ ὡσὰν διαδοχὴ σκιῶν εἰς γυμνὰ βουνά.

Πῶς θὰ ἤθελα νὰ κρατήσω εἰς ἀκατάλυτον μωσαϊκὸν ὅλ' αὐτὰ τὰ χαλίκια, ποῦ ἔφερεν ἕως εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς ζωῆς ἡ ἀγάπη μου—ναί, νὰ κρατήσω παντοτεινὰ κάποιαν γοητευτικὴν καμπύλην τῶν κινήσεών σου, ὦ ἀγαπημένη μου, καὶ κάποια σκιάσματα φευγαλέα τῆς μορφῆς σου καὶ κάτι ἀπὸ τὸ φρικίασμα τῶν χειλέων σου καὶ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς κόμης σου καὶ κάτι, ὦ κάτι ἀκόμη, ἀπὸ τὴν μεταλλικὴν μαρμαρυγὴν τῶν βλεμμάτων σου, ποῦ φαίνονται σὰν νὰ ζητοῦν πάντοτε—δὲν μὲ μέλει ἂν πράγματι ζητοῦν—τοὺς παραδείσους

τῶν ἀθίκτων ἰδανικῶν καὶ τὰς χῶρας τῶν ἀφθάστων ὡραίων !

Εἰς ὥραν δειλινοῦ, ποῦ μυστικὴ μελαγχολία ἐβάρυνε γύρω μας, ἔτυχε νὰ σὲ ἰδῶ καὶ νὰ σὲ γνωρίσω. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἀπαλῆς θερινῆς δείλης μοῦ ἐφάνης ὡσὰν ὀπταsία ζωῆς καὶ ὡσὰν ὅραμα βαθείας ἀγάπης, τόσον πολὺ ἁρμονίζετο ἡ ψυχή μου μὲ τὴν ὕπαρξίν σου. Σύ, δὲν ἐνθυμεῖσαι ἴσως πλέον τὰς φωτεινὰς γραμμὰς τῶν βουνῶν, ποῦ ἔδιωχναν τὰς σκιάς, οὔτε τὰ ρόδινα καὶ χρυσᾶ καὶ τεφρὰ σύγνεφα ποῦ ἐστεφάνωναν ἐρειπωμένους θείους ναούς, οὔτε τὰς ἀργυρᾶς καὶ τὰς μελανὰς γραμμάς ποῦ αὐλάκωναν τὴν γαληνεμένην θάλασσαν, ὅταν μαζὶ ἐπάνω της ἀνεπαύσαμεν τὸ βλέμμα.

Τὰ ἐλησμόνησες, διότι τότε, καθὼς καὶ τόρα ἴσως, θωπευτικὴ τῆς ζωῆς ὡς ἐαρινὴ αὔρα, εὕρισκες εἰς τὴν ψυχήν σου δύναμιν εἰς τὸ νὰ λησμονῆς κάθε ταπεινότητα καὶ πικρίαν διὰ νὰ προσηλώνεσαι μὲ κρυφὸν πεῖσμα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παρόντος.

Καὶ ἦταν τόσον ἀθῶα καὶ τόσον παροδικὴ ἡ ἀπόλαυσίς σου, ὥστε ἀληθινὰ μοῦ ἐγέννησεν ἀνησυχίαν, τῆς ὁποίας ἔπειτα εἰς ὥρας μονώσεως καὶ ψυχικῆς προσοχῆς ἐξέκρινα τὸν ρυθμόν.

Καὶ ἦτο — ἀλλοίμονον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ρεμβασμῶν — ὁ ρυθμὸς τῆς ἀγάπης ποῦ ἐπλημμύρησεν ἀργά, ἀργὰ τὴν ψυχήν μου, ὥστε νὰ καλυφθῇ κάθε ἀνωμαλία καὶ κάθε τραχύτης αὐτῆς καὶ ν' ἁπλωθῇ ἐκεῖ λίμνη ἀπὸ φῶς ἀπόκοσμον, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν σελαγίζει παντοτεινὰ ἡ μορφή σου.

Ὥστε τόρα εἰς ὥρας ρεμβασμοῦ καὶ εἰς ὥρας γενικότητος νὰ συγχίζω τὴν μορφήν σου μὲ τὴν μορφὴν τοῦ θεοῦ μου, τοῦ κοσμίου καὶ ἀνεξαντλήτου θεοῦ τῆς ἀγάπης.

Ἀνίκητος ἔγινεν αὐτός. Ραντίζει μὲ ὕσσωπον τὴν ἀθλιότητα καὶ τῆς δίδει τὴν καθαρότητα τῆς εὐτυχίας, πλένει μὲ βόρβορον τὴν ἠθικότητα καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκαίνει αὐτήν, ὁ μέγας χορηγὸς τῆς χαρᾶς, ὁ ἄσπιλος δημιουργὸς τῶν ὑπάρξεων.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΛΑΥΣΙΝ

Κουρασμένη κάθε ζωὴ ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν ὁλοτήτων, ὅταν κατόπιν κάθε ἀγῶνος ἥττης εὑρίσκεται εἰς τὰ κράσπεδα τῆς πολυθορύβου θαλάσσης τῶν ὑπάρξεων, συχνὰ ὀρέγεται καὶ ἀποζητεῖ σε, ὦ ὑπέροχε θεὲ τοῦ ἀπολαυστικοῦ φωτὸς καὶ τῆς φωτεινῆς ἀπολαύσεως. Καὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὀντότητός σου εὑρίσκει ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν. Ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν ἀναμένει προστασίαν καὶ ἀμοιβήν. Ἐπάκουσόν με ἀργυρότοξε, σὺ ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἀπολαύσεως προστατεύεις κάθε ὕπαρξιν καὶ ἰσχυρὰ δεσπόζεις κάθε ζωῆς. Ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα αἴνου καὶ ψίθυρος χαρᾶς ἂς κατευθυνθῇ ἐνώπιόν σου, διότι ἀκόμη αἰσθάνομαι εἰς τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μου τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀτομικότητος. Αἱ ρίζαι τῆς ὑπάρξεώς μου, αἱ ὁποῖαι προχωροῦν εἰς βάθος ἀπώτατον καὶ ἁπλώνονται εἰς ἔκτασιν εὐρυτάτην, ἐναγκαλιζόμεναι τόσας οὐσίας καὶ ἀπορροφῶσαι τοὺς χυμοὺς τόσων ἄλλων ὑπάρξεων, εἶναι δροσεραὶ ἀκόμη καὶ δύνανται νὰ δώσουν εὐώδη ἄνθη καὶ καρποὺς πολυχύμους διὰ τοὺς ἰδικούς σου βωμούς.

Θεὸς ὁμολογητὴς τῆς σκέψεως καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγάπης, ὑπηρετικὸς τῶν γενικοτήτων διὰ τῆς ἐνισχύσεως, τὴν ὁποίαν ἀεννάως παρέχεις εἰς τὰς ἀτομικότητας, ἀφιεροῖς πρὸς ἐξευμένισιν τῶν ἀτόμων εἰς κάθε μικρὸν βωμὸν ἀτομικότητος ἄπειρα εἴδωλα — χορτασμοὺς καὶ δίψας καὶ ὕπνους καὶ ἡδονὰς καὶ δόξας καὶ ὡραίας εἰκόνας καὶ ἁρμονίας ἤχων καὶ ὀσμὰς εὐώδεις καὶ κάθε τι ἄλλο ἀγαθὸν καὶ ἀκόμη κακὸν ἐφήμερον καὶ παροδικόν. Θεὸς ὁμολογητὴς κάθε ἀδυναμίας πρὸς στήριξιν τῆς δυνάμεως. Λαμβάνων μορφὰς καὶ ὑποστάσεις διαδοχικὰς εἰς τὸ πέρασμά σου ἀπὸ τὸν ἀτελείωτον δρόμον τῆς χρονικῆς ἐξελίξεως, Ράμας κραταιός, ὀνειροπόλημα κάθε κόπου, ρεμβασμὸς κάθε ἐνεργείας, ὦ θεὲ τῆς ἀπολαύσεως· ὑμνῶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ταπεινότητός σου καὶ πρὸς σὲ ἀδιακόπως ἀφιερῶ τὴν λατρείαν μου, ὅμοια μὲ κάθε ὕπαρξιν μεγάλην καὶ κάθε ὕπαρξιν μικράν, ποῦ μὲ ἁρμονίας ὑψηλὰς καὶ μὲ ἤχους εὐτελεῖς σὲ ὑμνεῖ καὶ σὲ λατρεύει.

Διότι εἶσαι ὁ θεὸς τῶν ἀτόμων, ὁ μέγας στηρικτὴς τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, ὁ χορηγὸς τῶν ἐφημέρων ἀγαθῶν, ὁ παρηγορητὴς διὰ τὴν θνητότητα, ὁ ἵλεως εἰς κάθε ἀθλιότητα. Ἀντιβάτης ἐπιχειρεῖς τὸν ἀδιάκοπον ἀγῶνα πρὸς τὸν θεὸν τῆς δυνάμεως, τὸν ἀμείλικτον καταστροφέα τῶν ἀτόμων, ἐνῷ ἀληθινὰ καὶ εἰς τὰ μύχια τῆς αἰωνίας ζωῆς εἶσαι ὁ καλλίτερος σύμμαχος καὶ βοηθὸς αὐτοῦ. Δύο ἀντιμαχόμενοι θεοὶ σεῖς, τῶν ὁποίων συγχέονται πάντοτε αἱ μορφαὶ καὶ αἱ ὑποστάσεις, θεοὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κατὰ διαδοχήν, εἷς θεὸς διπρόσωπος τοῦ πολέμου διὰ τὴν ὁλότητα καὶ τῆς εἰρήνης διὰ τὸ ἄτομον, χαλκεύετε μαζὶ τοὺς κρίκους τῆς ἀτελειώτου ἁλυσίδας τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἐξαπλώνεται καὶ συμμαζεύεται καὶ περιελλίσσεται εἰς τὸν κύκλον τῶν πραγμάτων καὶ συσπειροῦται εἰς συναθροίσεις ὑπάρξεων· θεοὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἄνωθεν τῶν ὁποίων περιίπταται τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ σᾶς συμφιλιώνει καὶ σᾶς ἑνώνει, ὥστε ν' ἀποτελῆτε μίαν συναίσθησιν καὶ μίαν θεότητα. Ἐκεῖνος ὁ μέγας θεὸς προστάτης κάθε γενικότητος, ὁ ἐξαπολύων τὴν δύναμιν μὲ τὴν βιαιότητα ὑφαιστείου φλογὸς καὶ τὴν ἀγριότητα ἀκαταδαμάστου κύματος καὶ τὴν ὁρμὴν ἀφηνιῶντος ἀνέμου· καὶ σὺ ὁ μικρὸς θεός, ὑποστηρικτὴς κάθε ἀτομικότητος, ὁ ἐξαποστέλλων τὴν ἀπόλαυσιν μὲ τὴν ἁρμονίαν θαλασσίου φλοίσβου καὶ μὲ τὴν θαλπωρὴν ἐαρινῶν ἀκτίνων καὶ τὴν γλυκύτητα θωπευτικῆς αὔρας. Ἐκεῖνος σκορπίζων τὸν πόνον καὶ τὴν κούρασιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν χρησιμοποιηθέντων καὶ σὺ χαρίζων τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν μὴ χρησιμοποιηθέντων, ἀκόμη. Ἕως οὗ συγχισθῇ πρὸ τῶν ὀμμάτων κάθε λατρευτοῦ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμίς σας τόσον, ὥστε νὰ χάνεται ὁ ρυθμὸς καὶ νὰ ἐξαπλοῦται ἀνεύρετος ἡ ἁρμονία, ὡς ἰχὼρ μέσα εἰς τὰς φλέβας τῆς αἰωνίας ἑνιαίας ὑπάρξεως.

Δόξα εἰς σὲ τὸν δείξαντα τὸ φῶς, τὸν πάροχον χαρᾶς, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἐπὶ μεγάλους καὶ ἐπὶ ταπεινούς· Ὅτι σὺ εἶσαι ἐπὶ κάθε ὑπάρξεως, ὡς ἀτόμου, ὁ ἀγαθοδαίμων ὁ γλυκὺς καὶ εὐπρόσιτος, σὺ καὶ ἐπὶ γῆς εἶσαι εἰρήνη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐδοκία· ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν εἶσαι καὶ τῆς ζωῆς χορηγός.

* * *

Ὦ θεοί μου, σεβαστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ καὶ πολυπόθητοι, σεῖς δυνάμεις δημιουργοὶ καὶ ροπαὶ γεννητικαὶ τοῦ ὑπερτάτου συνόλου, ἐκδηλώσεις φαναραὶ τῆς κρυφίας ἑνότητος, πρὸς σᾶς ἀφιερῶνω τὴν λατρείαν μου καὶ ἡ ψυχή μου τὴν ἁρμονίαν τῆς ἐνεργείας σας ἐνωτίζεται.

Εἰς δόξαν ἰδικήν σάς, πρὸ τῶν ἀχειροποιήτων ἀγαλμάτων καὶ εἰκόνων σας ἔχουν ἀποθέση οἱ ταπεινοὶ ὡς ἀφιερώματα ὅλα τὰ ξόανα τῆς δημιουργίας των. Καὶ πρὸ τῶν ποδῶν σας εὑρίσκονται ὁ Ὀρομάσδης καὶ ὁ Ὄσιρις καὶ ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Γιεχοβᾶ καὶ κοντὰ εἰς αὐτοὺς κάθε ἄλλο εἰδώλιον ταπεινῆς λατρείας, ποῦ τὰ τρίβει ὁ χρόνος καὶ ἡ μητέρα φύσις τὰ ἐπανακτᾷ.

Λατρευτής σας ἐγὼ ἀναρριχῶμαι εἰς τοὺς σωροὺς τῶν ξοάνων καὶ τῶν εἰδωλίων διὰ νὰ ἐγγίσω τὰ κράσπεδα τοῦ ἀτελειώτου μεγαλείου σας καὶ μὲ τοὺς αἴνους μου ἐκεῖθεν νὰ προσκυνήσω σᾶς, τὸ αἰώνιον τετράθεον κάθε ψυχῆς.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ Ο ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ Ο ΔΙΑΚΑΕΣΤΑΤΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ *

Ἔγραψα καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν «Ἔρευναν» περὶ τοῦ ἰταλικοῦ συγγράμματος τοῦ Γαετάνου Νέγρη, ὅπερ ἡ δούκισσα Λίττα Βισκόντη-Ἀρέζε μετέφρασεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον Julian the Apostate. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐξηντλήθη, καὶ παρασκευάζεται νέα εἰς ἕνα τόμον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Fisher Unwin. Ὅτι τόσῳ ταχέως βιβλίον, πωλούμενον πρὸς 26 φράγκα τὸ ἀντίτυπον, ἐξηντλήθη, εἶνε δηλωτικὸν τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ ἡ παθητικὴ μορφὴ τοῦ φιλοσόφου Αὐτοκράτορος κινεῖ ἔτι καὶ νῦν μετὰ πάροδον δεκαεπτὰ αἰώνων, δικαιοῖ δὲ καὶ τὸ εὐμενὲς τῶν ἡμετέρων κρίσεων περί τε τῆς μεταφράσεως ἣν τόσῳ γλαφυρῶς ἐφιλοτέχνησεν ἡ δούκισσα, καὶ τῆς ἐμβριθείας καὶ ἀμεροληψίας μεθ' ἧς ἐπραγματεύθη τὸ θέμα του ὁ ἰταλὸς συγγραφεύς. Μία τοιαύτη μελέτη ὄντως ἀπῃτεῖτο καὶ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ λείψουν καὶ ἄλλαι ἔρευναι περὶ τοῦ σημαντικοῦ ἐκείνου κινήματος, οὗ ἄξων ἐγένετο ὁ Ἰουλιανός, πρὸς παλινόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας πεντηκονταετίαν ὅλην ἀφ' ὅτου ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἐπισημοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, θείου τοῦ Ἰουλιανοῦ. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ ἑλληνι-

* Ἡ μελέτη αὕτη, τὴν ὁποίαν εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησεν ὁ συγγραφεύς, θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ὀκτωβρίου τῆς «Ἐρεύνης» τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

σμὸς ὀφείλει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐνθουσιώδους τούτου λάτρου τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ σοφίας, εἶδος τι ἐπανορθώσεως διὰ τὸ ἀδίκημα τὸ προσγενόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἥτις παρέδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς ἐστιγματισμένον μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦ παραβάτου. Θὰ συμφωνήσωσι μετ' ἐμοῦ πολλοὶ ἀφοῦ ἀναγνώσωσι τὴν μελέτην τοῦ Νέγρη, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ προσεγίνετο κέρδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογογραφίαν καὶ διανόησιν, εἴποτε ἐφιλοτεχνεῖτο καὶ ἐξεδίδετο μία ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος. Πιστεύω μάλιστα ὅτι θὰ εὑρίσκοντο ἐνθουσιώδη καὶ γενναῖα πνεύματα συνηγοροῦντα ὑπὲρ παραστατικῆς τινος ἐν Ἀθήναις τιμῆς εἰς τὸν μόνον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἄνακτα οὗ ἡ καρδία δεικνύει ἐγκεχαραγμένα μετὰ στοργῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὰς λέξεις Ἑλληνισμὸς καὶ Ἀθῆναι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀμυνομένη κατὰ τοῦ φιλελληνικοῦ ζῆλου του τὸν ἐπλήγωσε καὶ ἀπηλλάχθη θανασίμου ἐχθροῦ. Δὲν τὴν ψέγω διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἡ πολεμικὴ σημασία τῆς στάσεώς της ταύτης ἤδη ἀντιπαρῆλθε, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τοῦ κόσμου ἐρευνῶνται πρὸς ἄγραν τῶν μαργαριτῶν των, θὰ ἦτο ἄχαρι νὰ ἐξακολουθῇ πρεσβεύουσα τὴν αὐτὴν στάσιν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἧς ἡ ἀρχαία θρησκεία ἐγκλείει ἴσως τοὺς τιμαλφεστάτους τῶν μαργαριτῶν, καὶ νὰ ἐξακολουθῇ ἀναγνωρίζουσα τὸ στίγμα τὸ ἐγκολαφθὲν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου τῶν θιασωτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Τί ἄρα ἦγε τὸν νεαρὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐμφορῆται τόσῳ ἀπείρου ἔρωτος πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἰδέας καὶ τόσης περιφρονήσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι μὴ ἑλληνικόν; Εἶχε ποτισθῆ παιδιόθεν ἀπὸ τὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ δὲν ἔσχε καιρὸν νὰ συστηματοποιήσῃ τὰς ἐντυπώσεις του καὶ εἰσδύσῃ εἰς ἀρκετὸν βάθος ὥστε νὰ κατανοήσῃ τὸν γνήσιον ἑλληνισμὸν οὗ ἐκφάνσεις ἀτελεῖς καὶ πολλάκις στρεβλαὶ ἦσαν αἱ ἐξωτερικαὶ μέθοδοι τῆς λατρείας. Οὔτε ἔσχεν εὐκαιρίαν νὰ ἐννοήσῃ τὸν γνήσιον χριστιανισμὸν οὗ ἀτελὴς καὶ ἐν πολλοῖς στρεβλὴ ἔκφανσις εἶνε ἡ ἐπισημοποιηθεῖσα διακανόνισις. Ὁ Ἰουλιανὸς κατέτριψε τὰ παραγωγικώτερα ἔτη τοῦ βίου του εἰς ἐκστρατείας καὶ μάχας, καὶ εἰς τὴν μέριμναν τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Εἰς πάντα ταῦτα ἀνεδείχθη θαυμάσιος καὶ αἱ καταπληκτικαὶ νίκαι του ἐπλήρωσαν τὴν οἰκουμένην τῆς δόξης του. Ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν του οὐδέποτε ἐπέτρεπε νὰ παρέλθῃ στιγμὴ εὐκαιρίας χωρὶς νὰ μελετήσῃ τοὺς προσφιλεῖς του Ἕλληνας συγγραφεῖς ἢ γράψῃ τι περὶ ἑλληνισμοῦ καὶ Ἑλλάδος. Ἡ θεοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἑλκύσει τὸ πνεῦμα του ἰσχυρότατα ἀλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰαμβλίχου δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφιερώσῃ ὁλόκληρον τὸν χρόνον του εἰς τὴν ἔρευναν τῆς θεοσοφίας. Δὲν ἦτον ἀναχωρητής· ἦτο κεφαλὴ ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, καὶ ἂν κατέκτησε τὴν καρδίαν του ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας μᾶλλον ἢ ἡ ἐσωτερική, δὲν πταίει αὐτός, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι τοῦ περιβάλλοντος. Ἂν ἔζη ἄλλα τριάκοντα ἔτη, ἴσως θὰ εὕρισκε καιρὸν νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ σταθμίσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ τε γνησίου Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ γνησίου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ μετεμόρφου τὸν κόσμον, ὡς ἦτο καὶ τὸ ὄνειρόν του. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θριάμβου του, μαχόμενος κατὰ τῶν Περσῶν, δύο ἔτη ἀφ' ὅτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἔπεσε βληθεὶς ὑπὸ ἐχθρικῆς, καίτοι ὄχι περσικῆς, χειρός. Ἄγνωστον τίς ἤκόντισε κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἐνδείξεις πᾶσαι ἄγουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν ὅτι χεὶρ χριστιανοῦ ἔδωκε τέρμα εἰς τὴν τόσης γοητείας καὶ χάριτος πλήρη ζωήν του.

Τὸ μῖσος ὅπερ κατ' αὐτοῦ συνέλαβεν ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἀληθῶς ἄγριον. Οἱ καταδιώξαντες αὐτὴν αὐτοκράτορες, οἱ σπείραντες τὸν τρόμον μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, οἱ χύσαντες ποταμοὺς χριστιανικοῦ αἵματος, οἱ ἐμβαλόντες πῦρ καὶ σίδηρον εἰς τὸ πλήρωμά της, δὲν ἐπέσυρον τὴν ἐχθρότητά της τόσον ὅσον ὁ ἀνθρωπιστὴς Ἰουλιανὸς ὁ μηδὲ σταγόνα χριστιανικοῦ αἵματος χύσας, ὁ μηδέποτε καταδιώξας εἰμὴ ὁσάκις οἱ χριστιανοὶ ἐδήουν, ἐλεηλάτουν καὶ ἔσφαζον τοὺς λατρεύοντας ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀληθῶς ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος ὅστις, ἀφοῦ ἐρευνήσῃ ἀπαθῶς τὰς τέσσαρας συγχρόνους πηγὰς περὶ Ἰουλιανοῦ, δὲν διατίθεται ἐν τῷ μυχῷ της καρδίας του νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τὸν διακαέστατον τῶν φιλελλήνων τὸν τόσῳ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀδικηθέντα, θὰ ἔχῃ βαθύτατα τὴν ψυχήν του ποτισμένην ἀπὸ τὴν θεολογικὴν προκατάληψιν. Αἱ τέσσαρες σύγχρονοι πηγαὶ εἶνε αἱ ἀφηγήσεις τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, οἱ λόγοι τοῦ Λιβανίου, οἱ λόγοι Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ὁ Νέγρης σταθμίζει καὶ τὰς τέσσαρας μετὰ θαυμαστῆς συμπαραβολικῆς ὀξυνοίας καὶ παντάπασιν ἀμερολήπτως, ἀρύεται δὲ πολύτιμον φῶς ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ κατορθόνει νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός. Αἱ ἀφηγήσεις τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀμεροληψίας. Ὁ γράψας οὔτε ἦτο χριστιανὸς οὔτε ἐφρόντιζε περὶ θρησκευτικῆς παλινορθώσεως. Ἦτο θαυμαστὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν ἐπικρίνῃ διὰ τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον του. Ὁ Λιβάνιος ἦτο εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς, ἐμίσει δὲ τὸν χριστιανισμὸν ἐκ στενοῦ πατριωτισμοῦ, ἤτοι ὀπισθοδρομικῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ πάτρια. Τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ Λιβανίου ἦτο ὁ Γρηγόριος. Ἦτο ὅλος πῦρ ὑπὲρ τοῦ ἐπισημοποιημένου χριστιανισμοῦ, καὶ ἀφ' ἧς ἐτέλει ἐν Ἀθήναις συμμαθητὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἠσθάνθη ἀπ' ἐνστίκτου σφοδρὰν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ σιγηλοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ ἡγεμονόπαιδος. Τὰ διασωθέντα ἔργα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπιμελῶς ἐρευνώμενα ἀποκαλύπουσι ψυχὴν γενναίαν, πλήρη ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν νεοπλατωνικὴν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ψυχὴν παραπαίουσαν μὲν ἐνίοτε ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου της, ἀλλὰ ἀναμφισβήτως ποθοῦσαν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶνε λίαν γοητευτικὴ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου οἷον κατῆρτισεν αὐτὸ ὁ Νέγρης. Νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει μυθιστόρημα καίτοι πᾶσα φράσις ἐσταθμίσθη αὐστηρῶς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἀλλ' ἡ ἄποψις ἐξ ἧς ὁ Νέγρης κρίνει εἶνε ἡ ἄποψις τοῦ λεγομένου νεωτέρου πνεύματος ὅπερ καταδικάζει πάντα θρησκευτικὸν ἢ φιλοσοφικὸν ἐνθουσιασμόν. Ὁ θέλων νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ νόημα τῆς δράσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ κλίνων νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ ἰδίως ὡς ἐλέγχουσαν ἐνδότερα ψυχικὰ κίνητρα, ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀφ' ἑνὸς αὐτὸ τὸ λεγόμενον νεώτερον πνεῦμα, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν οὐχ ἧττον ἀπελπίζουσαν ἄποψιν ἐκείνην ἐξ ἧς κρίνουσι τὸν Ἰουλιανὸν οἱ θιασῶται τοῦ χριστιανικοῦ δογματισμοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἔδρασε μετὰ πλάνης, ἀλλὰ δὲν ἔδρασεν ἐπὶ ματαίῳ. Ὅταν ὁ κόσμος ἐννοήσῃ τὴν ἐνδοτέραν πηγὴν πίσης ἐξωτερικῆς δράσεως, θὰ ἐκτιμήσῃ τὸν Ἰουλιανὸν προσηκόντως. Ἡ πλάνη τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ὅτι ἐπεδίωκε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς θυσίας πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἀντελήφθη νὸ μήνυμα ὅπερ ἡ ἔνδον θεότης τῷ διεβίβαζεν ὅτι ὁ αἰὼν ἀπῄτει νέας μεθόδους, νέαν οὕτως εἰπεῖν τροφὴν χάριν τῶν πολλῶν. Τὴν νέαν ταύτην τροφὴν ἐξησφάλιζε ἤδη τοῖς πολλοῖς ὁ χριστιανισμός, ἀφοῦ ὁ ἑλληνισμὸς ἔπαυσε πλέον ἀσκῶν ἐπ' αὐτῶν οἱανδήποτε ἐπίδρασιν: Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ὀλίγους, οὗτοι ἱκανῶς ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, καὶ ἤρκει ὁ Ἰουλιανὸς νὰ προστατεύσῃ αὐτὴν τὴν πηγήν. Ἂν περιωρίζετο εἰς τοῦτο καὶ ἔζη μίαν ἔτι γενεάν, οἱ ὀλίγοι θὰ εὕρισκον τὴν πολύτιμον τροφὴν ἣν ἐγκλείει ὁ χριστιανισμὸς καὶ δὲν θὰ ἠνοίγετο τὸ χάσμα ὅπερ ἠνοίχθη μεταξὺ χριστιανισμοῦ καὶ ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς ἑκατέρωθεν ἐμμονῆς εἰς τὰς ἐξωτερικότητας ἐπὶ σφαγιασμῷ τῆς ἐσωτερικότητος.

Ἐν τούτοις ὁ βίος τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀποδεικνύει τρανῶς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῆς ἐσωτερικότητος, καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν ὑπῆρξεν ἐπὶ ματαίῳ. Ἡ δρᾶσις του διατρανοῖ τὴν βιονομικὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ ἐνδότερος βίος εἶνε ἡ πηγὴ παντὸς σθένους καὶ πάσης μεγαλουργίας.

Ὄξφορδ ΠΛΑΤΩΝ ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ ΜΑΤΕΡΛΙΓΚ

Ἡ γνωριμία μου μὲ τὸν Μαυρίκιον Μάτερλιγκ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1893. Ὁ θίασος τοῦ θεάτρου τὸ «Ἔργον» ἐταξίδευε τὸν Βορρᾶν. Εὑρισκόμεθα ἐκεῖ μερικοὶ θεράποντες μιᾶς ἰδέας ὡραιότητος παραγνωρισμένης, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐμορφώνετο μία πίστις νέα. Ἔπαιζε κάποιον ῥόλον εἰς τὸ «κωμικὸν μυθιστόρημα» αὐτό. Πόσαι ἀναμνήσεις εἰς ἕνα παρελθὸν τόσο στενὸν καὶ τόσον ὀλίγον καθωρισμένον . .

Αἱ μελαγχολικαὶ ἐξοχαὶ φεύγουν ὀπίσω ἀπὸ τὰ γυαλιὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος. Νά, ὁ τόπος τῶν Φλαμανδῶν, αἱ τελευταῖαι πόλεις τοῦ Βελγίου, ἔπειτα αἰφνιδίως ἡ Ὁλλανδία. Ὁ

οὐρανὸς ἀλλάζει μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς. Νά, οἱ κάμποι τῆς Νεερλανδίας· μία μικρὴ γραμμὴ γλαυκωπὴ πεύκων ἀνεβοκατεβαίνει στὸν ὁρίζοντα... Ἕνας Ἥλιος ἄσπρος καὶ ψυχρὸς ρίπτει εἰς ὅλ' αὐτὰ ἕνα φῶς ἀνοικτίρμον. Ὁ Μάτερλιγκ εἶνε καθισμένος μεταξύ μας. Ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγας ματαίας φράσεις συστάσεων, κρατοῦμεν μίαν ἐπιφύλαξιν εὐγενικὴν ἐπαυξανομένην ἀπὸ τὸν κόπον τοῦ ταξιδιοῦ.

Τὸν *παρατηρῶ μὲ προσοχήν*. Εἶνε — τὸ ἔχουν εἰπῆ τόσο πολλὰς φορὰς ἔκτοτε—ἕνα μεγάλο ἀγόρι μὲ ὤμους ρωμαλέους, μὲ γλυκὺ καὶ γαλήνιον πρόσωπον, μὲ λιτὰς χειρονομίας. Ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἀποπνέει τὴν Φλαμανδικήν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμψυχώνει τὰ κάπως χωριάτικα χαρακτηριστικά του καὶ δὲν προδίδει ὀπίσω ἀπὸ τὸ βαθυγάλαζον βλέμμα μίαν ψυχὴν τολμηρὰν βαπτισμένην εἰς τὸ μυστήριον καὶ τὴν τραγικότητα. Ὁ Μάτερλιγκ εἶνε σαράντα δύο χρόνων, ἐν τούτοις νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν διέτρεξε ἀκόμη ὅλον τὸ στάδιόν του διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κανεὶς τὴν βιογραφίαν του.

Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ (ἐγεννήθη εἰς τὴν Γάνδην στὰς 29 Αὐγούστου τοῦ 1862) ἀνήκει ἐκ καταγωγῆς εἰς ἀρχαίαν Φλαμανδικὴν οἰκογένειαν ἡ ὁποία ἦτο ἐγκατεστημένη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς Renaix μέρος τῆς Φλάνδρας τῶν δυσμῶν ποῦ ἡ Γάνδη εἶνε τὸ κέντρον.

Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ ἔκαμε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ κολλέγιον τῶν Ἰησουιτῶν τοῦ Sainte-Barbe καὶ ἀπὸ τὸ 1885 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ἰδίας πόλεως.

Ἔδειξε πρωΐμως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν φιλολογίαν. Ἐδιάβασε τοὺς διαφόρους ποιητὰς καὶ συνεδέθη μὲ τὸν Κάρολον Van Lerberghe καὶ τὸν Γρηγόριον Le Roi, δύο καλοὺς συγγραφεῖς τοῦ Βελγίου, συμμαθητάς του τότε. Ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις αὐτὰς καὶ τὰς φιλίας τίποτε δὲν παρήχθη τότε. Ἡ θρησκευτικὴ *παίδευσις τοῦ κολλεγίου δὲν ὑπῆρξεν* εὐνοϊκὴ εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συγγραφέως μας. Ἐκεῖ ἐγνώρισε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Γάλλους λογοτέχνας. «Ἔβλεπα, εἶπε ποτέ, τὸν Βιλλιὲ Ντελίλ Ἀδὰμ εἰς ἕνα ζυθοπωλεῖον. Ἦτον ἐκεῖ ὁ Σαὶν-Πολ-Ρού, ὁ Mikhael, ὁ Κιγιὰρ καὶ ἄλλοι. Κάποτε ἐπερνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Mendés.

Ὁ Βιλλιὲ διηγεῖτο εἰς τὸ ἐκλεκτὸν αὐτὸ ἀκροατήριον τὰς ἱστορίας του πρὶν τὰς γράψῃ. Ἐννοεῖ κανεὶς ποῖος θὰ ἦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ νεήλυδος καὶ ποία ἐμπνεύσεως πηγὴ παρείχετο ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ διδασκάλου!

Ἀποτόμως ὁ Μάτερλιγκ ἐγύρισε στὸ Βέλγιον, ἔπειτα ἐγκατεστάθη εἰς Γάνδην. Ἔζησε ἐπὶ μακρὸν εἰς μίαν ἠρεμίαν ἀπόλυτον ποῦ τίποτε δὲν ἐτάρασσε, οὔτε ὁ ἀντίλαλος τῶν ἐπιτυχιῶν του.

Εἰς τὰ 1887 ἐγνώρισε τὸν Γεώργιον Ῥόδενμπαχ ὁ ὁποῖος τὸν ἐσύστησε εἰς τοὺς συντάκτας τῆς Jeune Belgique. Ἤδη εἶχαν ἐμ*φανισθῆ αἱ πρῶται σελίδες* του, ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ ταξιδιοῦ εἰς τὸ Παρίσι, εἰς μίαν μικρὰν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν «Ἡ Πλειάς», ἱδρυμένην τὸν Μάρτιον τοῦ 1886. Μία μικρὰ πλακέττα «Serres Chaudes» ἐφάνη εἰς τὰ 1889. Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶνε παρὰ ἕνα πρωτότυπον βιβλιαράκι ὅπου μερικοὶ στίχοι φαίνονται ὡς νὰ ὑπῆρξαν ἀρχικὰ θέματα διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν δραμάτων του: *Ἡ Πριγκήπισσα Μαλένα, ὁ Παρείσακτος, οἱ Τυφλοί, ὁ Πελέας καὶ ἡ Μελισάνδη.*

Εἰς τὰ 1889 ἐδημοσίευσε τὴν Πριγκίπισσαν Μαλέναν, τραγῳδίαν πεντάπρακτον. Ἦτον μία ἀποκάλυψις εἰς τὸ κοινόν. Ὁ Ὀκτάβιος Μιρμπώ, ἔγραψε: «Δὲν γνωρίζω τίποτε περὶ τοῦ κ. Μ. Μάτερλιγκ. Δὲν ἠξεύρω ἀπὸ ποῦ εἶνε καὶ πῶς εἶνε. Ἂν εἶνε νέος ἢ γέρος, πλούσιος ἢ πτωχός. Ἠξεύρω μόνον ὅτι κανεὶς δὲν εἶνε περισσότερον ἄγνωστός του· καὶ ἀκόμη ὅτι ἔκαμε ἓν ἀριστούργημα... αἰώνιον ποῦ ἀρκεῖ νὰ διαιωνίσῃ ἕνα ὄνομα... Ὁ Μαυρίκιος Μάτερλιγκ μᾶς ἔδωκε τὸ μεγαλοφυέστερον ἔργον τῆς ἐποχῆς, τὸ παραδοξότερον καὶ ἀφελέστερον συγχρόνως συγκρινόμενον καὶ τολμῶ νὰ πῶ ὑπέρτερον εἰς ὡραιότητα ἀπὸ ὅ,τι εἶνε ὡραιότερον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σαίξπηρ..» Τὸ ἔργον τὸν ἔκαμε περίφημον ἀμέσως. Μολαταῦτα ὁ *Μάτερλιγκ ἐξηκολούθησε νὰ ζῇ βίον ἤρεμον* καὶ μακρὰν τοῦ θορύβου εἰς τὴν Φλαμανδικὴν μοναξιάν.

Ἡ *πριγκίπισσα Μαλένα* μὲ ὅλην της τὴν ὑπεροχὴν δὲν ἐπαίχθη. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἔργου τούτου λοιπὸν ἔγεινε μετὰ πάσης φιλολογικῆς εἰλικρινείας καὶ χωρὶς ν' ἀναμιχθῇ καμμία ἠχὼ πανηγυρισμοῦ, οὔτε ἐφήμερος θρίαμβος κωμῳδῶν.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1891 ἐδόθη μοναδικὴ παράτασις τοῦ «Παρεισάκτου». Εἶνε μία μακρὰ σκηνὴ ὅπου κινοῦνται τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ συγχρόνως τὸ δρᾶμα τὸ αἰώνιον τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ τρόμου τοῦ ὑπερπέραν. Ὑπάρχει μεταξὺ τῶν στοιχείων ποῦ συναποτελοῦν τὸ δρᾶμα αὐτό, μία συγγένεια στενὴ μὲ τὰ βαθύτατα τῆς ἀτομικότητός μας ποῦ μᾶς φαίνεται ὅτι γινόμεθα ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἠθοποιοὶ τοῦ δράματος τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας.

Τὰ *πρόσωπα* δὲν ὑφίστανται ἐδῶ κάν. Ὁ «Παρείσακτος» εἶνε ἐκεῖνος ποῦ δὲν προσδοκῶμεν ἐνῶ ὑπὸ τὴν λάμπαν εἰς μίαν σκοτεινὴν σάλαν παλαιοῦ πύργου ὁ Παποῦς (τυφλός), ὁ πατέρας, ὁ θεῖος, αἱ τρεῖς θυγατέρες ἐλπίζουν τὴν ἄφιξιν μιᾶς ἀδελφῆς εἰς τὸ προσκέφαλον τῆς μητέρας, ποῦ ἀγωνιᾷ εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Ὁ τυφλὸς μόνος μεταξὺ τῶν βλεπόντων φοβεῖται κάποιαν δυστυχίαν. Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς σιωπῆς ἀπολύτου, βαθείας, ἂν καὶ τὰ πρόσωπα μιλοῦν *μεταξύ των καὶ ἡ συνδιάλεξίς* των διαμένει σχεδὸν κοινή. Αἱ φράσεις πίπτουν βαρεῖαι χωρὶς κατάταξιν μεταξύ των, φυλάττουσαι κάποιο αἴσθημα μυστηριῶδες ποῦ μᾶς εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως ἀκατανόητον. Φωνὴ πρὸς τὸ ἀόρατον καὶ πρὸς τὸ Πεπρωμένον. Ὀλίγ' ὀλίγο, μέσα εἰς τὴν νύκτα, τὸ αὐτὶ διακρίνει τὰς δονήσεις τῆς σιωπῆς. Κάποιος εἶνε πίσω ἀπὸ τὴν θύραν ποῦ περιμένει τὴν ὥραν. Καὶ ἡ παρουσία του εἶνε πρόδηλος εἰς τὸν τυφλόν.

«Μεσάνυκτα σημαίνουν, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον κτύπημα φαίνεται ὡς νάκούῃ κανεὶς μακρόθεν κάποιον ἐγειρόμενον βιαστικά». Ἡ ἀδελφὴ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἦλθε ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐπεριμένετο: Ἡ ἄρρωστη μητέρα εἶνε ἀποθαμένη.

Κατόπιν ὁ Μάτερλιγκ γράφει τοὺς «Τυφλοὺς» καὶ ὕστερα τὰς «Ἑπτὰ Πριγκιπίσσας».

Ὁ Πελέας καὶ ἡ Μελισάνδη ἐφάνη εἰς τὰς Βρυξέλλας τὸ 1892 καὶ ἐπαίχθη κατόπιν εἰς τὸ Παρίσι. Ἐπέτυχε κ' ἐδικαίωσεν εὐρέως τὴν ἀφοσίωσιν μερικῶν φίλων.

Κατόπιν ἔγραψε τρία «μικρὰ δράματα διὰ νευρόσπαστα», «Alladine et Palomidés, Intérieur καὶ ὁ θάνατος τοῦ Τινταγκὶλ τὰ ὁποῖα εἶνε ἐγκαινίασμα νέας του τεχνοτροπίας.

Ἡ μετάφρασις ἔπειτα τῶν «μαθητῶν εἰς Sais» καὶ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Novalis δείχνουν ἕνα νέον προσανατολισμόν. Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ ζητεῖ νὰ ξεδιψάσῃ εἰς τὰς βαθείας πηγὰς τοῦ μυστικισμοῦ... Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1896 ὁ Μάτερλιγκ κατέλιπεν ὁριστικῶς τὴν Φλάνδραν κ' ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Παρίσι. Μία μεγάλη μορφὴ γυναικὸς—ὄψις λάμπουσα καὶ ἀκτινοβολοῦσα, διάνοια μέσα εἰς τὸ μειδίαμα—ἐτάραξε τὸ ὄνειρόν του. Τὰ μοιραῖα σεληνόφωτα καὶ τὰ μελαγχολικὰ συντριβάνια ἐλιποθύμησαν· τὰ μικρὰ νευρόσπαστα, εἰς τὰ σπάνια καὶ κουρασμένα κινήματα, παρήτησαν τὸν ῥόλον τους.

Ἀπὸ τὸ 1896 ὁ θεωρητικὸς ἀπερρόφησε τὸν δραματικόν: μόνος ὁ ποιητὴς ἀπέμεινε. Καὶ ἰδοὺ τὰ *βιβλία*: «*Θησαυρὸς τῶν ταπεινῶν*», ἡ «Σοφία καὶ ἡ Μοῖρα», ἡ «Ζωὴ τῶν Μελισσῶν», ὁ «Θαμμένος Ναός».

Ἡ «Σοφία καὶ ἡ Μοῖρα», εἶναι ἕνα βιβλίον ἀγάπης καὶ καλωσύνης ὅπου ὁ συγγραφεὺς εἰς βραχέα κεφάλαια, εἰς γλῶσσαν εὔκαμπτον καὶ ἠχηρὰν ἐκθέτει τὰ ὑψηλὰ κ' εὐγενῆ παραγγέλματά του.

Ἡ «Ζωὴ τῶν Μελισσῶν» εἶναι ἕνα πολύτιμον βιβλίον ὄχι μόνον διότι προσπαθεῖ νὰ μᾶς μυήσῃ μ' ἕναν τρόπον κατανοητὸν εἰς τὰ μυστικὰ τῆς κυψέλης, ἀλλὰ καὶ διότι προσφέρει ἓν ἀπὸ τὰ καθαρώτερα σύμβολα ἐξ ὅσων ἐτέθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πονεμένης ἀνθρωπότητος. Ἐκτὸς τούτων ὁ Θαμμένος Ναός, ἔξη μελέται περὶ δικαιοσύνης, ἡ *Ἐξέλιξις τοῦ μυστηρίου*, τὸ *Βασίλειον τῆς Ὕλης*, *Τὸ Παρελθόν*. *Ἡ Τύχη καὶ τὸ Μέλλον* ἔπειτα ἡ *Monna Vanna*, δρᾶμα ζωντανόν, ἀποπνέον, ὅπως εἶπον, ἄρωμα σαρκὸς καὶ ἡ γλυκεῖα ἐκείνη Joyzelle, ἔξυπνο παραμῦθι, παρηγορητικὴ φανταστμαγορία. Καὶ τὸ βιβλίον Double jardin, ἁπλᾶ φύλλα ἐπὶ θεμάτων οἰκείων.

Ἕνας σκοπὸς φαίνεται νὰ ἑνώνῃ τὰς διαφόρου ἐμπνεύσεως σελίδας αὐτάς. Μία σκέψις ἑνιαία μᾶς παρασύρει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν μελέτην. Ἀφήνων κάθε μεταφυσικὴν ὁ συγγραφεὺς κατακτᾷ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ πνεῦμα μας καὶ τὸ ἀνανεώνει.

«Κατὰ βάθος ζῶμεν ἀπὸ ψυχὴν εἰς ψυχὴν καὶ εἴμεθα θεοὶ ἀγνοοῦντες τὸν ἑαυτόν τους».

Κάπου ὁ Μάτερλιγκ εἶπε: Θαυμάζω τὸν Ὀθέλλον, ἀλλὰ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ζῇ τὴν σεβαστὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ Ἀριλέτου ὁ ὁποῖος ἔχει τὸν καιρὸν νὰ ζῇ διότι δὲν δρᾷ. Ὁ Ὀθέλλος εἶνε θαυμασίως ζηλότυπος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τάχα μία πλάνη παλαιὰ νὰ πιστεύωμεν ὅτι, εἰς τὰς στιγμὰς ποῦ ἕνα τέτοιο πάθος ἢ ἄλλα βιαιότερα μᾶς κατέχουν, ζῶμεν πραγματικά; Μοῦ συνέβη νὰ πιστεύσω ὅτι ἕνας γέρος καθισμένος εἰς τὴν πολυθρόναν του, προσδοκῶν κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας, ἀκούων

χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ὅλους τοὺς αἰωνίους νόμους ποῦ βασιλεύουν τριγύρω ἀπὸ τὸ σπίτι; ἑρμηνεύων χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνῃ ὅ,τι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν σιωπὴν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων καὶ εἰς τὴν μικρὰν τροπὴν τοῦ φωτός, ὑπομένων τὴν παρουσίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς μοίρας του, κλίνων ὀλίγο τὴν κεφαλὴν χωρὶς ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ κόσμου τούτου εἰσέρχονται καὶ ἀγρυπνοῦν εἰς τὰ δωμάτια ὡς προσεκτικαὶ θεραπαινίδες, ἀγνοοῦσαι ὅτι ὁ ἥλιος ὁ ἴδιος κρατεῖ ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου τὴν μικρὰν λάμπαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀκουμβᾷ, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἕνα ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε μία δύναμις ψυχικὴ ποῦ νὰ εἶνε ἀδιάφοροι εἰς τὴν κίνησιν ἑνὸς βλεφάρου ποῦ ἐπαναπίπτει ἢ μιᾶς σκέψεως ποῦ ἐγείρεται — μοῦ συνέβη νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ ἀκίνητος αὐτὸς γέρος ἔζοῦσε πραγματικώτερα καὶ βαθύτερα καὶ περισσότερον ἀνθρώπινα καὶ γενικώτερα ἀπὸ τὸν ἐραστὴν ποῦ πνίγει τὴν ἐρωμένην του, τὸν στρατηγὸν ποῦ θριαμβεύει ἢ τὸν σύζυγον ποῦ «ἐκδικεῖται τὴν τιμήν του». Ὑπάρχουν χιλιάδες νόμοι δυνατώτεροι καὶ μᾶλλον ἀξιοσέβαστοι ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν παθῶν· οἱ σιωπηλοί, καθὼς πᾶν ὅ,τι εἶνε προικισμένον μὲ δύναμιν ἀκατανίκητον, δὲν παρατηροῦνται καὶ δὲν γίνονται κατανοητοὶ παρὰ εἰς τὰς ἡμέρας καὶ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν γαληναίων ὡρῶν τοῦ βίου.

[Διασκευὴ ὑπὸ Α. Κ.] AD. VAN BEVER

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΒΛΑΧΑ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ

Ο ΛΟΥΘΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ*

Οὐχὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δημώδους ᾄσματος, ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ πατὴρ τῆς εὐαγγελικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ δὴ χάριν τῆς θαρραλεότητος, μεθ' ἧς κατέβαλε μὲν πᾶσαν τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ σπουδαίαν δύναμιν χάριν τῆς μουσικῆς, ἐξησφάλισε δὲ χάριν αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ σχολείῳ καὶ τῇ οἰκίᾳ, ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ βίῳ τοῦ λαοῦ τιμητικὴν θέσιν, ὁ πνευματικὸς πατὴρ τῆς γερμανικῆς μουσικῆς ἐφόσον αὕτη ἀποτελεῖ δύναμιν παρὰ τῷ γερμανικῷ λαῷ καὶ εἶναι ὁ στολισμὸς τοῦ γερμανικοῦ οἴκου, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν εὐαγγελικὴ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸν θεμελιωτὴν αὐτῆς, ὁ δὲ γερμανικὸς λαὸς ἕνα τῶν μεγίστων αὐτοῦ προφητῶν, ὁ *Μαρτῖνος Λούθηρος*.

Ἐν τῇ μουσικῇ ἔβλεπεν ὁ μεγαλοδύναμος ἀνὴρ μετὰ παιδικῆς ψυχικῆς διαθέσεως μυστηριώδη τινὰ θείαν ἀποκάλυψιν, θεωρῶν αὐτὴν οὐ μόνον ὡς μαγευτικὴν τῶν τόνων παιδιάν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐποικοδομητικήν, πνευματικῶς τρέφουσαν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑψηλότερον βίον προσάγουσιν.

«Μετὰ τὴν θεολογίαν δίδω εἰς τὴν μουσικὴν τὴν πλησιεστάτην θέσιν καὶ τὴν ὑψίστην τιμήν». (Συμποσιακοὶ λόγοι). Ἡ ὑψηλὴ αὕτη θεωρία ἦτο ὁ καρπὸς τῆς προσωπικῆς τοῦ ἀνδρὸς πείρας· ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἐγένετο ἤδη ἡ μουσικὴ προστάτις καὶ σώτειρα αὐτοῦ· διότι δι' αὐτῆς κατατρυχόμενος ὑπὸ ἐνδείας καὶ ἐν ἀπογνώσει εὑρισκόμενος, συνεκίνησε τὴν καρδίαν τῆς χήρας Κότται, τῇ συνδρομῇ τῆς ὁποίας ἐπεδόθη εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων.

Μετὰ ταῦτα δέ, ὅτε δυσχερεστάτου εἴδους προσβολαὶ συνετάραξαν τὴν τρυφερὰν αὐτοῦ συνείδησιν, ἡ μουσικὴ τέχνη ἐγένετο εἰς αὐτὸν παρήγορος ἀποσοβήσασα μὲν τὴν βαρυθυμίαν, καταπραΰνασα δὲ τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ.

Τὰ γνωστὰ τῆς «εὐγενοῦς μουσικῆς» ἐγκώμια ἦσαν ἐμπειρικὰ ἀξιώματα καὶ οὐχὶ ἐκχύσεις ἁπλοῦ καὶ κενοῦ ὑπὲρ τῆς τέχνης ἐνθουσιασμοῦ. Οὕτως ἀποφαίνεται ἐν τοῖς συμποσιακοῖς λόγοις. «Ἡ μουσικὴ εἶναι ἐν τῶν καλλίστων καὶ λαμπροτάτων τοῦ Θεοῦ δώρων καὶ ἀδιαλλάκτως μὲν ἐχθαίρει τὸν Σατανᾶν, πολλὰς δὲ προσβολὰς καὶ σκέψεις κακὰς ἐκδιώκει».

«Ἡ μουσικὴ εἶναι ὡραῖον, ἐξαίρετον Θεοῦ δῶρον, παρόμοιον πρὸς τὴν θεολογίαν· οὐδέποτε ἤθελον προτιμήσει μέγα τι δῶρον ἀντὶ τῆς ὀλίγης μου μουσικῆς. Ἡ νεολαία πρέπει νὰ ἐθίζεται πρὸς τὴν μουσικήν, ἥτις καθιστᾷ εὐγενεῖς καὶ ἐπιδεξίους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἦναι εἰδήμων τῆς ᾠδικῆς, ἄλλως εἶναι ἀνάξιος προσοχῆς».

Διὸ ἡ μουσικὴ ἦτο θελκτικὸν κόσμημα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἀνδρός, ἐν τῇ φιλοξένῳ οἰκίᾳ τοῦ ὁποίου πᾶς τις ταχέως ᾐσθάνετο ἑαυτὸν οἰκείως καὶ εὐμενῶς διατεθειμένον. Ὡς ὁ Ρατζεβέρζερ ἀφηγεῖται, τὴν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν προσεκόμιζεν ὁ Λούθηρος τὰ γενικὰ αὐτοῦ μουσικὰ διαγράμματα καὶ ἀπήλαυε μετὰ τῶν τέκνων καὶ τῶν συνδαιτυμόνων τῆς λαμπρᾶς μουσικῆς. Οἱ μουσουργοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων, οἷοι ὁ μεγαλοφυὴς Ἰοσκῖνος δὲ Πρέ, ὁ Πέτρος Δελα Ρύ, ὁ ἐκ Μονάχου Σένφλος, ὁ γερμανὸς Οὐάλτερ ἦσαν γνωστοὶ καὶ ἐτιμῶντο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λουθήρου, ὅστις ἀπεδείχθη εὔστοχος· ἀείποτε καὶ ἀσφαλὴς κριτὴς ἐν τῇ μουσικῇ.

Ἀνήρ, ὅστις ἐξ ἰδίας πεῖρας εἶχε γνωρίσῃ τὴν ἰδανικὴν τοῦ βίου ἐπιρροήν, ἣν ἡ μουσικὴ παρέχει εἰς τὸν ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ ἁγνότητι αὐτὴν ἐξασκοῦντα, ὤφειλε ν' ἀνυψώσῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῷ τόπῳ, ἔνθα ὁ Θεὸς μετὰ διαφόρων δυνάμεων καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους τιμᾶται. Ὁ Λούθηρος δὲν φρονεῖ ὅτι «διὰ τοῦ εὐαγγελίου ὤφειλον πᾶσαι αἱ τέχναι νὰ καταρρεύσωσι καὶ ἐκλείψωσι», ὥς τινες προληπτικοὶ διϊσχυρίζονται, ἀλλὰ ρητῶς ἐκφράζεται: «Ἐπεθύμουν πάσας μὲν τὰς τέχνας, ἀλλ' ἰδίως τὴν μουσικὴν νὰ βλέπω ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκείνου, ὅστις ἔδωκε καὶ ἐδημιούργησεν αὐτήν». Ἡ ἀρχὴ δὲ ἥτις διὰ πασῶν τῶν εἰσηγήσεων καὶ διατάξεων τῆς θείας λειτουργίας παρὰ Λουθήρῳ διήκει, ἔγκειται συντόμως ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ᾄσμα καὶ ἡ μουσικὴ κοσμοῦσι μὲν τὴν λατρείαν, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸν *λόγον*, διότι διὰ τῶν τεχνῶν, αἵτινες ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ συνενοῦνται πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα τὸν θεῖον λόγον εἰς τὰς καρδίας, ἢ ταύτας ἐπιδεκτικὰς αὐτοῦ καθιστῶσα.

Μετάφρασις Α. ΜΑΛΤΟΥ

* Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδιδομένης εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ «Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς» τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ Köstlin.

ΔΙΧΩΣ ΚΑΡΠΟ*

Στὸ καινούριο σπίτι ποὺ κουβαλήσαμε βρίκαμε καὶ μιὰ συκιά.

— Κοίταξε, μοῦ εἶπε ἡ μάννα μου μὲ χαρά, μιὰ συκιά· τί καλά· θὰ τρῶμε καὶ σῦκα.

Περίεργη αὐτὴ ἡ συκιά. Δὲν εἴτανε στὴν αὐλὴ ἢ στὸν κῆπο ὅπως μποροῦσε νὰ ὑποθέση κανείς, μὰ ἀπάνω στὸ δῶμα. Πῶς φύτρωσε κεῖ, θάμα· τὸ δῶμα εἴτανε στρωμένο μὲ πλάκες κ' ἡ συκιά μας φύτρωνε σύρριζα στὸν τοῖχο κ' οἱ ρίζες της βγαίνανε κάτω ἀπὸ τὶς πλάκες τὶς μαρμάρινες. Πῶς μπόρεσε νὰ ζήση κεῖ χωρὶς νερὸ καὶ χωρὶς χῶμα; Φαίνεται πὼς κάτω ἀπὸ τὸ δῶμα θὰ εἴτανε γίς, κι ἀπὸ κεῖ θἄπαιρνε τὴν τροφή της· τέλος πάντων εἴτανε κάτι περίεργο· τὸ κορμί της ὄχι πολὺ χοντρό, κι ἀψηλὴ τὸ πολὺ δύο μέτρα. Κοντούλα καὶ φουντωτὴ φαινότανε γιομάτη ζωή. Τὰ φύλλα της μεγάλα καὶ καταπράσινα δείχνανε τὴν ἀκμή της· ἡ μοναξιά της κ' ἡ ἐξορία της ἀπάνω στὸ δῶμα φαίνεται πὼς δὲν τηνὲ πείραζε, ἴσως καὶ τηνὲ φχαριστοῦσε κιόλας. Ἡ ζωή της εἴτανε μυστήριο. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸ δέντρο αὐτὸ μοῦ κίνησε τὴ συμπάθεια, καὶ μιὰ φιλία μυστικὴ δέθηκε μεταξύ μας. «Πόσοι ἀθρῶποι, ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, δὲ ζοῦνε σὰν κι' αὐτὴ τὴ συκιά. Ἀπομονωμένοι, ριγμένοι σὲ κάποια γωνιά, κι ὡς τόσο δὲν ἀπελπίζουνται, μὰ κρατειοῦνται στὴ ζωὴ μὲ τὰ δόντια.» Στὸν κῆπο μας εἴχαμε λογιῶ λογιῶ δέντρα καὶ λούλουδα. Κανένα δὲν ἀγαποῦσα σὰν τὴ συκιά. Ἡ μικρούλα μου, ἡ παραπονεμένη μου. Κεῖνα εἴχανε κάθε περιποίηση, χῶμα ἀφρᾶτο, ἀέρα καθαρό, νεράκι δροσερό· ἡ συκιά μου τίποτις δὲν μποροῦσε νἄχη στὴ θέση ποὺ βρέθηκε. Ζοῦσε ὅπως ὅπως σὰν ἄνθρωπος ποὺ ζῇ μὲ τὰ χέρια του χωρὶς καμμιὰ βοήθεια, μὰ ἔχει τὴν ἀπόφαση νὰ ζήση.

Ἡ μάννα μου περίμενε νὰ φάη σῦκα· κι ἀλήθεια γιομάτη εἴτανε. Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ χορτάσουμε σῦκα καὶ θὰ φιλέψουμε κιόλας καὶ κανένα φίλο. Μὰ γελαστήκαμε. Τὰ σῦκα δὲ δέσανε. Ἡ μάννα μου κατσούφιασε καὶ τἄβαλε μὲ τὴ συκιά. Ἐγὼ βρῆκα λόγους νὰ τηνὲ δικιολογήσω. «Θὰ κάμη τοῦ χρόνου, τῆς εἶπα, μὴν κάνης ἔτσι· τί νὰ σοῦ κάνη ἡ κακομοίρα στὴ θέση ποὺ βρίσκεται.» Μὰ κείνη τίποτις δὲν ἤθελε νἀκούση κ' ἔβριζε τὴ συκιὰ κ' ἐπαινοῦσε στὸ πεῖσμα μου τὶς πρασινάδες της ποὺ εἶχε στὸν κῆπο.

Ἤρθε τὸ χινόπωρο κ' ἡ συκιά μας ἀρχίνησε νὰ γυμνώνεται. Τὰ φύλλα της κιτρινισμένα πέφτανε ἕνα ἕνα κι ὁ ἀέρας τὰ σάρωνε μὲ ὁρμή, τὰ στριφογύριζε καὶ τἄρριχνε κάτω στὴ θάλασσα σὰ ναυάγια. Ἀπομείνανε μόνο τὰ κλωνάρια κ' οἱ ρίζες. Ἔπειτα ἦρθε ὁ χειμώνας. Ὅλες οἱ μπόρες καὶ τὰ ξεροβόρια κ' οἱ χιονιᾶδες περάσανε ἀπὸ πάνω της ἀλύπητα. Τὰ κλαδιά της, σὰν τἄδερνε ὁ ἀέρας, ἄλλοτε χτυπούσανε ἀπάνω στὸν τοῖχο καὶ ἄλλοτε γέρνανε τὶς κορφές τους ὡς χάμω στὶς πλάκες.

Ἔφτασε ἡ ἄνοιξη. Ἡ συκιά μας εἶχε γιομίσει βλαστάρια καὶ φύλλα. Φουντωτὴ φουντωτὴ ἔμοιαζε σὰ νυφούλα· ἡ μάννα μου βλέποντας τὴν προθυμιά της τὴν ἔφτυνε· «φτοῦ 'σου νὰ μὴ βασκαθῇς· φέτο δὲ γλυττώνει, θὰ φᾶμε σῦκα», ἔλεγε χαρούμενη.

Μὰ ποιὸς νὰ μᾶς τὸλεγε. Τὰ σῦκα πάλε δὲ δέσανε. Ἡ δύναμη τοῦ δέντρου ὡς ἐκεῖ μόνο ἔφτανε. Πάρα πέρα δὲν μποροῦσε νὰ προχωρέση. Ἡ μάννα μου πιὰ δὲ μαζευότανε.

— Νὰ τηνὲ κόψουμε νὰ πάη νὰ χαθῇ· τί τηνὲ θέλουμε· ἄδικα μᾶς πιάνει τὸν τόπο, φώναζε.

Καὶ μένα μὲ λύπησε κατάκαρδα αὐτό· δὲν εἴτανε γιὰ τὰ σῦκα, μὰ ἤθελα νὰ ἰδῶ ἱκανοποιημένη τὴν ὑπόληψη τῆς συκιᾶς μου· τώρα μὲ τὸ δίκιο της ἡ μάννα μου μποροῦσε νὰ τῆς ψάλη ὅ,τι ἤθελε. Κοίταξα μὲ πόνο τὸ ἄτυχο δέντρο. Μοῦ φάνηκε πῶς κι αὐτὸ πονοῦσε καὶ σὰ νὰ μοῦλεγε «ἄχ μὴ μὲ μαλώνης· τί νὰ σοῦ κάνω· θέλω μὰ δὲν μπορῶ.» Ἀκούμπησα τὸ χέρι μου ἀπάνω της. Ἔνοιωσα μιὰν ἀνατριχίλα. Ἡ μητέρα μου πίμενε πάντα νὰ τηνὲ κόψουμε.

— Ὄχι, τῆς εἶπα, αὐτὸ δὲ θὰ γίνη· εἶναι ἄδικο· ἐπὶ τέλους δὲ μᾶς κάνει καὶ κανένὰ κακό· ἂς περιμένουμε· μπορεῖ νὰ γίνη καλά.

Περίμενα μὲ ἀγωνία νὰ δῶ τί θὰ κάνη τὸν ἐρχόμενο χρόνο. Τηνὲ κλάδεψα γιὰ νὰ δυναμώση, τῆς ἔκανα κάτι γιατρικὰ καὶ μετροῦσα πιὰ τὶς ἡμέρες. Μὰ ἀντὶ γιὰ καλίτερο γύρισε στὸ χερότερο. Τὸ κλάδεμα σὰ νὰ τὴν ἔβλαψε· ἀρρώστησε, κι' ὅλα της τὰ κλαδιὰ γιομίσανε ἀπὸ κάτι σπυράκια ἄσπρα. Δὲν εἶχε πιὰ τὴ ζωεράδα τῶν ἄλλω χρόνων καὶ τὰ φύλλα της χάσανε κεῖνο τὸ πράσινο χρῶμα τους. Τὰ σῦκα μαραγκιάσανε καὶ πέσανε. Εἴτανε τῶρα μιὰ λύπη νὰ τηνὲ βλέπη κανεὶς γιομάτη σπυριά. Τὰ κλαδιά της γέρνανε θλιβερά, κ' εἶχε πὴν ὄψη ἑτοιμοθάνατου. Ἀπάνω σ' ἕνα φύλλο της εἶδα μιὰ μέρα μιὰ κάμπια ποὺ σερνότανε ἀργά· τίναξα τὸ φύλλο μὲ θυμὸ καὶ πάτησα δυνατὰ χάμω τὸ σιχαμερὸ σκουλήκι. «Τῆς φτάνουνε τὰ βάσανά της· θἄχη τῶρα καὶ σένανε» φώναξα.

Ἕνα μεσημέρι σὰ γύρισα σπίτι εἶδα κάτι φοβερό. Ἡ συκιά μου κομμένη ἀπὸ τὴ ρίζα. Ράϊσε ἡ καρδιά μου ἀπὸ τὸν πόνο. Ἡ μάννα μου τὸ εἶπε καὶ τὄκαμε. Τὴν ἔκοψε μὲ τὸ πριόνι.

— Δὲν μποροῦσα νὰ τηνὲ βλέπω πιά· εἶχε ψωριάσει, μοῦ δικιολογήθηκε.

Δὲν τῆς ἀποκρίθηκα τίποτις. Ἔμεινα ὥρα κοιτάζοντας τὴ συκιά· ἀπὸ τὰ σπασμένα κλωνάρια της χυνότανε στάλες τὸ γάλα σὰ δάκρυο. Στὰ μάτια μου κείνη τὴν ὥρα τὸ ταπεινὸ δέντρο παρουσιάστηκε ἕνας ἥρωας. Εἴτανε ὁ νικημένος τῆς ζωῆς. Πάλαιψε γιὰ νὰ ζήση κ' ἔπεσε νεκρὸς στὸν πιὸ σκληρὸν ἀγῶνα.

Ἡ συκιὰ ἔμεινε κάμποσες μέρες πεταμένη στὸ δῶμα. Τὰ φύλλα της ξεραμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο τριβόντανε σὲ σκόνη· μερμήγκια κι ἄλλα μαμούνια τρέχανε ἀπάνω της. Ἔπειτα τηνὲ ρίξανε στὴ φωτιά. Στὴ θέση της ἀπομείνανε μόνο οἱ ρίζες κουτσουρεμένες.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

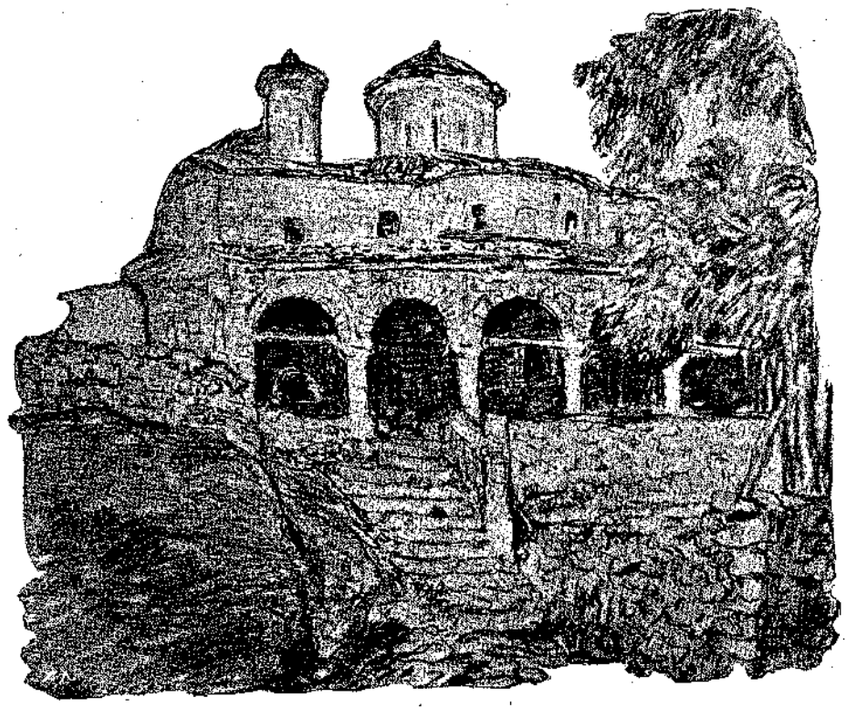

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΣΚΙΤΣΑ — ΜΕΤΕΩΡΑ ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ — ΥΠΟ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΑΩΡΑ

* Ἐκ τοῦ τελευταίως ἐκδοθέντος τόμου διηγημάτων τοῦ κ. Κώστα Παρορίτη «Ἀπὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δεμλινιοῦ».

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΓΡΙΟΠΕΤΕΙΝΟΥ

Βεβαιώνουν μερικοὶ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς Ἑβραῖοι, ὅτι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς καί, νὰ ἰδοῦμε, ὁ μισὸς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ ἄλλος μισὸς εἰς τὴν γῆν, ζῇ ἕνας κάποιος ἀγριοπετεινός· ὁ ὁποῖος στηρίζεται ἐπάνω στὴν γῆν μὲ τὰ πόδια, καὶ μὲ τὸ λιρὶ καὶ τὸ δάμφος του ἐγγίζει τὸν οὐρανόν. Ὁ γίγας αὐτὸς πετεινὸς ἐκτὸς τῶν ἄλλων διαφόρων χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων του περὶ τῶν ὁποίων ἠμπορεῖ κανεὶς ν' ἀναγνώσῃ εἰς τοὺς ἐν λόγῳ συγγραφεῖς, κάμνει χρῆσιν τοῦ λόγου ἢ βέβαια 'σὰν παπαγάλος ἐδιδάχθη, δὲν ἠξεύρω ἀπὸ ποῖον, νὰ προφέρῃ λέξεις κατὰ τρόπον ἀνθρῶπινον· διότι εὑρέθη εἰς ἀρχαίαν περγαμηνὴν γραμμένον μ' Ἑβραϊκοὺς χαρακτῆρας καὶ εἰς γλῶσσαν χαλδαϊκήν, ταργουμικήν, ραββινικήν, καββαλιστικὴν καὶ ταλμουδικὴν τραγοῦδι τιτλοφορημένον «Scir detarnegol bara tetzafra» δηλαδὴ πρωϊνὸν τραγοῦδι τοῦ ἀγριοπετεινοῦ· τὸ ὁποῖον ὄχι χωρὶς μεγάλον κόπον οὔτε χωρὶς νὰ ἐρωτηθοῦν πολλοὶ ραββῖνοι, καββαλισταί, θεολόγοι νομικοὶ καὶ φιλόσοφοι Ἑβραῖοι ἔφθασα εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐννοήσω καὶ νὰ μεταφράσω εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐδῶ. Ἐν τούτοις δὲν ἠμπόρεσα ἀκόμη νὰ συμπεράνω ἂν τὸ τραγοῦδι τοῦτο ἐπαναλαμβάνει ὁ πετεινὸς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἢ κάθε πρωΐ· ἢ ἂν μόνον μίαν φορὰν ἐτραγουδήθη· καὶ ποῖος τὸν ἀκούει ὅταν τραγουδῇ, ἢ ποῖος ποτὲ τὸν ἄκουσε καὶ ἂν ἡ ἐν λόγῳ γλῶσσα εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ πετεινοῦ, ἢ ἂν τὸ τραγοῦδι ἐλήφθη ἀπὸ καμμίαν ἄλλην γλῶσσαν. Ὅσο διὰ τὴν κατωτέρω μετάφρασιν, διὰ νὰ την καταστήσω ὅσον εἶνε δυνατὸν καλυτέραν, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησα παντοιοτρόπως, ἀπεφάσισα νὰ μεταχειρισθῶ πεζὸν λόγον ἀντὶ στίχων, ἂν καὶ πρόκειται περὶ πράγματος ποιητικοῦ. Τὸ διακεκομμένον ὕφος ἢ κάποτ' ἐξογκωμένον δὲν θὰ εἶνε πρέπον ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐμὲ ἀφοῦ εἶνε σύμμορφον πρὸς τὸ ὕφος τοῦ πρωτοτύπου· ὕφος, ποῦ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν γλωσσῶν, πρὸ παντὸς τῶν ποιητῶν, τῆς Ἀνατολῆς.

«Ἐγερθῆτε, θνητοί. Ἡ ἡμέρα ἔρχεται· ἐπιστρέφ' εἰς τὴν γῆν ἡ ἀλήθεια καὶ φεύγουν αἱ εἰκόνες αἱ μάταιαι. Ἐξυπνήσατε· ἀναλάβετε τὸ βάρος τῆς ζωῆς· φύγετε ἀπὸ τὸν ψεύτικον κόσμον πρὸς τὸν ἀληθινόν.

Ὁ καθένας αὐτὴν τὴν ὥραν ἂς συναθροίζῃ καὶ συσφίγγῃ εἰς τὴν ψυχήν του τῆς παρούσης ζωῆς τὰς σκέψεις· ἂς ἀνακαλῇ εἰς τὴν μνήμην του τὰ σχέδια, τὰς σπουδὰς καὶ τὰς ἀσχολίας· ἂς συλλογίζεται τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πόνους ποῦ θὰ περάσῃ εἰς τὸ διάστημα τῆς νέας ἡμέρας. Καὶ καθεὶς τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπιθυμεῖ περισσότερον παρ' ἄλλοτε ν' ἀνεύρῃ μέσα του εἰκόνας εὐχαρίστους καὶ στοχασμοὺς γλυκεῖς. Ἀλλὰ ὀλίγοι εἶνε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τους αὐτὴν ἱκανοποιημένοι· εἰς ὅλους ἡ ἔγερσις εἶνε κάτι κακόν. Ὁ δυστυχὴς μόλις ἐξυπνήσῃ πίπτει ἐκ νέου εἰς τὰ χέρια τῆς δυστυχίας του. Γλυκύτατον πρᾶγμα εἶνε ὁ ὕπνος συνδεόμενος μὲ ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν ἐλπίδα. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἕως εἰς τὴν χαραυγὴν διατηροῦνται σῷαι καὶ ἀκέραιαι. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὅμως χάνονται.

Ἂν ὁ ὕπνος τῶν θνητῶν ἦτον διηνεκὴς καὶ κάτι ποῦ νὰ προσομοιάζῃ τὴν ζωήν, ἂν κάτω ἀπὸ τ' ἄστρον τῆς ἡμέρας χαυνῶνον καὶ σχεδὸν νεκρῶνον ἀνὰ τὴν γῆν ὅλα τὰ ζῶντα δὲν ἐνεφανίζετο ἔργον κανένα· οὔτε βωδιῶν μουκάνημα εἰς τὰ λιβάδια, οὔτε θηρίων θόρυβος εἰς τὰ δάση, οὔτε τραγοῦδι πουλιῶν εἰς τὸν ἀέρα, οὔτε ψίθυρος μελισσῶν ἢ χρυσαλλίδων διέτρεχε τὴν ἐξοχήν. Φωνὴ οὔτε, οὔτε κίνησις καμμία ἂν δὲν ἠγείρετο πουθενά, παρὰ μόνο τῶν νεφῶν ἡ κίνησις τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν τρικυμιῶν, βέβαια τὸ σύμπαν θὰ ἦτο ἄχρηστον· ἀλλ' ὅμως θὰ ἐνυπῆρχεν εἰς αὐτὸ ἴσως ἢ ὀλιγωτέρα ἀφθονία εὐτυχίας, ἢ περισσοτέρα δυστυχία ἀπὸ τὴν σημερινήν. Ἐρωτῶ σέ, ὦ ἥλιε, αἴτιε τῆς ἡμέρας καὶ τῶν ἐγρηγόρσεων, εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων ποῦ σὺ ἔκαμες νὰ διακρίνωνται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ποῦ διήνυσες μὲ τὰς πτώσεις καὶ τὰς ἐγέρσεις σου, εἶδες ποτὲ ἕνα μόνον μεταξὺ τῶν θνητῶν εὐτυχισμένον; Ἀπὸ τὰ ἄπειρα ἔργα τῶν θνητῶν ποῦ ἕως τώρα εἶδες, πιστεύεις ἐσὺ ὅτι καὶ ἕνα ἀκόμη ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του, τὴν διαρκῆ δηλαδὴ ἢ στιγμιαίαν ἱκανοποίησιν τοῦ πλάσματος ποῦ τὸ παρήγαγε:

Πέ μου ἀκόμη, ἂν βλέπῃς αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἢ ἂν εἶδες ποτὲ τὴν εὐτυχίαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κόσμου, εἰς ποῖον κάμπον κατοικεῖ, εἰς ποῖον δάσος, βουνόν, κοιλάδα, τόπον κατοικημένον ἢ ἔρημον, εἰς ποῖον πλανήτην ἀπὸ ὅσους αἱ φλόγες σου φωτίζουν καὶ θερμαίνουν; Μήπως τάχα κρύπτεται ἀπὸ τὴν ὄψιν σου, ἢ μένει στὰ βάθη τῶν σπηλαίων, ἢ μήπως εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης; Ποῖον ἔμψυχον μετέχει, ποῖον φυτὸν ἢ ὅ,τι ἄλλο ἀπὸ ὅσα ζωογονεῖς; ποῖον πλάσμα προικισμένον ἀπὸ ἀρετὰς φυτικὰς ἢ ζωϊκάς, ἢ στερημένον; Καὶ σὺ ὁ ἴδιος ποῦ 'σὰν γίγας ἀκούραστος ὁλοταχῶς ἡμερανύκτα χωρὶς ὕπνον οὔτε ἀνάπαυσιν τρέχεις τὴν ἀκαταμέτρητην ποῦ σοῦ ἔχει προδιαγραφῇ τροχιάν, εἶσ' εὐτυχισμένος ἢ δυστυχής;

Θνητοί, σηκωθῆτε. Δὲν εἶσθε ἀκόμη ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν ζωήν. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς ποῦ καμμία δύναμις ἐξωτερική, κανένα ἐνδόμυχον κίνημα δὲν θά σας ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν τοῦ ὕπνου· κ' αἰωνίως θ' ἀναπαύεσθε εἰς αὐτὴν ἀχόρταστοι. Πρὸς τὸ παρὸν δέν σας εἶνε *συγχωρημένος* ὁ θάνατος· μόνον ἐκ διαλειμμάτων σᾶς δίδεται δι' ὀλίγον χρόνου διάστημα κάτι προσόμοιόν του. Διότι θὰ ἦτον ἀδύνατον νὰ διασῴζεται ἡ ζωή, ἂν δὲν ἐδιακόπτετο συχνά. Πολὺ μακρὰ ἐξακολούθησις τοῦ βραχυχρονίου καὶ παλαιοῦ τούτου ὕπνου εἶνε καθ' ἑαυτὴν θανατηφόρον κακὸν κ' αἰτία ὕπνου αἰωνίου. Κάτι ἀνάλογον εἶνε ἡ ζωὴ ποῦ διὰ νά την βαστάξῃς εἶνε ἀνάγκη ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νά την ἀποθέτῃς διὰ νὰ πάρῃς ἀναπνοὴν γευόμενος καὶ οἱονεὶ μετέχων ἑνὸς μορίου ἀπὸ θάνατον.

Ὁπωσδήποτε τὸ πρωὶ ἀπὸ κάθε ἡμέραν εἶνε συνήθως τὸ μᾶλλον ὑποφερτὸν εἰς τὰ ζῶντα πλάσματα. Ὀλιγοι ἐξυπνῶντες ἀνευρίσκουν εἰς τὸν νοῦν σκέψεις εὐχαρίστους καὶ φαιδράς· ἀλλὰ σχεδὸν ὅλοι πορίζονται ἢ μορφώνουν τοιαύτας ἀπὸ τὸ παρόν· διότι αἱ ψυχαὶ ἀκόμη τὴν ὥραν αὐτήν, χωρὶς καμμίαν ἀπασχόλησιν εἰδικὴν ἢ ὡρισμένην ἀποκλίνουν εἰς τὴν τέρψιν πρὸ πάντων καὶ εἶνε διατεθειμένοι περισσότερον παρ' ἄλλοτε εἰς τὸ νὰ ὑπομένουν τὰ κακά. Ὅθεν, καὶ ἂν κανείς, ὅταν τὸν ἐπῆρεν ὁ ὕπνος, κατείχετο ἀπὸ ἀπελπισίαν, καθὼς ἐξυπνήσῃ δέχεται ἐκ νέου τὴν ἐλπίδα, ὅσο καὶ ἂν ὀλίγον τοῦ ἁρμόζῃ. Πολλαὶ δυστυχίαι καὶ συμφοραὶ ἰδιάζουσαι, φόβου αἰτίαι καὶ ἀνησυχίαι πολλαὶ φαίνονται τότε πολὺ μικρότεραι παρ' ὅσον ἐφάνησαν τὸ περασμένο βράδυ. Συχνὰ ἀκόμη αἱ στενοχωρίαι τῆς περασμένης ἡμέρας ἐτέθησαν εἰς περιφρόνησιν κ' ἔγειναν σχεδὸν ἀντικείμενα γέλωτος, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα πλανῶν καὶ φαντασιῶν ματαίων. Τὸ βράδυ ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ γῆρας, τοὐναντίον ἡ ἀρχὴ τῆς αὐγῆς ὁμοιάζει μὲ τὴν νεότητα· ἡ αὐγή, διότι τὰς περισσοτέρας φορὰς εἶνε παρήγορος κ' ἐμπιστευτική· τὸ βράδυ πάλιν μελαγχολικὸν καὶ προσκλινὲς εἰς τὴν κακὴν ἐλπίδα. Ἀλλὰ καθὼς ἡ νεότης ὅλης τῆς ζωῆς, ἔτσι ἐκείνη, ποῦ οἱ θνητοὶ δοκιμάζουν κάθε ἡμέραν, εἶνε βραχυτάτη καὶ φευγαλέα· καὶ γλίγωρ' ἀκόμη ἡ ἡμέρα καθίσταται δι' αὐτοὺς γηραιά.

Καὶ ἡ ἀνθηρὰ ἡλικία, ἂν καὶ τῆς ζωῆς τὸ καλύτερον μέρος, εἶνε κ' ἐκείνη ἐντούτοις κάτι τί δυστυχές. Ὄχι τόσο διότι τὸ δύσμοιρον τοῦτο ἀγαθὸν χάνεται ὀγλίγωρα, ὅσο διότι καθὸν χρόνον ὁ ζῶν ἐννοεῖ ποῦ ἡ ὕπαρξίς του ρέπει, μόλις ποῦ ἐδοκίμασε τὴν ὡριμότητα καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ αἰσθανθῇ καὶ νὰ δοκιμάσῃ πλήρεις τὰς δυνάμεις του, ἀρχίζουν ἤδη αὐταὶ νὰ φθίνουν. Εἰς κάθε εἶδος θνητῶν πλασμάτων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς εἶνε μαρασμός. Τόσο φανερὰ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν κόσμον κάθε μέρος τοῦ σύμπαντος σπεύδει ἀκούραστα πρὸς τὸν θάνατον μὲ προθυμίαν καὶ τάχος θαυμαστόν. Μόνον τὸ σύμπαν καθεαυτὸ φαίνεται εἰς τὴν παρακμὴν αὐτὴν καὶ τὴν φθίσιν ἄθικτον· ἔτσι, ἂν καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα δείχνεται ἀσθενικὸν καὶ γερασμένο, ἐντούτοις τὴν ἄνοιξιν γίνεται νέον. Ἀλλὰ καθὼς οἱ θνητοί, ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κάθε ἡμέρας προσαποκτοῦν ἕνα ποσὸν νεότητος, ὅμως ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν γερνοῦν καὶ τέλος σβύνονται· καὶ τὸ σύμπαν, ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν κάθε χρόνου ἀνανεώνεται, μολαταῦτα γερνᾷ ὀλίγο κατ' ὀλίγον. Καιρὸς θὰ ἔλθῃ ποῦ τὸ σύμπαν αὐτὸ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ θὰ σβύσουν. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὰ τρισμεγάλα βασίλεια καὶ τ' ἀνθρώπινα κράτη καὶ τὰς θαυμασίας κινήσεις των ποῦ ἄλλοτε ἐφημίζοντο τόσον, δὲν ἀπομένει πλέον μαρτυρία οὔτε φήμη καμμία· ἐξ ἴσου διὰ τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰς ἀπείρους μεταβολὰς καὶ δυστυχίας τῶν δημιουργημένων ἴχνος δὲν θ' ἀπομείνῃ· ἀλλὰ μία γυμνὴ σιωπὴ καὶ ὑψηλοτάτη μία γαλήνη θὰ πληρώσουν τὸ ἄπειρον διάστημα· ἔτσι τὸ μυστήριον τὸ θαυμαστὸν καὶ φοβερὸν τῆς παγκοσμίας ὑπάρξεως προτοῦ διευκρινισθῇ κ' ἐννοηθῇ, θὰ σκορπίσῃ καὶ θὰ χαθῇ [1].

[Μετ. Α. ΚΑΜΠΑΝΗ] ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ

[1] *Σημείωσις τοῦ Λεοπάρδη.* Αὐτὸ εἶνε συμπέρασμα ποιητικὸν ὄχι φιλοσοφικόν· Ὁμιλῶν κανεὶς φιλοσοφικὰ πρέπει νὰ συλλογισθῇ ὅτι κάτι τί ποῦ δὲν ἔλαβε ἀρχὴν δὲν θὰ λάβῃ ποτὲ τέλος.

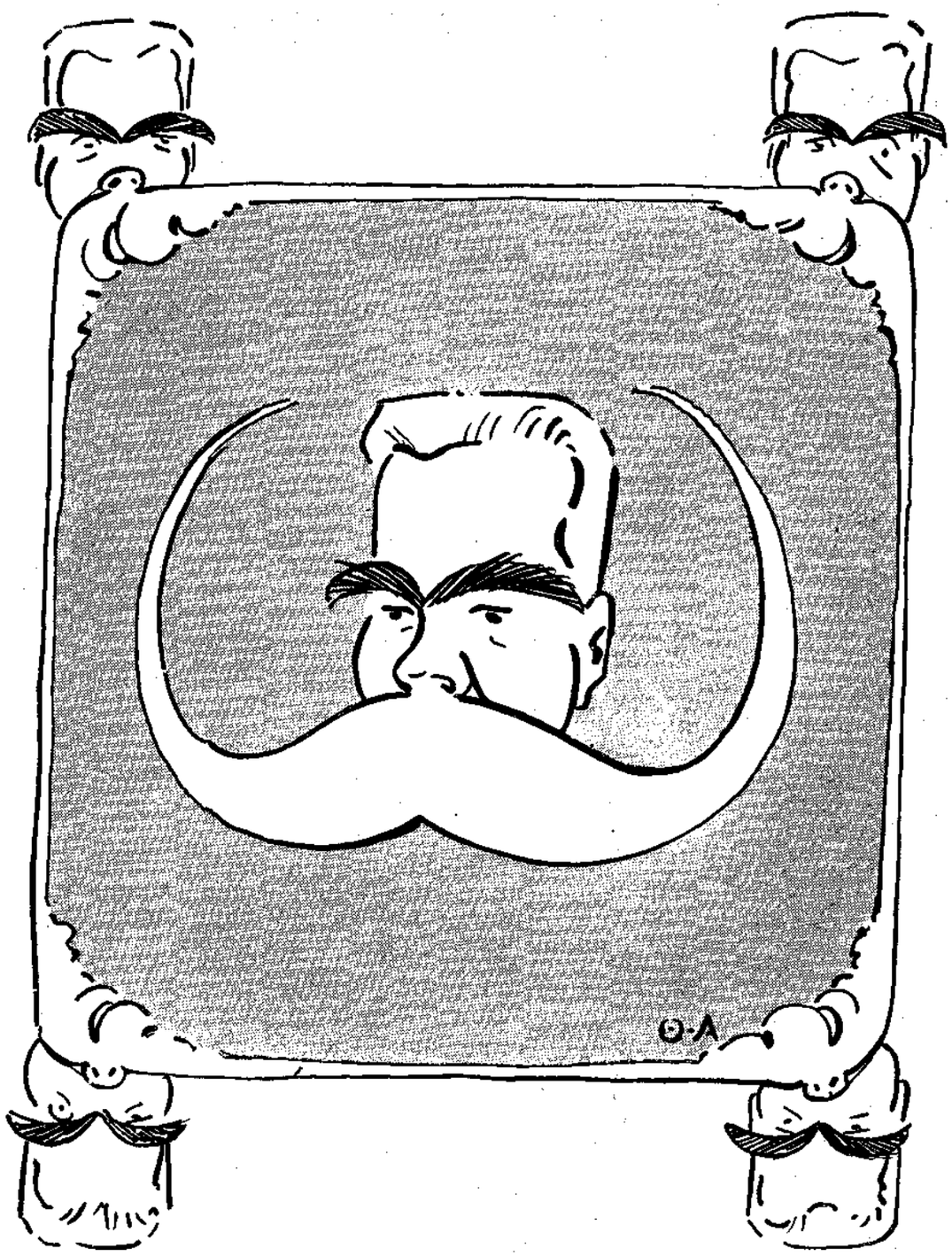

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΩΜΕΓΑ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

Μάθημα ἕνατον. - Ὡρολόγιον Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου. Διογένειον Γυμνάσιον, Στοὰ Ἀττάλου, Στοὰ Γιγάντων.

Ὁ λεγόμενος Πύργος τῶν Ἀνέμων ἢ ἐπὶ τὸ πολυμαθέστερον ἀλλ' ἀνοητότερον Ναὸς τοῦ Αἰόλου, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅλως ἀδικαιολογήτως καὶ σχολαστικῶς ὠνομάσθη καὶ ἡ ὁδὸς Αἰόλου, εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν παρακειμένην Ἀγορὰν κτίριον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει καὶ περιγράφει λεπτομερῶς ὁ Λατῖνος ἀρχιτέκτων συγγραφεὺς Βιτρούβιος ὡς *Ὡρολόγιον* κατασκευασθὲν δαπάναις τοῦ ἐκ Κύρρου τῆς Συρίας *Ἀνδρονίκου*. Εἶναι ὀκτάπλευρος πύργος φέρων εἰς τὸ ἄνω ἄκρον ἑκάστης πλευρᾶς συνθηματικὴν παράστασιν μὲ διάφορα σύμβολα ἑκάστου τῶν ὀκτὼ κυριωτέρων ἀνέμων μὲ ἐπιγραφὴν τοῦ ὀνόματός των· ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς στέγης Τρίτων χαλκοῦς κινούμενος ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ ἀνέμου καὶ δεικνύων διὰ ράβδου τὸν πνέοντα ἄνεμον.

Διετηρήθη σχεδὸν τέλειον κατὰ παράδοξον εὔνοιαν τῆς Τύχης, διότι ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν εἶναι ἀσήμαντον, ἐν ᾧ ὑπὸ ἔποψιν Ὡρολογίου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἶναι μοναδικόν. Ἦτο δηλαδὴ συγχρόνως ἡλιακὸν καὶ ὑδρωρολόγιον· διότι εἰς τὰς πλευρὰς ὅπου πίπτει ὁ ἥλιος φέρει μακρὰς ἀκανονίστους εὐθείας γραμμάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπελογίζετο ἡ ὥρα, ἐντὸς δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔχει περιέργους διαιρέσεις διὰ βαθυσμάτων, ὅπου ἐνήργει, ἄγνωστον κατὰ ποῖον ἀκριβῶς τρόπον, ὡρολόγιον κινούμενον καὶ δεικνῦον τὰς ὥρας δι' ὕδατος ρέοντος ἔκ τινος ἀποθήκης ἡμικυκλικῆς κειμένης ὄπισθεν τοῦ κτιρίου.

Δύο θύραι μὲ μικρὸν πρόστῳον ἐκ δύο κορινθιακῶν κιόνων ἄγουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν του. Κατεσκευάσθη περὶ τὸ 80 π. Χ.

Πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ ὡρολογίου ὑπάρχει τμῆμα κτιρίου ἀψιδωτοῦ μὲ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου· εἶναι ἴσως τὸ *Ἀγορανομεῖον*, ἤτοι τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐπιμελητῶν τῆς Ἀγορᾶς, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐπισκευασθὲν κατόπιν.

Τὸ δὲ *Διογένειον Γυμνάσιον* ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Λυσίου πρὸς Α τοῦ ὡρολογίου τοῦ Ἀνδρονίκου· ἐξ αὐτοῦ ἐλάχιστον μέρος ἀνεσκάφη· ἐκεῖ εὑρέθησαν πολυάριθμοι ἑρμαῖ κοσμητῶν, ἤτοι τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐφήβων καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους ἀνήγειρον πρὸς τιμήν των οἱ ἀποφοιτῶντες ἔφηβοι. Εἶναι λοιπὸν τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον τοῦ κόσμου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὴν Γυμναστικὴν καὶ Μουσικήν, εἰς τὴν Ρητορικήν, Φιλολογίαν καὶ Γεωμετρίαν. Ὠνομάσθη Διογένειον, διότι τὸ ἵδρυσεν ὁ Μακεδὼν στρατηγὸς Διογένης περὶ τὸ 280 π. Χ.

Πρὸς Δ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς κεῖται ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ ὡραία *Στοὰ τοῦ Ἀττάλου* (τοῦ Β'.) ἀνοικτὴ μόνον πρὸς Δ καὶ μὲ διεύθυνσιν ἐκ Β πρὸς Ν, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου. Ἔφερε δύο σειρὰς κιόνων ἐκ 49 μὲν ἔμπροσθεν, ἐξ 28 δὲ ἐσωτερικώτερον· καὶ εἶχε δύο πατώματα, ὡς δεικνύουν αἱ σωθεῖσαι ἐν μέρει κλίμακες καὶ δύο ἐξέδρας εἰς τὰς στενὰς πλευράς· ὑπὸ τὴν Β πλευράν της διέρχεται ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος σήμερον.

Τὸ ἐπιστύλιον ὑπὲρ τοὺς κίονας μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν ἐξ αὐτῶν ἦτο ἐκ μαρμάρου καὶ ἔφερε τὴν ἑξῆς διασωθεῖσαν ἐπιγραφὴν μὲ μεγάλα ὡραῖα γράμματα: « *Βασιλεὺς Ἄτταλος βασιλέως Ἀττάλου καὶ βασιλίσσης Ἀπολλωνίδος* », ἡ δὲ στέγη ἦτο ξυλίνη. Ἡ στοὰ αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὸ 170 π. Χ. καὶ φαίνεται ὅτι ἀπετέλει τὴν Ἀγορὰν τῶν εἰδῶν πολυτελείας, ὅπου κατὰ φυσικὸν λόγον αἱ Κυρίαι καὶ Δεσποινίδες τῶν Ἀθηνῶν ἔσπευδον νὰ ἐκλέξουν τὰ ἐνδύματα καὶ κοσμήματά των καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ καλλιτεχνία παρηκολούθει καὶ ὁ ἄλλος τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς γυναικεῖος κόσμος.

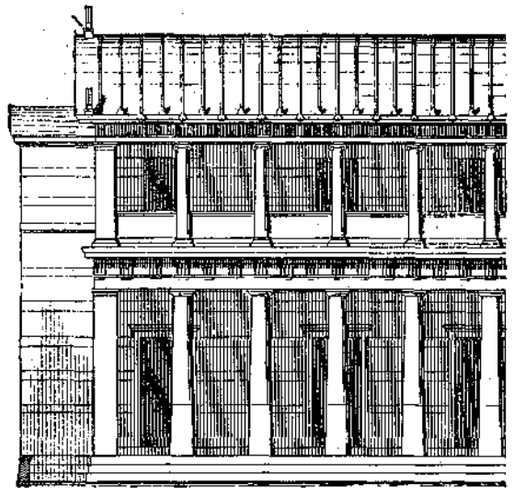

Ἡ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα. — Κατὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Μπόν. Τὸ παριστάμενον εἶναι τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Στοᾶς.

Δυτικώτερον τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὴν ὁδὸν Ἐπωνύμων ἐπὶ μικρᾶς πλατείας ὑπάρχουν τρία ἀγάλματα παριστῶντα γίγαντας (ἄτλαντας) καταλήγοντας εἰς ὄφεις· βεβαίως ἐβάσταζον ἐπιστύλιον στοᾶς τινος ἀγνώστου, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἐξ αὐτῶν *Στοὰ Γιγάντων*.

Μάθημα Δέκατον. — Πνύξ, Μνημεῖον Φιλοπάππου.

Ἂν καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀμφεσβητήθη ἡ θέσις τῆς Πνυκός, φαίνεται σήμερον ἀσφαλὲς ὅτι ὁ μικρὸς λόφος μεταξὺ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου εἶναι πράγματι ἡ περίφημος *Πνύξ*, ὅπου ὁ κυρίαρχος λαὸς τῶν Ἀθηνῶν συνήρχετο καὶ ἐλάμβανε τὰς τελειωτικὰς ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κράτους.

Ὁ βράχος εἶχεν ἤδη πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐξισωθῆ ὅταν ἐπὶ Σόλωνος (594 π. Χ.) ἢ πιθανώτερον ἐπὶ Κλεισθένους (508 π. Χ.) διεσκευάσθη τὸ μέρος κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γνησίας Δημοκρατίας, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς συνέλευσις τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς ὑποστηρίζεται διὰ τεραστίων ὀγκολίθων κατασκευῆς τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, ἔχει σχῆμα ἡμικυκλίου μὲ τομὰς μεγίστας 120 πρὸς 65 μέτρα, εἰς τὸ ὑψηλότερον δὲ τμῆμα ἐπὶ τοῦ βράχου ἦτο τὸ βῆμα, σῳζόμενον καὶ σήμερον ὅπως σχεδὸν ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ βήματος ἦτο ὁ βωμὸς τοῦ

Διὸς Ὑψίστου καὶ τὸ κανονικὸν ὡρολόγιον τῶν Ἀθηνῶν κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου Μέτωνος περὶ τὸ 433 π. Χ.

Ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου ὠνομάζετο παλαιότερον λόφος τοῦ Μουσείου, διότι ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀρχαιότατον ἱερὸν τῶν Μουσῶν. Τὸ ἐπ' αὐτοῦ σωζόμενον σημερον κατὰ τὸ πλεῖστον *Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου* κατεσκευάσθη περὶ τὸ 114-116 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Γαΐου Ἰουλίου Ἀντιόχου Φιλοπάππου ἐγγόνου τοῦ βασιλέως τῆς Κομμαγηνῆς Ἀντιόχου τοῦ Δ' ἐκθρονισθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ.

Ἐχρησίμευεν ὡς τάφος τοῦ Φιλοπάππου, ὁ ὁποῖος εὐηργέτησε πολυτρόπως τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχε γίνει Ἀθηναῖος πολίτης καὶ ὕπατος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων περὶ τὸ 100 μ. Χ. Ὁ πραγματικὸς τάφος του ἦτο ὄπισθεν τοῦ μνημείου, τὸ ὁποῖον βλέπει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, διότι ὄπισθέν του ὑψώνετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως.

Τὸ μνημεῖον ἐν εἴδει κόγχης τοξοειδοῦς ἔχει ὕψος 13 μ. καὶ φέρει ἐν μέσῳ ἄγαλμα τοῦ Φιλοπάππου, πρὸς δεξιὰ αὐτοῦ ἄγαλμα τοῦ πάππου τοῦ Ἀντιόχου καὶ πρὸς ἀριστερὰ ἔφερεν ἄγαλμα μὴ διασωθὲν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ γένους του βασιλέως Σελεύκου τοῦ Νικάτορος.

Ὑπὸ τὰ ἀγάλματα παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ Φιλόπαππος ἐπὶ τεθρίππου εἰσερχόμενος εἰς τὸ ὑπατικὸν ἄξίωμα ἐνώπιον τοῦ πλήθους.

Ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀσήμαντον. Ἐξ αὐτοῦ ἡ θέα τῆς Ἀκροπόλεως συνιστᾶται ὡς ἔκτακτος.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Ἀγαμέμνων τοῦ Αἰσχύλου. Μετάφρασις ἔμμετρος Ι. Γρυπάρη. Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Ἡλυσίων».

Philéas Lebesgue: La Grèce littéraire d'aujourd' hui Paris Sansot.—«*Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Δειλινοῦ*» *ὑπὸ Κώστα Παρορίτη.*

Τί πρέπει νὰ πῇ κανεὶς διὰ τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον ποὺ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ *προηγθάνθη τὸν ῥωμαντισμόν*, δῆλα δὴ ἐφάνη προικισμένος μὲ τὴν αἰσθητικότητα καὶ μὲ τὸ βάθος τῆς νεωτέρας ψυχῆς, τῆς ἀνησύχου, τῆς βαπτισμένης εἰς τὸν πόνον καὶ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν; Ὁ Αἰσχύλος εἶνε ἴσως ὁ μᾶλλον δημιουργὸς Ἕλλην τεχνίτης μαζὶ μὲ τὸν Φειδίαν ὕστερ' ἀπὸ τὸν ποιητὴν τῆς Ὀδυσσείας. Τὴν φράσιν τοῦ Γκαῖτε: «κάθε ποίημα πρέπει νὰ εἶνε ὅλη ἡ ποίησις» ἐννοεῖ κανεὶς μόνον εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ Προμηθέως ἢ τῆς Ὀρεστείας.

Τὴν «Ὀρέστειαν» ἐπρωτοπαρουσίασε εἰς τὸ νεοελληνικὸν δημόσιον ὁ κ. Σωτηριάδης. Ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἐλησμονήθη. Ἰδοὺ τὴν φορὰν αὐτὴν ὅτι ὁ πλουσιώτερος εἰς τάλαντον μεταξὺ τῶν ἐμφανισθέντων ὕστερ' ἀπὸ τὸν κ. Παλαμᾶν ποιητῶν ὁ κ. Ἰ. Γρυπάρης μᾶς δίδει τὸ πρῶτον μέρος τῆς τιτανικῆς αὐτῆς τριλογίας τὸν «Ἀγαμέμνονα». Τὰ «Ἠλύσια» ὑπόσχονται νὰ μᾶς δώσουν καὶ τἄλλα δύο μέρη τῆς τριλογίας ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Ἰ. Γρυπάρη ἐνῷ εἶνε ἄμεμπτος ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, εἶνε τόσο «νοημένη» ἐξ ἄλλου ὥστε πᾶσα σώφρων κρίσις περὶ αὐτῆς ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶνε ἐνθουσιασμός.

Κάποιος ἑλληνιστὴς εἶπε διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως ὅτι ἦτον τεχνητή. Ἡ λέξις βέβαια δὲν εἶνε κατάλληλος. Ὁ σοφὸς ξένος ἤθελε νὰ πῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες ποιηταί, οἱ λυρικοί, τῆς Ἀττικῆς τραγῳδίας λ. χ. ἐμόρφωναν μίαν γλῶσσαν διὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων τους ἀπομακρυνομένην ἀπὸ τὴν συνήθειαν ἀρκετά, ἐμεταχειρίζοντο τύπου διαλεκτικοὺς ἀρχαιοτέρους, ἐσχημάτιζαν λέξεις ἰδικάς των. Καὶ ὁ ὑποκριτὴς μαζὶ μὲ τὸν κόθορνον ποὺ τὸν ἔδειχνε μεγαλύτερον καὶ ὑψηλότερον, μαζὶ μὲ τὸν ῥυθμὸν ποὺ τοῦ ἔδιδε τὴν θείαν μεγαλειότητα τῶν λόγων εἶχε καὶ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν πολὺ ὀλίγον ἀγοραίαν.

Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ἡ ποιητικὴ φράσις καὶ λέξις ἀπέχει ἀρκετὰ τῆς πεζογραφικῆς. Εἶνε ἀνάγκη καλλιτεχνική. Ἡ ποιητικὴ φράσις εἶνε φράσις *ὀρχουμένη*. Ἡ φράσις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ πεζογράφου πρέπει νὰ εἶνε φράσις βαδίζουσα...

Ἦτο λάθος ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ὅτι τὴν φράσιν καὶ τὴν λέξιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ποῦ διὰ τοῦ Σολωμοῦ ἔγεινε φράσις καὶ λέξις τῆς ποιήσεως, ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐπιβάλλουν παντοῦ. Ἐλησμόνησαν ὅτι ὑπάρχουν κάποια ὅρια. Ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς πεζογραφῶν καὶ ὁ Πολυλᾶς ἀφίσταντο κάπως τῆς ποιητικῆς των φράσεως. Ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Ἀντιφῶν εἶνε σχεδὸν σύγχρονοι. Ἄλλη ἡ φραστικότης τοῦ ἑνός, ἄλλη ἡ φραστικότης τοῦ ἄλλου. Μερικὰς λέξεις καὶ μερικοὺς τύπους καθιερώνει εἰς ἕνα εἶδος λόγου ἡ μακρὰ συνήθεια. Ἕνας ποιητὴς μοῦ ἔλεγε ὅτι μεταχειρίζεται εἰς τοὺς στίχους του τὴν γλῶσσαν τοῦ Σολωμοῦ διότι τοῦ φαίνεται πεζὴ ἐκείνη ποῦ ὁμιλοῦμεν... Θέλω νὰ πῶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὅτι ἂν ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Γρυπάρη εἰς τὸν «Ἀγαμέμνονα» δὲν εἶνε ἡ γλῶσσα ποῦ ὁμιλοῦν εἰς τὰ σαλόνια τῶν Ἀθηνῶν; τοῦτο δὲν εἶνε λόγος καταδίκης της. Διότι ἡ γλῶσσα αὐτὴ θρεμμένη μὲ στοιχεῖα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ μὲ διαλεκτικὰ ἀκόμη καὶ μὲ λέξεις τῆς καθαρευούσης, μὲ ἐλευθερίαν γλωσσικῆς αἰσθήσεως, εἶνε ἐντελῶς ποιητική, πλαστική, ζωγραφική καί, ἂν θέλετε; μουσική. Ὁ κ. Γρυπάρης ἐχρησιμοποίησε τὸν δεκατρισύλλαβον τραγικὸν στίχον τοῦ Πολυλᾶ συνδυάσας αὐτὸν μὲ τὸν δεκατετρασύλλαβον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος μεταχειρίζεται δεκαπεντασυλλάβους, τῶν ὁποίων ἡ τελευταία συλλαβὴ ἔχει τὸν τόνον. Στίχοι μὲ σπανίαν κίνησιν. Εἰς τὰ χορικὰ μετεχειρίσθη ποικίλα μέτρα, ἐχρησιμοποίησε μάλιστα συχνὰ καὶ τὴν ῥίμαν. Αὐτὸ ἔδωκε σπουδαῖον ποσὸν ὀρχηστικότητος εἰς τοὺς στίχους ἐκείνους. Τὸ ὅλον ἔργον ζῇ καὶ κινεῖται. Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Γρυπάρη εἶνε δημιουργὸς μετάφρασις. Θὰ ἐπανέλθωμεν ὅταν ὁλη ἡ «Ὀρέστεια» δημοσιευθῇ. Πρὸς τὸ παρὸν χαιρετίζομεν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ *πρώτου* αὐτοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ἰ. Γρυπάρη ὡς γεγονὸς φιλολογικὸν ἀπὸ τὰ μᾶλλον εὐοίωνα καὶ τὰ μᾶλλον ἀντιψυχαρικά. Εἶνε ἔργον μαθήσεως καὶ αἰσθήματος. Ἔργον ἀπολύτου καλλιτεχνικῆς εἰλικρινείας.

ΠΡΕΠΕΙ νὰ εὐγνωμονοῦμεν τοὺς ξένους ποῦ ἀποπειρῶνται χωρὶς κανένα ἰδιαίτερον συμφέρον κάθε τόσο νὰ δίδουν εἰκόνας τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς εἰς τὸ μέγα εὐρωπαϊκὸν δημόσιον. Ἐμεῖς οἱ φιλόλογοι ἰδιαιτέρως τὸν κ. Κάρολον Δίτεριχ, τὸν κ. Ἰούλιον φὸν Ἔσσλιν, τὸν κ. Ἔσσελιγκ, τὸν κ. Pio Ciuti, τὸν κ. Φιλέαν Λεμπέγκ καὶ ἄλλους τοὺς ὁποίους δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν αὐτήν.

Ὁ κ. Φ. Λεμπέγκ ἀπό χρόνια παρακολουθεῖ τὴν φιλολογικήν μας κίνησιν καὶ τὸ γλωσσικόν μας ζήτημα. Ἔχει ταχθῆ μάλιστα μὲ τὸ μέρος τοῦ κ Ψυχάρη. Γνωσταὶ εἶνε αἱ ἐπιστολαί του περὶ τῆς πνευματικῆς μας κινήσεως μὲ τὸ ψευδώνυμον *Δημήτριος Ἀστεριώτης* εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» Ὁ κ. Λεμπέγκ ἀγωνίζεται μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πιστεύοντος νὰ κάμῃ συμπαθῆ τὴν πτωχὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν τοῦ τόπου μας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ποίαν εὐγνωμοσύνην λοιπὸν πρέπει νὰ τοῦ ὀφείλωμεν!

Ἡ μελέτη περὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν ὁποίαν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν διαπνέεται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν, ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀγάπην. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐν λόγῳ μελέτης εἶνε ἀπότοκα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ τοῦ χωρὶς ὅρια, τῆς ἀκαταμετρήτου συμπαθείας του πρὸς τὴν πατρίδα μας. Παρὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν ὁδηγεῖ εἰς ἐπικινδύνους συγκρίσεις συχνά, τοῦ κ. Παλαμᾶ λ. χ. μὲ τὸν Γκαῖτε, τοῦ κ. Μαρτζώκη ποιητοῦ ἐντελῶς δευτέρας τάξεως μὲ τὸν Σχίλλερ, τοῦ κ. Παπαδιαμάντη μὲ τὸν Δοστογιέφσκη—ἐνῷ εἶνε πολλοὶ διαφορετικοί—,τοῦ κ. Σκίπη ἀκόμη μὲ τὸν Κάλβον (;)... λάθος ἀκόμη νομίζω, εἶνε ὅτι ἀναφέρεται ὁ κ. Πολέμης ὡς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ποιητὰς καὶ παρνασικὸς μάλιστα ἐνῷ τὴν ποίησιν τοῦ κ Πολέμη χαρακτηρίζει ἀτονία, χαλαρότης μᾶλλον καὶ ὄχι ἐκφράσεως ἀκριβεια. Ἀκόμη ὁ κ. Πολέμης δὲν αἰσθάνθη ποτέ του πραγματικὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν Ῥουτίναν. Ὁ κ. Λεμπέγκ ἐπροσπάθησε νὰ παριθμήσῃ εἰς τὴν ἀξιόλογον ἄλλως τε μελέτην του ὅλους τοὺς γράφοντας. Εἰς ἕναν πίνακα τῶν συγγραφέων ὁ ὁποῖος εἶνε διῃρημένος κατὰ τὰς ἐπιροὰς καὶ συγχρόνως κατὰ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα ἐμετρήσαμεν περὶ τοὺς 60 συγγραφεῖς καὶ ὅμως λείπουν ὁ Μητσάκης καὶ ὁ Κονδυλάκης ποῦ εἶνε οἱ μεγαλύτεροι πεζογράφοι τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας μαζὶ μὲ τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν κριτικὸν Ἰάκωβον Πολυλᾶν. Κάπου μέσα εἰς τὸ κείμενον κατὰ λάθος βέβαια μνημονεύεται ὁ κ. Μητσάκης δίπλα εἰς τὸν κ. Ματσούκαν. Θὰ ἔπρεπε μᾶλλον, καὶ εἶνε ἡ ταπεινή μας γνώμη, νὰ ἐξαρθοῦν τὰ ὀλίγα ὀνόματα ποῦ ἄξιζαν τὸν κόπον λ. χ. μετὰ τὸν Σολωμόν, τὸν Κάλβον, τὸν πεζογράφον Σπυρ. Ζαμπέλιον — ὁ ὁποῖος δὲν ἀναφέρεται καθόλου εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λεμπὲγκ — τὸν Ῥοΐδην, τὸν Βαλαωρίτην, ὁ Βιζυηνός, ὁ Κρυστάλλης, ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁ κ. Προβελέγιος, ὁ κ. Μητσάκης, ὁ ουγγραφεὺς τοῦ Πατούχα κ. Κονδυλάκης, ὁ κ. Παπαδιαμάντης, ὁ ποιητὴς κ. Ἰω. Γρυπάρης καὶ ἄλλοι ὀλίγοι.

Ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς φιλολογίας καὶ γλωσσολογίας ποῦ ἀπονέμει εἰς τὸν κ. Ψυχάρην περιμένω τοὺς ἐπιστήμονας νὰ διαμαρτυρηθοῦν. Ἡ νεοελληνικὴ γλωσσολογία εἶνε δημιούργημα σχεδὸν ἀποκλειστικὸν τοῦ κ. Χατζιδάκη. Ἡ νεοελληνικὴ λαογραφία, τοῦ κ. Πολίτη. Καὶ διὰ τὴν νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν ὁ κ. Ψυχάρης ὡς μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ζῶν εἶνε ὁ χειρότερος σύμβουλος. Γλωσσοπλάστης; Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ καλαισθησία βοᾷ ὄχι. Ὅλοι θέλομεν ἡ γλῶσσα νὰ κοινωνήσῃ *ἐλευθέρως μὲ τὴν ζωὴν* ἀλλὰ δὲν θέλομεν ν' ἀρνηθῶμεν τὴν δύναμιν τῆς παραδόσεως, τὴν ἐπίδρασιν τῶν σχολείων καὶ...τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος, τοῦ ὁποίου τὴν στέρησιν θρηνεῖ βέβαια ὁ κ. Ψυχάρης. Ἂν ὁ κ. Lebesgue ἔμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ποτέ του δὲν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ «Κύκλωψ» τοῦ κ Πάλλη εἶνε ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδου.

Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις μας αὐτὰς ἐκτιμῶμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Lebesgue. Ἄλλωστε ἡ ἔλλειψις βοηθημάτων, ἡ ἔλλειψις παρομοίων ἐργασιῶν ἦτον ἡ αἰτία μερικῶν πλανῶν τοῦ εὐγενοῦς Γαλάτου. Ὁ κ. Lebesgue εἰς μερικὰ σημεῖα εἶδεν ὀξυδερκῶς. Ἔπειτα εἶδε μὲ τόσην *συμπάθειαν*! Μὲ τόσην ἀγάπην! Ὁ κ. Lebesgue εἶνε ἀπὸ τοὺς ἀληθινοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ νέος τόμος, μὲ τὸ κάπως ἀντιπαθητικὸν ἐξώφυλλον καὶ τὸν ἀπρόσφορον τίτλον «Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ δειλινοῦ», περιέχει ἕνα διήγημα τό ὁποῖον δὲν στερεῖται κάποιας τραγικότητος: «Ἡ πρώτη νύκτα τοῦ γάμου» κἕνα ἄλλο «Στὸ χιόνι», ἀκόμη «Τὸ κατοστάρικο» κἕνα δροσερὸ πεζὸν ποίημα «Δίχως καρπό». Ἠμποροῦσαν νὰ ἔλειπαν ὅλα τἄλλα; Δὲν ἠξεύρω. Ὁποωσδήποτε ὁ τόμος ἠμποροῦσε νὰ εἶναι μᾶλλον ὀλιγοσέλιδος.

Ὁ κ. Παρορίτης τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν μανθάνω αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τόμου αὐτοῦ τῶν ἱστοριῶν του, ἔχει ὡρισμένα χαρίσματα τοῦ conteur, συμπυκνώνει, παρατηρεῖ καὶ ζωγραφίζει, κ'αἱ ψυχικαὶ κινήσεις τῶν ἡρώων του δὲν τοῦ διαφεύγουν ἐντελῶς Ἔχει τάλαντον Ἡ κάποια μονοτονία τοῦ βιβλίου του καὶ τῶν περισσοτέρων διηγηματικῶν νεοελληνικῶν βιβλίων προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ διηγηματογράφοι μας ἔχουν τόσην μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ μικρὰ, τὰ παραπολὺ μικρὰ ἀνθρωποκινήματα, ὅτι ἡ μεγάλη κοινωνικὴ ζωὴ τοὺς εἶνε ξένη. Καλὰ καλὰ δὲν διεμορφώθησαν κοινωνίαι μὲ γενναίας τὰς κινήσεις. Αἱ κοινωνίαι μας ζοῦν μίαν ἄζωην ζωήν. Τὸ διήγημα καθὼς καὶ τὸ μυθιστόρημα θέλουν ἀέρα διὰ ν' ἀναπνεύσουν. Ποῦ νὰ τὸν εὕρουν αὐτὸν τὸν ἀέρα εἰς τὴν ἀσφυκτικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ χωριοῦ; Τὸ *ζῆτημα τῆς τιμῆς;* ἐνέπνευσεν ἕως τόρα ἑκατοντάδας διηγημάτων, δραμάτων καὶ κωμειδυλλίων ἀκόμη... Δὲν ἐκουράσθητε;

Ἀλλὰ μολονότι δὲν ἔλαβε πραγματικὸν χαρακτῆρα ἀντιθέτως πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ ἡ ζωὴ τῶν πόλεών μας—χαρακτῆρα ἐθνικὸν—δὲν θὰ πῇ ὅτι εἶνε ἀναξία τῆς προσοχῆς τῶν διηγηματογράφων καὶ τῶν ἄλλων—*γράφων* μας. Μὲ χαρακτῆρα ἢ χωρὶς χαρακτῆρα, αὐτὴ εἶνε ἡ ἐθνικὴ μας πραγματικότης. Πρέπει νὰ τὴν μελετήσωμεν. Καὶ ἀπορῶ πῶς ἐνῷ οἱ περισσότεροι διηγηματογράφοι μας δὲν κινοῦνται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, εἶνε τόσο ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἀγροτικὴν διηγηματογραφίαν. Ἕνας λόγος νὰ ὑποπτεύῃ κανεὶς κάποτε τὴν εἰλικρίνειαν...

Ὁ κ. Παρορίτης δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ εἶνε εἰλικρινής. Ὅ,τι αὐτὴν τὴν στιγμὴν μοῦ φαίνεται λυπηρὸν μᾶλλον εἶνε ὁ κάποιος Ψυχαρισμός του. Λέξεις ὅπως «περικυκλωσιά, ἀπανωσιά, μέλλο, παρελθό, ἄθρωπος, ἀφιβολία, γλυκομελάχολη, αἴσημα, οἴχτος, δικιολογία» εἶνε ἁμαρτήματα πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ πρὸς τὴν γλωσσικὴν πραγματικότητα. Φειδόμενοι τοῦ ταλάντου τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως ἔχει, τὸν συμβουλεύομεν νὰ ζητήσῃ τὸ ἀπελευθέρωσίν του. Θὰ εἶνε μία εὐχαρίστησίς μας νὰ διαβάσωμε νέον του τόμον διηγημάτων καὶ νὰ τὸν συστήσωμεν μᾶλλον ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὰ γοῦστα τῶν ἀναγνωστῶν μας.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Πολυθέαμα: «Τὸ 21», ἐθνικὴ τραγῳδία εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Γερασίμου Βώκου. — Νέα Σκηνή: «Τὰ Ῥόδα τῆς Ἱεριχοῦς», δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς, ὑπὸ Χρ. Δαραλέξη.—Καὶ τὰ λοιπά.—Βαριετέ: Ἡ «Κυρὰ τῆς θαλάσσης», δρᾶμα τοῦ Ἴψεν εἰς πέντε πράξεις, μετάφρασις Κ. Χατζοπούλου.

Αἱ τρεῖς πρῶται πράξεις τοῦ «21» διαδραματίζονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶνε αἱ ὁμιχλώδεις παραμοναὶ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἐξεγέρσεως. Ὁ νέος Γεώργιος Ἰυλαρινός, ὁ μνηστὴρ τῆς Μαντώς, τῆς θυγατρὸς τοῦ Διβάρη — τοῦ ὁποίου δύο υἱοὶ πολεμοῦν ὁλονὲν ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην, — περαστικὸς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔρχεται μίαν στιγμὴν εἰς τὸ σπίτι τῆς μνηστῆς του καὶ ἀναγγέλλει ὅτι κατὰ τὸ μακρὸν καὶ περιπετειῶδες του ταξείδιον, — εἶνε ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, — συνηντήθη καὶ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ, ὁ ὁποῖος σήμερον αὔριον θὰ σηκώσῃ τὴν ἱερὰν σημαίαν εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν... Συγχρόνως διηγεῖται μίαν σκηνὴν παγιδεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη πρὸ ὀλίγου, ἐναντίον

τοῦ πρίγκιπος Μουρούζη, τοῦ μεγάλου Διερμηνέως. Δύο ἄγνωστοι, ἀφοῦ τό παρηκολούθησαν ἐπί πολύ, τοῦ ἐνεχείρισαν μίαν ὕποπτον ἐπιστολήν. Ὁ Κύριλλος, ὁ πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων, καταφθάνων τήν στιγμήν ἐκείνην, συμπληρώνει πρό τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου τήν διήγησιν τοῦ Γεωργίου. Ἡ ἐπιστολή, ἐκ μέρους δῆθεν τοῦ Ὑψηλάντου, ἦτο πλασσμμετέχει εἰς τά τεκταινόμενα, ἠθέλησαν νά τόν δοκιμάσουν. Καί τήν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν ὁ πρίγκιψ ἐσκόπευε νά παρουσιασθῇ μόνος του πρό τοῦ μεγάλου Βεζύρου εἰς ἀπολογίαν.

— Τετέλεσται! Εἷς μάρτυς ἐπί πλέον! ἀναφωνεῖ ὁ γέρων Διβάρης.

Καί ὅλοι κλίνουν τήν κεφαλήν, γνωρίζοντες καλῶς ποία ἀνέμενε τύχη τόν πρίγκιπα... Ἀλλ' ἀμέσως τήν ἀνεγείρουν ὑπερήφανοι καί ἀποφασισμένοι: Αἱ καταδιώξεις καί αἱ σκληραί ἐκδικήσεις τοῦ τυράννου δέν τούς τρομάζουν. Εἶνε ἕτοιμοι νά θυσιάσουν τά πάντα ὑπέρ τῆς Ἰδέας. Ὁ Γεώργιος θά φύγῃ τώρα καί θά συνενωθῇ μέ τούς στρατιώτας τοῦ Ὑψηλάντου, καί ἡ Μαντώ, ἡ ἡρωϊκή κόρη, τόν διαβεβαιώνει ὅτι ἄν «τό καθῆκον τῆς Ἀντιγόνης» δέν τήν ἐκράτει πλησίον τῶν γερόντων γονέων της, θά τόν ἠκολούθει εἰς τό πεδίον τῆς μάχης. «Διάβαινε! τοῦ λέγει ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νά τόν κρατήσουν ἀκόμη· ἡ ψυχή μου σέ παρακολουθεῖ!»

Ἀλλά γρήγορα τό «καθῆκον τῆς Ἀντιγόνης» τελειώνει. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν ἤδη τάς σφαγάς, τούς ἐμπρησμούς, τάς λεηλασίας. Καθ' ἣν στιγμήν ἡ Μαντώ εὑρίσκεται εἰς τήν οἰκίαν τῆς Πριγκιπίσσης Μουρούζη, ἀγγέλλουσα τόν θάνατον τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος «ἐδόθη θυσία ὑπέρ τῶν ὅλων», Τοῦρκοι εἰσώρμησαν εἰς τήν ἰδικήν της καί, ἀφοῦ κατέσφαξαν τήν μητέρα της, συνέλαβαν τόν γέροντα Διβάρην καί τόν ἀπήγαγον εἰς τάς φυλακάς, διά νά τόν βασανίσουν ἕως νά μαρτυρήσῃ καί νά τόν θανατώσουν. Ἡ Μαντώ, τρέχουσα ἔξαλλος διά νά ἰδῇ τί ἀπέγειναν, συναντᾶται καθ' ὁδόν μ' ἕνα Γενίτσαρον, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νά τήν ἀπαγάγῃ. Τόν φονεύει μέ τό μαχαῖρι της καί διαβαίνει. Ἀλλά δέν εὑρίσκει ἀπό τήν οἰκίαν της, παρά σωρόν καπνιζόντων ἐρειπίων. Ἐπιστρέφει εἰς τά Πατριαρχεῖα ὅπου ἤδη κατέφυγε καί ἡ οἰκογένεια Μουρούζη, τῇ ἀνοχῇ τῆς Πύλης, διά νά χρησιμεύσῃ ὡς ὅμηρος. Ἀλλά τῇ ἀνοχῇ ἐπίσης τῆς Πύλης, φυγαδεύεται εἰς τό Ἐξωτερικόν ἡ οἰκογένεια Μουρούζη καί μετ' αὐτῆς ἡ Μαντώ. Ἡ πριγκίπισσα πηγαίνει εἰς τήν Εὐρώπην νά ζητήσῃ τό ἔλεος τῶν ἰσχυρῶν ὑπέρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος· ἡ Μαντώ μεταβαίνει εἰς τό πεδίον τῆς μάχης νά συναντήσῃ τόν μνηστῆρα της καί νά πολεμήσῃ μαζί του. Μόλις φεύγουν, ἐμφανίζεται ὁ Σελήμ, ὁ διευθυντής τῆς Ἀστυνομίας. Προσποιεῖται ὅτι δέν γνωρίζει τίποτε καί ἐρωτᾷ ποῦ εἶνε ἡ οἰκογένεια Μουρούζη.

— Δέν εἶνε πλέον ἐδῶ! ἀπαντᾷ ὁ Κύριλλος.

— Οὕτω λοιπόν ἐκτελοῦνται αἱ διαταγαί τοῦ Αὐθέντου μου; Τῆς φυγῆς αὐτῆς θά δώσῃ λόγον ὁ γέρων Προδότης!

Ἡ φυγάδευσις τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, ἐν γνώσει τῶν Τούρκων, θά χρησιμεύσῃ ὡς πρόφασις διά τόν ἀπαγχονισμόν τοῦ Πατριάρχου καί τῶν Ἀρχιερέων.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ τρίτη πρᾶξις. Ἡ τετάρτη μᾶς μεταφέρει εἰς τό στρατόπεδον τοῦ Ὑψηλάντου, παρά τό Δραγατσάνι. Μαζί μέ τούς ἡρωϊκούς στρατιώτας, ἔρχεται τώρα νά πολεμήσῃ καί ἡ Μαντώ. Εἶνε ἡ προτροπή, ἡ ἐνθάρρυνσις καί ἡ παρηγορία εἰς τόν δεινόν ἀγῶνα τῆς θυσίας. Ὅλοι ἐκεῖ-πέρα φονεύονται, μέχρι τοῦ τελευταίου. Λίδουν περιχαρεῖς τήν ζωήν των διά τήν Ἰδέαν. Πρό τῶν ποδῶν τῆς Μαντώς, πίπτει πληγωμένος καί ὁ Γεώργιος Πυλαρινός. Τήν στιγμήν ἐκείνην καταφθάνει ὁ Γκίκας μ' ἐπικουρίας.

«— Ὡραία καί ἡρωϊκή κόρη, ἐρωτᾷ τήν Μαντώ, ποία εἶσαι σύ, ποῦ μᾶς δίδεις τήν εἰκόνα μιᾶς ἀρχαίας Ἀμαζόνος;

— Ἄν ζήσωμεν θά τό μάθῃς, ἀπαντᾷ ἡ Μαντώ. Τώρ' ἄς μή χάνωμεν καιρόν. Ἰδού ἐμπρός σου τό ὡραῖον παλλικάρι, ποῦ ἀνώτερον ἀπό τόν θάνατον, ζητεῖ νά πολεμήσῃ ἀκόμη μέ μίαν πληγήν εἰς τό στῆθος.

— Μαντώ! Μαντώ!... ἀποθνήσκω! ψιθυρίζει ἐκπνέων ὁ Γεώργιος.

— Δέν ἀποθνήσκουν οἱ ἥρωες! ἀπαντᾷ ἡ Μαντώ. Πηγαίνω νά τό κηρύξω εἰς ὅλην τήν Ἑλλάδα!»

Καί λαμβάνουσα ἀπό τάς χεῖρας τοῦ φαινομένου σημαιοφόρου τήν λευκήν σημαίαν μέ τόν ἐρυθρόν φοίνικα, στρέφεται πρός τούς στρατιώτας τοῦ Γκίκα καί ἀνακράζει:

— Γενναῖοι στρατιῶται! ἀκολουθεῖτε μέ!

Τό δρᾶμα ἐδῶ κυρίως τελειώνει. Ἡ Ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας, ἀπό τά ἄδυτα τῶν οἴκων καί τῶν ψυχῶν, ἔφθασε μέχρι τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Οἱ ἄνθρωποι πολεμοῦν χάριν αὐτῆς καί φονεύονται. Δέν μένει πλέον τίποτε ἄλλο, παρά ἡ μοιραία ἀνταμοιβή τῶν ἐπιζώντων. Εἶνε ἡ Νίκη. Εἶνε τό φῶς τῆς Ἐλευθερίας, τό ὁποῖον καταυγάζει τήν χώραν, ποῦ ἔβαφη πρῶτα μέ τό αἷμα τῶν ἡρώων της. Ἡ πέμπτη πρᾶξις, δραματικός ἐπίλογος, μᾶς παρουσιάζει τῆν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ἐλευθέραν. Ἡ πριγκίπισσα Μουρούζη καί ἡ Μαντώ συναντῶνται ἐκεῖ-ἐπάνω καί ἐκτραγῳδοῦν τούς ἡρωϊσμούς τοῦ μεγάλου ἑπταετοῦς Ἀγῶνος καί ψάλλουν ἕνα ὡραῖον ὕμνον πρός τήν Ἐλευθερίαν.

«— Τί ἦλθες νά κάμῃς ἐδῶ; ἐρωτᾷ ἡ πριγκίπισσα τήν Μαντώ.

— Ἦλθα νά κηρύξω τό θαῦμα διά τῆς προσευχῆς, εἰς τούς αἰῶνας ποῦ ἐπέρασαν καί εἰς τούς αἰῶνας ποῦ θά ἔλθουν!

— Σέ ἀκολουθῶ.

— Ἰδού ὁ ναός τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Ἄς γονυπετήσωμεν».

Γονυπετοῦν καί ἡ αὐλαία πίπτει.

Τήν ἐντύπωσίν μου ἀπό «Τό 21» τοῦ κ. Βώκου τήν ἔλαβα ὄχι ἀπό τήν παράστασιν, ἀλλ' ἀπό τό χειρόγραφον καί τάς δοκιμάς· διά τοῦτο ἦτο ζωηρά καί ὡραία, καί διά τοῦτο εἶχα τό θάρρος νά γράψω πρό τῆς παραστάσεως ὅτι τό ἔργον εἶνε ἀνώτερον καί τῆς «Κατοχῆς». Τῷόντι, ἄν ἡ «Κατοχή» εἶνε ἁπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας ἀνεπτυγμένον εἰς δρᾶμα, τό «21» εἶνε ὁλόκληρος ἡ ἐθνική τραγῳδία συνεπτυγμένη εἰς ἓν φανταστικόν ἐπεισόδιον. Αὐτή ἡ ἱστορία τῶν δύο μνηστευμένων, τοῦ Γεωργίου Πυλαρινοῦ καί τῆς Μαντώς, δίδει ἀφορμήν εἰς τόν συγγραφέα νάναπαραστήσῃ εἰς γοργάς καί πολύ χαρακτηριστικάς σκηνάς δλην τήν Ἐπανάστασιν, καί νά ἐνσαρκώσῃ τήν Ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως, καί νά ἐνσαρκώσῃ τήν συγκίνησιν ποῦ ἐμπερικλείει κάθε μεγάλον καί εὐγενικόν. Μοῦ ἤρεσεν ὁ τρόπος ποῦ πῆρε τό θέμα του ὁ κ. Βῶκος, καί μοῦ ἤρεσαν τά ὀλίγα, ἀλλά ὡραῖα καί ἔντονα καί ρυθμικά λόγια ποῦ βάζει πάντοτε εἰς τό στόμα τῶν ἡρώων του. Καί μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ καταφανής διαφορά ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς τό πρωτότυπον καί σεμνόν καί ἐμπνευσμένον καί ποιητικόν αὐτό «21», καί εἰς ὅλα τά ἄλλα δράματα ποῦ ἐπρομήθευσεν εἰς τούς δραματικούς τοῦ σωροῦ καί εἰς τούς βιομηχάνους τῆς σκηνῆς ἡ ἐθνική Ἱστορία.

Δυστυχῶς, κανέν ἀπό τά προτερήματα τοῦ ἔργου δέν ἔδειξεν ἡ παράστασις. Καί θέατρον, καί ἠθοποιοί, καί σκηνογραφίαι, ἦσαν ὁλωσδιόλου ἀκατάλληλα διά νά ζωντανεύσουν πρό τῶν θεατῶν τό μέγα δρᾶμα. Ἔπειτα,—ἴσως εἶνε σκηνικόν ἐλάττωμα τοῦ ἔργου αὐτό,—αἱ πολύ μικραί πράξεις ἔκαμαν ὥστε νά πίπτῃ ἡ αὐ-

λαία πρίν καλοχυττάξῃ τήν σκηνογραφίαν ὁ θεατής, πρίν προσανατολισθῇ καί πρίν κατασῇ ἐπιδεκτικός οἱασδήποτε συγκινήσεως. Διά τοῦτο, νομίζω, τό ἀκροατήριον ἀπέμενεν ὡςεπιτοπλεῖστον ψυχρόν, καί διά τοῦτο τό ἔργον ἐκρίθη, ἀπό ὅλους ἀνεξαιρέτως, ὄχι μόνον ὡς κατώτερον τῆς «Κατοχῆς» ἀλλά καί αὐτό καθ' ἑαυτό ὡς ἀνεπιτυχές. Οἱ φιλολογοῦντες μάλιστα ἀπόρησαν πῶς ἠμπόρεσα νά ἐπαινέσω τοιοῦτο ἔργον πρό τῆς παραστάσεως, κ' ἕνας ἀπό τούς νέους κριτικούς ἐξέφρασε διά τοῦτο τήν ζωηροτάτην του θλῖψιν. Καί ἡ ἰδική μου θλῖψις ἐπίσης εἶνε μεγάλη, διότι βλέπω νέους κριτικούς συνταυτιζομένους μέ τούς κοινοτέρους θεατάς καί ἀνικάνους νά ξεχωρίζουν ἀπό τά χάλια μιᾶς παραστάσεως τά προτερήματα ἑνός ἔργου, καί νέους ἀνθρώπους προσηλωμένους τόσον γεροντικά εἰς μερικούς τύπους καί εἰς μερικά μοντέλα τέχνης, ὥστε νά μήν ἀνέχωνται ὅ,τι δέν εἶνε σύμφωνον μέ αὐτά. Ἔτσι θά μέ κάμουν νά ὑπερηφανευθῶ ὅτι εἶμαι πιό νέος ἀπ' ὅλους τούς νέους μαζί. Καί ἡ νεότης μου ἔγκειται ἴσα-ἴσα εἰς τό ὅτι δέν ἔχω καμμίαν προσήλωσιν, προκατάληψιν καί ἀποκλειστικότητα. Ὑπό ὅλους τούς τύπους καί ὑπό ὅλα τά μοντέλα τῆς τέχνης εἰμπορῶ νά διακρίνω τό ὡραῖον καί τό ἄσχημον. Εἰς τά δράματα τοῦ κ. Βώκου, τά νεοκλασικοῦ τύπου — ἐντελῶς ἀποκρουστικοῦ καί ἀνυποφόρου διά τούς νέους,—νομίζω ὅτι ὑπάρχει πολύ τό ὡραῖον. Τό ἀπέδειξεν ἡ «Κατοχή». Θά τό ἀπεδείκνυε καί τό «21», ἄν ἐπαίζετο ὑπό τούς ὅρους ποῦ ἐπαίχθη κ' ἐκείνη.

***

Οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς μας — καί ἴσως κάθε ἐποχῆς, — ξεχωρίζουν τόν σαρκικόν πόθον ἀπό τόν ἔρωτα. Εἰμποροῦν νά προσεγγίζουν σωματικῶς πολλάς γυναῖκας μέ ἡδονήν, ἀλλά νά μή ἀγαποῦν μέ τήν ψυχήν των παρά μίαν. Αὐτό τό πρᾶγμα τά ἀθῶα κορίτσια τό ἀγνοοῦν ὁλωσδιόλου καί ὅταν βλέπουν τόν ἐραστήν, τόν μνηστῆρα,—καί πολλαί νεαραί ὑπανδρευμέναι τόν σύζυγον.— νά φιλῇ ἔξαφνα μίαν «ἐλεεινήν ὑπηρέτριαν», νομίζουν ὅτι ἡ ἀπιστία εἶνε πλήρης καί τό πᾶν κατεστράφη... Αὐτό ἐνόμισε καί μία κάποια Χρυσούλα ἰδανική κόρη καί τρελά ἐρωτευμένη, ὅταν συνέλαβεν ἔξαφνα τόν μνηστῆρα της νάρπάζῃ φιλιά ἀπό μίαν ζωντοχήραν Ἀθηναίαν, ποῦ εἶχεν ἐνσκήψῃ εἰς τό νησί της ὡς πειρασμός καί εἶχεν ἀνάψῃ σαρκικούς πόθους εἰς ὅλα ἐκεῖ τά ἀνδρικά στήθη. Ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ μνηστήρ καί ἡ θεία τῆς κόρης τῆς ἐξηγοῦν τί πράγματι συμβαίνει, καί τήν σώζουν ἀπό μίαν ὡραίαν αὐτοκτονίαν διά ρόδων,— ὄχι τῆς Ἰεριχοῦς ἀλλά τῆς Μυκόνου,— καί τήν κάμνουν νά ἐπιστρέψῃ, μέ ὀλιγώτερα ἰδανικά ἀλλά μέ μεγαλητέραν γνῶσιν καί ἰσχυροτέραν ἐλπίδα πραγματικῆς εὐτυχίας, εἰς τάς ἀγκάλας τοῦ ψευδοαπίστου.

Αὐτό εἶνε τό θέμα τῶν «Ρόδων τῆς Ἰεριχοῦς», τοῦ νέου δράματος τοῦ κ. Δαραλέξη. Εἶνε πολύ-πολύ εὔμορφον καί ἠμποροῦσεν ἐξαίρετα νά θρέψῃ ἕνα μονόπρακτον δραματάκι, ὅπως ἡ «Σπίθα» τοῦ Παγιερών. Καί στοιχηματίζω ὅτι ὡς μονόπρακτον τό συνέλαβεν ὁ κ. Δαραλέξης. Ἄπειρος ὅμως τῆς σκηνῆς, ἤρχισε νά ἐκτείνεται καί εἶδεν ὅτι ἔπρεπε νά τό κάμῃ δίπρακτον. Ἔπειτα εἰς τάς δοκιμάς, εἶδεν ὅτι ἡ πρώτη πρᾶξις θά ἦτο ἀπέραντος,καί τήν διήρεσεν εἰς δύο. Οὕτω τό ἔργον κατήντησε τρίπρακτον καί ἀγνώριστον. Ἔχει βέβαια ὡραίας σκηνάς, καί ἀρκετά ἔξυπνους διαλόγους, καί ἕνα ἐντελῶς ἀληθινόν: εἰς τό τέλος τῆς β' πράξεως, ἀπό τήν στιγμήν ποῦ συλλαμβάνει ἡ Χρυσούλα τούς ἑνόχους ἐραστάς. Ἀλλ' ἔχει καί σκηνάς περιττάς καί διαλόγους ψεύτικους καί ἀνιαρούς. Κάποτε μάλιστα τό λεπτόν δραματάκι μέ τά συμβολικά «Ρόδα τῆς Ἰεριχοῦς» μεταβάλλεται εἰς «Νυκτερινάς Συνεντεύξεις». Ἀδιάφορον, τό σύνολον, καί σκηνικῶς ἀκόμη, εἶνε ὑποφερτόν· καί εἰς τό βάθος του ἀρκετά ἀληθινόν καί εὔμορφον. Τίποτε περισσότερον δέν θά εἶχε κανεῖς νά ζητήσῃ διά πρώτην φοράν ἀπό τόν συγγραφέα τῆς «Φαίας καί Νυμφαίας» καί λέγω ἔτσι, διότι εἶνε ἡ πρώτη φορά ποῦ ὁ κ. Δαραλέξης ἀπεφάσισε νάφίσῃ κατά μέρος τόν Μάτερλιγκ καί νάποταθῇ πρός τό νοῆμον ἀθηναϊκόν κοινόν.

Εἰς τήν ἐπιτυχίαν τῶν «Ρόδων τῆς Ἰεριχοῦς» συνέτεινε βεβαίως καί τό παίξιμον τῆς Κας Κυβέλης Μυράτ. Εἶνε ζήτημα ἄν μέ ἄλλην γυναῖκα τό ἔργον θά ἐστέκετο. Καί εἶνε βέβαιον ὅτι θά ἐστέκετο ἀκόμη στερεώτερα, ἄν καί τά λοιπά πρόσωπα ἔπαιζαν ὅπως ἡ Κυβέλη,—μέγα ἄδικον διά τόν συγγραφέα ποῦ δέν ἔπαιξαν, διότι αὐτά τά ἔργα ἔχουν περισσοτέραν σκηνικήν ζωήν παρά φιλολογικήν ἀξίαν. Ὁπωσδήποτε, πάντοτε φρονῶ ὅτι τό μεγαλήτερον ἀδίκημα κατά τῶν «Ρόδων τῆς Ἰεριχοῦς» τό ἔκαμεν αὐτός ὁ συγγραφεύς, μέ τάς τρεῖς του πράξεις. Ἄν τό ἔκαμνε μονόπρακτον, ἡ ἐπιτυχία του θά ἦτο διαρκής.

* * *

Καί ἄλλα νέα ἑλληνικά ἔργα ἐδόθησαν μέ λαϊκήν ἐπιτυχίαν εἰς διάφορα θέατρα. Ἡ «Ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος» θριαμβεύει εἰς τήν Νεάπολιν, οἱ «Λύκοι τῆς Μακεδονίας» εἰς τό Βαριετέ, ὁ «Μαραθώνειος δρόμος» εἰς τήν Νέαν Σκηνήν, ἄλλα εἰς τό Ἀθήναιον, ἐπίσης πατριωτικά, τῶν ὁποίων δέν ἐνθυμοῦμαι οὔτε τούς τίτλους, κτλ. Νομίζω ὅτι δέν ἔχω καμμίαν ὑποχρέωσιν νά γράψω δι' ὅλα αὐτά τά ἔργα, ἡ ὁποία προϋποθέτει τήν ὑποχρέωσιν νά ὑπάγω νά τά ἰδῶ. Καί διά τά περισσότερα ἀπό αὐτά, ὁμολογῶ ὅτι τοιαύτη ὑποχρέωσις θά ἦτο ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μου. Ἐν τούτοις, ἄν κανέν ἀπό τά ὕποπτα ἔργα ποῦ ἐδόθησαν ἤ ποῦ θά δοθοῦν (διότι προανηγγέλθη καί ὁ «Θάνατος τοῦ Ὀθωνος καί ὁ Καποδίστριας») τύχῃ νά δειχθῇ ἀνώτερον ἁπλῆς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπιφυλάσσομαι νά σᾶς τό γράψω.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. Εἶχα γράψει τάνωτέρω, ὅταν ἐδόθη εἰς τό Π. Βαριετέ τό «Τοῦ βίνκας» βυζαντινόν δρᾶμα τοῦ κ. Ι. Πολέμη. Περί αὐτοῦ εἰς τό προσεχές.

Γ. Ξ.

ΜΕΣΑ εἰς τόν κατακλυσμόν τῆς φάρσας τῆς σαχλῆς, χονδροκομμένης καί μονοτόνως σκανδαλώδους φάρσας, τῆς αἰωνίως περιστρεφομένης εἰς τήν συζυγικήν ἀπάτην ἀπό τό ἓν μέρος ἤ ἀπό τό ἄλλο ἤ καί ἀπό τά δύο μαζί, — μέσα εἰς τήν βιομηχανικήν αὐτήν ἐκμετάλλευσιν τῆς κακοηθείας, θά ἦτο παραφροσύνη ν' ἀναβιβάσῃ κανεῖς εἰς τήν σκηνήν Ἴψεν. Τήν τολμηράν αὐτήν παραφροσύνην φαίνεται ὅτι ἔχει ὁ κ. Θωμᾶς Οἰκονόμου, διότι μᾶς ἔδωκε δύο παραστάσεις — δύο, δέν εἶνε καί αὐτό πολύ; — μέ τήν γνωστήν σκηνογραφικήν τέχνην του, τῆς Κυρᾶς τῆς θάλασσας.

Ἡ Fruen fra havet, ὅπως εἶνε ὁ νορβηγικός τίτλος τοῦ ἔργου, εἶνε δρᾶμα δυνατόν, βαθύ, παράδοξον, σκοτεινόν, συμβολικόν μέχρις ἀλληγορίας, ἐξωτικόν.

Ἓν πρόσωπον τό ὁποῖον δέν ἀναφέρεται ὀναμαστί μεταξύ τῶν δρώντων προσώπων, ἀλλά τό ὁποῖον εἶνε παντοῦ, σκεπάζει τά πάντα μέ τήν ἔκτασίν του καί μέ τήν φωνήν του, καί μέ τόν κυματισμόν, εἶνε ἡ θάλασσα· αὐτή προσδίδει εἰς τό ἔργον τήν ταραγμένην της ἐπιφάνειαν καί τόν σκοτεινόν βυθόν, ὅπου δέν φθάνει ἡ βολή...

Διά νά ἐννοηθῇ ἡ Κυρά τῆς θάλασσας πρέπει νά ξεχωρισθοῦν τά δύο ἑτερογενῆ στοιχεῖα τά ὁποῖα περιπεπλεγμένα τήν καθιστοῦν συγχεχυμένην, δισυπόστατον. Πρῶτα ἡ κεντρική κοινωνική ἰδέα περί τοῦ γάμου, ἡ ἐπαναστατική ὡς πάντοτε, ἀλλ' οὐχί ἀδιάλλακ-

τος, ὅπως ἀλλοῦ, καὶ ἔκειτα τὸ σύμβολον, τὸ μυστηριῶδες ἄγνωστον, τὸ μακρινόν, τὸ ἑλκυστικὸν καὶ τρομακτικόν, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰσθητοποιῶν αὐτὴν μυστηριώδης ἄγνωστος, «ὁ ἄνθρωπος τῆς θάλασσας».

Ἀλλ' ἐν πρώτοις περὶ τίνος πρόκειται;

***

Ὁ ἰατρὸς Βάγγελ μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης γυναικός του δὲν ὑπέφερε πολὺ τὴν μόνωσιν καὶ μεθ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν ἀγάπην του μετὰ δύο ἔτη νυμφεύεται ἐκ νέου τὴν Ἑλλίδαν, τὴν παράδοξον κόρην τοῦ ἐπιστάτου τοῦ φάρου τοῦ Σκολδβίκεν. Ὁ Βάγγελ δικαιολογεῖται ὅτι ἠθέλησε νὰ δώσῃ τάχα μητέρα εἰς τὰς δύο ὀρφανὰς θυγατέρας του, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἐσκέφθη μόνον τὸν ἑαυτόν του καὶ ὄχι τὰς κόρας του. Ἡ Ἑλλίδα μὲ τὴν μαγευτικὴν εὐμορφιάν της, τὴν γοητεύουσαν ὅλους, δὲν ἦτο καμωμένη ν' ἀναθρέψῃ ἄλλους. Ἡ ἡλικία της — μόνον πέντε ἔξ ἔτη εἶνε μεγαλητέρα ἀπὸ τὴν μεγάλην κόρην τοῦ Βάγγελ — ἡ συμβίωσίς της μὲ τὴν τρελλὴν μάνναν της, ἡ μοναξιὰ μὲ τὸν πατέρα της τὸν ἐπιστάτην τοῦ φάρου εἰς τὸ ἐρημικὸν ἀκρωτήριον ποῦ ἔδερνε νύκτα καὶ ἡμέραν ἡ θάλασσα, δὲν τὴν παρεσκεύασαν διὰ τοιοῦτον ἔργον. Ἡ πολυθέλγητρος καὶ ἐκ νεότητος σφριγῶσα μητρυιὰ δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ἀγάπην πρὸς τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Βάγγελ· ἀλλ' οὔτε αὐταὶ πρὸς αὐτήν. Ἡ Ἑλλίδα εἶνε ξένη πρὸς τὸ σπίτι της. Ὁ ἰατρὸς δὲν ἔφερεν οἰκοδέσποιναν, ἀλλὰ ὡραίαν σύνευνον εἰς τὸ σπίτι του. Ἐντεῦθεν ἡ διάστασις μητρυιᾶς καὶ κοριτσιῶν. Κάτι ἐξηρθρωμένον παριστᾷ ἡ οἰκογένεια τοῦ Βάγγελ.

Διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν εὐθύνεται ἡ Ἑλλίδα ὅσον καὶ ὁ Βάγγελ. — «Σὺ τὸ ἠθέλησες ἔτσι, τοῦ λέγει. Ἀφῆκα τὰ πράγματα ὅπως τὰ βρῆκα τὴν ἡμέρα ποῦ ἦλθα».

Ἔμεινε χωρὶς ῥίζας εἰς τὸ σπίτι τοῦ Βάγγελ· διότι δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν συζυγικὴν ἑστίαν ὡς εἰς ἅγιον μέρος μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ ἱερὰ καθήκοντα. Παντέρημος καὶ ἀπροστάτευτος καὶ πτωχή, ὅπως ἦτο, ἥρπασε τὸν γάμον ὡς σανίδα σωτηρίας διὰ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν σωτῆρα της ὅστις ἐσκέπτετο μόνον νὰ δρέψῃ τὰ κάλλη της.

Αὐτὸς ἐζήτει μόνον τὴν ἡδονήν, ὅταν δὲ αὕτη βραδύτερον τὴν ἀρνεῖται πρὸς αὐτόν, τότε μόνον ἐννοεῖ ὅτι κάτι ἔχει ἡ γυναῖκα του, ἀλλὰ δὲν τὸ μαντεύει.

Ὅταν ἡ Ἑλλίδα τοῦ λέγει:

— Ἡ ζωὴ ποῦ ζοῦμε μαζί, δὲν εἶνε συζυγικὴ ζωή.

Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ, ἄλλο σκεπτόμενος:

Ἡ ζωὴ ποῦ τώρα ζοῦμε, δὲν εἶνε συζυγικὴ ζωή.

Καὶ αὐτὴ τότε μὲ τόνον πικρόν, γεμᾶτον διαμαρτυρίαν, ἀνταπαντᾷ:

Οὔτε προτήτερα! Ποτέ. Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὄχι!

Αὐτὴ αἰσθάνεται ὅτι ἡ οὐσία τοῦ γάμου ἔγκειται εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν ψυχῶν, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν σωμάτων. Τοῦ λέγει ὅτι τὴν ἐξηγόρασε.

Τώρα, ὅταν διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί της καὶ παρατηρεῖ τὰ ἓξ χρόνια τῆς ζωῆς της ποῦ πέρασαν, καὶ εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τῶν ἐλατηρίων καὶ τῆς ἰδικῆς της πράξεως καὶ τῆς πράξεως τοῦ συζύγου της, ὁμιλεῖ τραχέως καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν της.

— Δὲν ἤμουν τότε οὔτε τρίχα καλλιτερή σου! Ἐδέχθηκα τὴν συμφωνία καὶ ἐπωλήθηκα εἰς ἑσένα!...

Ὁ Βάγγελ δὲν ἐννοεῖ τίποτε· δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἡ γυναῖκα του ἔχει καὶ ψυχικὰς ἀνάγκας. Διὰ νὰ πνίξῃ τὴν λύπην του ἀρχίζει νὰ πίνῃ. Ἡ μεγάλη κόρη του παρατηρεῖ μὲ ἀπέλπισίαν τὸν νέον ἐχθρὸν ὅστις εἰσῆλθεν εἰς τὸ σπίτι των ὑπὸ μορφὴν φιάλης. Ἡ Ἑλλίδα δὲν δίδει τὴν ἐλαχίστην προσοχήν. Εἶνε συγκεντρωμένη εἰς τὸν ἑαυτόν της. Ἡ σκέψις της τρέχει ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Εἰς τὴν θάλασσαν τρέχει ἡ σκέψις τῆς *γυναίκας τῆς θάλασσας*!...

Τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον στοιχεῖον τοῦ δράματος, εἰς τὸ *σύμβολον*.

Ὅλοι μακροὶ καὶ μεγάλοι ἔχομεν ἐντός μας τὸν πόθον, τὸν ὁποῖον ὁ Γκαῖτε ἀπεκάλει ein Streben hinaus in's Weite.

Αὐτὸν τὸν πόθον πρὸς τὰ πέρα ἐκεῖ, μακρυά, τὸν ἐξεγείρει ἡ θάλασσα. Τὸν αἰσθανόμεθα ὅλοι ὅταν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος ὅπου τὰ πλοῖα ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ καὶ διευθύνονται παντοῦ, βλέπομεν τὸν ὑπερωκεάνειον κολοσσὸν ἀνασύροντα τὴν ἄγκυραν καὶ μαστίζοντα εἰς τὴν πρύμνην τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπαίροντα μακράν, εἰς τὸ ἄγνωστον....

Ἡ κόρη αὐτὴ τῶν κυμάτων, ἡ μεγαλώσασα μὲ τὸν ῥόχθον των, μὲ τὸν ὁρίζοντα τὸν ἀνοικτὸν ἐμπρός της, ὅπου ἡ θάλασσα ἐκινεῖτο ἀδέσμευτος, ἡ κόρη αὕτη εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν ὄνομα ὄχι ἀνθρώπου — Ἑλλίδα εἶνε ὄνομα πλοίου — ἔχει κάτι τι σκάφους τοῦ ὁποίου ἡ πρῶρα εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ πέλαγος, τὸ ὁποῖον νοσταλγεῖ τὰ μακράν καὶ τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ μυστηριῶδες. Εἶνε ὡσὰν τὰ ψάρια τοῦ πελάγους ποῦ ταξειδεύουν τὸν ὠκεανὸν καὶ ὄχι ὡσὰν τὰ φυλακισμένα χρυσόψαρα ποῦ κυλίονται σχεδὸν στερειανὰ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Φιόρδ.

Ἡ ψυχή της ἀντικατοπτρίζει τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον.

Πρὶν γίνῃ σύζυγος τοῦ Βάγγελ, εἰς τὸν κυματόπληκτον φάρον εἶχεν ἔλθει ἕνας ἄγνωστος θαλασσινός. Τόσον πλησίον τῆς θαλάσσης ἦτο ὁ μυστηριώδης αὐτὸς ὥστε τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν του μετεβάλλετο ἀναλόγως τοῦ χρωματισμοῦ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τοῦ ὑγροῦ διαστήματος, εἰς εὐτυχῆ προσέγγισιν ψυχῶν, ὁμιλοῦν διὰ τὴν θάλασσαν, διὰ τὸ μειδίαμά της καὶ διὰ τὴν ὀργήν της, διὰ τοὺς δελφῖνας της καὶ τοὺς γλάρους της καὶ ὀνειροπολοῦν ὅτι συγγενεύουν μὲ ὅτι ἀνήκει, μὲ ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν θάλασσαν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, συνέβη κάτι παράδοξον, τὸ ὁποῖον ἂς ἀκούσωμεν πῶς τὸ διηγεῖται ἡ ἰδία Ἑλλίδα εἰς τὴν Β' πρᾶξιν.

Ἑλλίδα.— Ἔβγαλε ἕνα κρίκο κλειδιῶν ἀπὸ τὴν τσέπη του, ἔπειτα ἔβγαλε ἀπὸ τὸ δάκτυλό του ἕνα δακτυλίδι, ποῦ τό φοροῦσε πάντα. Πῆρε καὶ ἀπὸ μένα ἕνα δακτυλιδάκι ποῦ εἶχα. Τὰ δυὸ αὐτὰ δακτυλίδια τὰ ἔπερασε μαζὶ εἰς τὸν κρίκο. Καὶ τότε εἶπε πῶς οἱ δυό μας τώρα θὰ πανδρευθοῦμε τὴν θάλασσαν.

Βάγγελ.—Θὰ πανδρευθῆτε...

Ἑλλίδα.—Ναί, ἔτσι εἶνε. Καὶ ἔρριψε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του τὸν κρίκο τῶν κλειδιῶν μὲ τὰ δακτυλίδια ὅσῳ βαθύτερα μποροῦσε...

Ἡ κόρη τοῦ φάρου μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον πρὸς τὸν ὠκεανὸν περίμενε ἔτι νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰ ξένα ὁ ἄγνωστος καὶ μυστηριώδης ἀραβωνιαστικός της νὰ τὴν πάρῃ· ἕως ὅτου κουρασθεῖσαν νὰ περιμένῃ τὴν ἔσυρεν αἰχμάλωτον εἰς τὸν στενόχωρον μυχὸν τοῦ Φιόρδ ὁ ἰατρὸς Βάγγελ...

* * *

Ἡ Ἑλλίδα, ἀνήσυχος, ταραγμένη ἀποφασίζει νὰ ἐκμυστηρευθῇ εἰς τὸν ἄνδρα της τὴν διπλῆν αὐτῆς ἀγωνίαν, τὴν παγερὰν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν γάμον της, τὸν ὁποῖον δὲν ἀναγνωρίζει καὶ τὸν ἀκοίμητον πόθον τὸν πλήρη θελγήτρου καὶ τρόμου πρὸς τὸν ἄνθρωπον τῆς θαλάσσης.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμφανίζεται καὶ ὁ ἄγνωστος καὶ ἐπιμένει νὰ τὴν παραλάβῃ μαζί του τὴν ἐπαύριον.

Ἡ Ἑλλίδα ἐνῷ αἰσθάνεται ἀκαταγώνιστον ἕλξιν πρὸς τὸν ἄγνωστον, καὶ παντελῆ ἀδυναμίαν ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν πρόσκλησίν του, αἰσθάνεται ταυτοχρόνως καὶ φρίκην καὶ φωνάζει μὲ σπαραγμὸν εἰς τὸν σύζυγον— ὦ Βάγγελ, γλύτωσέ με ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου!

Ὁ Βάγγελ θὰ τὴν σώσῃ, εἶνε ἀληθές, δι' ἡρωϊκοῦ φαρμάκου τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ τὸν ὄλεθρον.

Ὅτον ὁ ἀμείλικτος ξένος ἐζήτει ν' ἀπαγάγῃ εἰς τὸ ἄγνωστον τὴν Ἑλλίδαν, εἶπε:

— Ἂν θέλῃ ἡ Ἑλλίδα νὰ ταξειδεύσῃ μαζί μου, πρέπει νὰ ταξειδεύσῃ *μὲ τὴν θέλησίν της*.

— *Μὲ τὴν θέλησίν μου*! ἐπαναλαμβάνει μέσα της ἡ Ἑλλίδα.

Ἡ λέξις αὕτη ῥίπτει φῶς εἰς τὴν ψυχήν της· εἶνε ἀποκάλυψις.

Ἡ θάλασσα ἔρχεται, τὴν τραβᾷ, τὴν παρασύρει. Καὶ αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ἐλευθέρα νὰ ἐκλέξῃ.

Ὁ Βάγγελ, τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν, δεικνύει ὅλην τὴν τόλμην τοῦ ἰατροῦ, καταργεῖ τὰ συζυγικά του δικαιώματα, καὶ τὴν ἀφίνει ἐλευθέραν νὰ ἐκλέξῃ.

Τότε ἀνοίγουν τὰ μάτια τῆς Ἑλλίδας, βλέπει τὸν κρημνόν, ὁ ἄγνωστος ἀπέρχεται χωρὶς αὐτ ν' ὁ Βάγγελ κατακτᾷ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία τώρα μέλλει νὰ γείνῃ πραγματικῶς σύζυγός του.

Τοιοῦτο ἐν ἀναλύσει κατ' ἀνάγκην ἀτελῶς, τὸ μυστηριῶδες βαθὺ καὶ ἀνήσυχον ἔργον τοῦ Ἴψεν. Ἡ σκηνογραφικὴ γραφικότης τῶν νορβηγικῶν φιόρδ προσδίδει ἰδιάζουσαν ποίησιν εἰς αὐτό. Πλὴν τοῦ κυρίως προσώπου, πόσαι δευτερεύουσαι μορφαὶ εἶνε ἀριστοτεχνικῶς χαραγμέναι. Ὁ ἐγωϊστής, ὁ ὀνειρευόμενος δόξαν καὶ ἔρωτα ἐνῷ βαδίζει πρὸς τὸν τάφον. Αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Βάγγελ, μελετημέναι μὲ καταπληκτικὴν ἀλήθειαν.

Ἡ *Κυρὰ τῆς θάλασσας* ἐγράφη ἐν Μονάχῳ καὶ ἐξεδόθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1888 ταυτοχρόνως νορβηγιστὶ καὶ γερμανιστί. Παρεστάθη ἐπανειλημμένως εἰς ὅλα τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Εὐρώπης, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν περισσότερον ἀπὸ 200 φοράς. Ἐν Ἑλλάδι πρώτην φοράν.

Ἡ ὑπόκρισις ὑπῆρξε καλὴ εἰς μερικὰ μέρη ἐξαίρετος. Ἡ Δὶς Μαρίκα Κοτοπούλη εἰς τὸν ῥόλον τῆς Ἑλλίδας, τῆς *Κυρᾶς τῆς θάλασσας*, εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας ἡ τρικυμία φθάνει μέχρι παθολογικῶν ἐκρήξεων παραφροσύνης, εἶχεν ἐξάρσεις τέχνης, αἱ ὁποῖαι ἀναβιβάζουν πολὺ τὴν ἀληθῆ καλλιτέχνιδα τῆς σκηνῆς.

Τὸ κοινόν, ἐκτὸς ὀλίγων μεμυημένων, ψυχρόν, μὲ μίαν διασκεδαστικὴν ἔκπληξιν εἰς τὰ μάτια.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

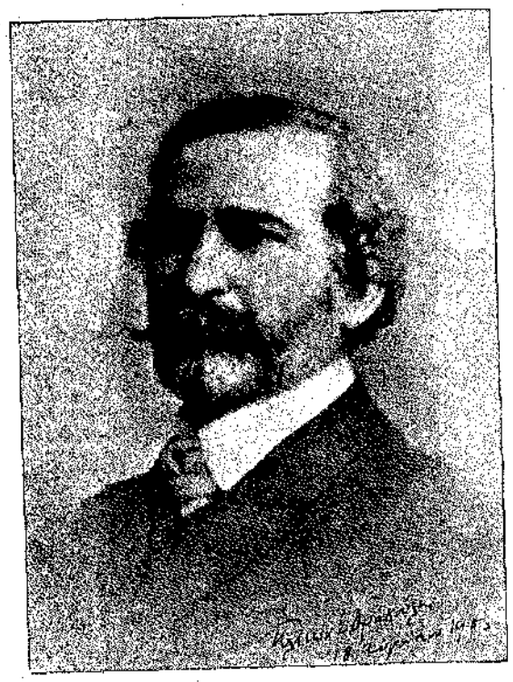

Πλάτων Δρακούλης

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Πλάτων Δρακούλης

ΟΤΑΝ πρὸ ἡμερῶν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα ἔτη, ἐπανεῖδον τὸν κ. Δρακούλην ἐνταῦθα, ἡ ψυχή μου ἐσκίρτησεν ἀπὸ ἀληθινὴν χαράν. Τὸν εἶχα γνωρίσει πρὸ δεκατριῶν ἐτῶν. Εἶχεν ἔλθει τότε εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Φῶς ἐκ τῶν Ἔνδον» τὸ ὡραῖον αὐτὸ ἔργον ποῦ ὡμίλησεν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν μου διὰ τὰς φωτεινὰς ἀληθείας τῆς ζωῆς.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς ἐγνωρίσθημεν. Ἄλλως τε ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν λησμονῶ εἶνε, ὅτι ἐπόθουν πρὸ πολλοῦ τὴν γνωριμίαν του, γνωριμία ἥτις ἐντὸς ὀλίγου μετεβλήθη εἰς ἱερὰν φιλίαν. Διότι δὲν ἦσαν μόνον αἱ θεωρίαι τῆς ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας ποῦ μὲ εἶχον ἐνθουσιάσει. Ἡ φυσιογνωμία ἡ τόσον ἀρχοντικὴ τοῦ ἐξαγγέλλοντος τὰς θεωρίας ταύτας, ἡ δύναμις τοῦ χαρακτῆρος του, ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἡ ἀπέραντος γαλήνη ἥτις ἀνεδίδετο ἀπὸ τὴν ὕπαρξίν του, ἐσκορποῦσαν ἕνα θέλγητρον τριγύρω του κατ' ἐξοχὴν σαγηνευτικόν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πολλοὶ νέοι ὀνειροπόλοι τὸν εἶχον περικυκλώσει. Καὶ ἂν δὲν γνωρίζω ἀσφαλῶς διὰ τοὺς ἄλλους τί ἦτο ὁ Δρακούλης, δι' ἐμὲ ὅμως, τὸν Κωνστ. Μάνον καὶ τὸν ἀλησμόνητον Γιάννην Καμπύσην, ἐπὶ πολὺ ἐγένετο ὁ ἥλιος πέριξ τοῦ ὁποίου ἐστρεφόμεθα πλημμυροῦντες τὴν ψυχήν μας ἀπὸ τὸ φῶς του.

Μετὰ πάροδον ἓξ ἐτῶν τὸν ἐπανεῖδον εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Ἡ ψυχή μου ἦτο ἀνήσυχος ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Ἡ ἰδική του ψυχή, γεμάτη ἀπὸ γνῶσιν, ἦτο πλημμυρισμένη ἀπὸ γαλήνην Ἐντὸς τοῦ ἐρημητηρίου του τὸν εὗρον ὑπέροχον καὶ τὸν εὐγνωμονῶ σήμερον διότι ἀπὸ τὴν γωνίαν ἐκείνην τοῦ πολιτισμοῦ μοῦ ἔδειξε τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον τοῦ νέου πνεύματος, ὅστις συνίσταται εἰς τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου διὰ τὴν πλήρη ἀντίληψιν τοῦ νοουμένου, χωρὶς περιορισμοὺς καὶ μακρὰν τῆς δογματολογίας. Εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς μάλιστα μοῦ φαίνεται ὅτι πλειότερον κατενόησα καὶ τὸ ἐσώτερον ὄνειρον τοῦ κ. Δρακούλη. Τὸ ὄνειρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐμπνέονται ὅλοι οἱ προφῆται τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Τοῦ νὰ γίνουν μεγάλοι δημιουργοὶ χαρακτήρων διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς βασιλείας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν, ὅπως ὁ Μισελέ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶνε οὐδέποτε ἀληθινὸς ἄνθρωπος, παρὰ ὅταν ἐπιδοθῇ σοβαρῶς εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἤτοι εἰς τὸ γλυκὺ ἰδεῶδες τῆς εἰρηνεύσεως καὶ ἁρμονικῆς ἑνότητος συμπάσης τῆς φύσεως.

Τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ εἶνε τὸ ἰδανικὸν τοῦ κ. Δρακούλη. Ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὴν ζωήν του καὶ κατέχει βαθύτατα τὴν σκέψιν του. Ἔνωρίς, πρὶν βυθισθῇ εἰς τὰ νάματα τῆς Θεοσοφίας, ἐξονυχίσῃ τὰς Βέδας καὶ συνομιλήσῃ ἐπὶ μακρὸν μὲ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα, τὸν Πλωτῖνον καὶ τὸν Πρόκλον, πρὶν ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Μαϊτλαντ καὶ τῆς Ἄννας Κίγκσφορδ, ἡ οὐσία τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχε προσελκύσει τὴν φιλέρευνον διάνοιάν του. Τὸ θέλγητρον τῆς Ῥενανικῆς φιλοσοφίας ἐπίσης. Αὐτὴ ἡ «Ἀνεξάντλητος Ἀγαθότης» τοῦ Γάλλου φιλοσόφου τὸν εἶχεν αἰχμαλωτίσει Καὶ νομίζω ὅτι, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ταύτης, ἔξεδωκε τότε τὸ «Ἄρδην» μηνιαῖον κοινωνιολογικὸν σύγγραμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου βλέπει κανεὶς τὸν νεαρὸν δημοσιογράφον, τέλειον κάτοχον τῆς

γνώσεως τοῦ διακρίνειν τόν πλοῦτον ἀπὸ τὰ χρήματα, τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν. Αἱ κοινωνιολογικαί του ἰδέαι τότε ἐθεωρήθησαν ὡς πρόωροι διὰ τὸν τόπον μας. Καὶ τὸ χείριστον, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπετείνοντο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτούς. Ὁ Ροΐδης τὸν ἐθώπευσε διὰ τῆς εἰρωνείας του καὶ ὁ Δρακούλης ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Εἶχε πάθει ἐδῶ ὅτι ὁ Ζὰν Μορεὰς πρὶν μεταβῇ εἰς τὸ Παρίσι. Ἦτο τὸ «Ἀσχημόπαπο» τοῦ Ἄντερσεν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν χώραν τῶν μεγάλων χαρακτήρων εὗρε τὸν κόσμον του καὶ διέγραψε μὲ θαυμασίαν θέλησιν τὸν κύκλον τῆς ζωῆς του. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1893 δι' ὀλίγους μῆνας πρὸς ἔκδοσιν τοῦ «Φῶς ἐκ τῶν Ἔνδον» ὁ Δρακούλης ἦτο ὁ γλυκύς φιλόσοφος τῆς αἰσιοδοξίας, ὁ ἀπόστολος τῆς ἀναιμάκτου διαίτης, ὁ εἰσηγητὴς νέων ἰδεῶν εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Ἔδωκεν εἰς αὐτὰ μίαν τάσιν φιλοσοφικὴν ποῦ δὲν εἶχον δώσει ὅλοι οἱ δῆθεν πρυτάνεις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Διότι δὲν ἦτο μόνον κοινωνιολόγος καὶ φιλόσοφος ἀλλὰ καὶ ποιητής. μολονότι δὲν ἔγραψε στίχους, ἀφ' οὗ τὰ ἔργα του ὅλα ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τῆς ἀληθοῦς ποιήσεως καὶ εἶνε τελείως ἐμπνευστικά.

Σήμερον διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐκδότης καὶ συντάκτης τῆς «Ἐρεύνης» εἶνε ἕνα εἶδος Καρλάϋλ, καὶ μέσα εἰς τὴν πνευματικὴν ἰσοπέδωσιν μας εἶνε, ὅπως τὸν ἐχαρακτήρισεν ἄλλοτε ὁ κ. Ξενόπουλος, ἕνα περιφανὲς ὕψωμα. Δὲν γνωρίζω οἱ ἄλλοι πόσους *χαρακτηρισμοὺς* θὰ τοῦ δώσουν ἀκόμη. Δι' ἐμὲ εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς προφήτας τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἀπομίμησις;

ΒΕΒΑΙΑ ἡ μίμησις εἶνε νόμος κοινωνικός. Ποῖος ἀρνεῖται τὴν δύναμίν της καὶ τὴν ἀναγκαιότητα; Μήπως δὲν εἶνε τὸ μέγα κίνητρον; Μήπως δὲν εἶνε ὑπηρέτρια τῆς προόδου; Ἡ μίμησις. *Ἡ μίμησις εἶνε* ἀκόμη καὶ νόμος καλλιτεχνικός. Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸν Ἀριστοτέλη; Ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΜΙΜΗΣΙΣ τιμᾶται περισσότερον, εἶνε ἀναγκαία διὰ νὰ εἶνε δυνατὸν νἀποτεθῇ κἄπου καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ὑποκειμένου, *τοιουτοτρόπως καὶ* εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἡ *ἐλευθέρα μίμησις* ἔχει ἀξίαν· ὄχι ἡ ἀπομίμησις· καὶ πᾶσα μίμησις τοῦ ξένου πολιτισμοῦ πρέπει νὰ φροντίζῃ νἀφομοιώνῃ πρωτίστως τὰ ξένα, νὰ τὰ προσαρμόζῃ πρὸς ἀνάγκας ἰδιαζούσας τῆς ἀτομικότητος μας, *καὶ* γενικώτερα τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἀτομικότητος — ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ νοηθῇ ὑπάρχουσα — δηλαδὴ τῆς *ἐθνικότητος*. Ὁ φιλόσοφος εἶπε ὅτι πρέπει νἀγαπῶμεν τὴν **assimilation** τὴν ἀφομοίωσιν, περισσότερον ἀπὸ τὴν **accumulation** τὴν συσσώρευσιν. Δὲν νομίζετε πῶς ἦτο σιμὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν; Ἂς μιμούμεθα ἐλευθέρως λοιπόν. ἂς δημιουργοῦμεν τὴν ζωήν μας ὡς ἔργον τέχνης, ἂς γινώμεθα ἀτομικότητες, ἄνθρωποι περισσότερον, πίθηκοι ὀλιγώτερον, ἔθνος, ἀτομικότης ἐθνικὴ καὶ βεβαία. Ἂς *γινώμεθα* ..διότι δὲν εἴμεθα. Πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἀπομιμούμεθα. Ἡ πνοὴ λείπει ἡ δημιουργός. Λείπει ἡ πρωτοβουλία. Λείπει τὸ «ἔτσι τὸ θέλω». Λείπει τὸ «ἔτσι μἀρέσει».

Ἕνας Ἑπτανήσιος, ὅταν ἦλθε ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον εἰς τὴν *Ἑλλάδα*, ὅπως λέγουν οἱ Ἑπτανήσιοι χαρακτηριστικά, εἶπε συσπῶν τὰ φρύδια, χαμογελῶν εἰρωνικά, σύρων τὴν φωνὴν ἥσυχα καὶ κἄπως συριστικά:

«Ἐδῶ, μίο κάρο, εἶνε ἕνα κράτος ἰμιτατζιόνε. Οἱ μινίστροι ἰμιτάρουνε *τσοῦ ξένους μινίστρους*, οἱ δήμαρχοι τσοῦ ξένους δημάρχους, τὰ σπίτια τὰ ξένα σπίτια, οἱ ἄνθρωποι τσοῦ ἀνθρώπους καὶ πάει λέοντας. «**Pura imitazione**».

Ὁ Ἑπτανήσιος ἐκεῖνος ἦτον ὑπερβολικὸς χωρὶς ἄλλο. Ὅμως τὰ λόγια του ἐνεῖχαν καὶ ποσὸν δικαιοσύνης. Τί τὰ θέλετε; Ἀπομιμούμεθα. Ἤθη. ἔθιμα, πολιτικὴν. τουαλέτταν, ἀμερικανικὰ ὑποδήματα. Ἴσως καὶ τὸ περιπάτημα τῶν *βουλεβαρδιέρων*. *Τί λέγει ὁ* κ. Π. Γιαννόπουλος;...

* * *

Πολλοὶ εἶνε οἱ ἀπελπισμένοι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς τάσεως τοῦ ἀπομιμεῖσθαι. Καὶ *πολιτικοί*. Καὶ λόγιοι. Καὶ ζωγράφοι Ἀγαθοὶ ἀστοί. Μπουρζοάδες. Νοικοκυραῖοι. Πάρα πολλοί. Τὸ μαχαῖρι ἔφθασε εἰς τὸ κόκκαλο. Εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Φάληρον καὶ εἰς τὴν Κηφισσιὰν τὰ γαλλικὰ κατακτοῦν ἔδαφος. Σιγὰ σιγὰ θὰ γείνουν γαλλικαὶ *αἱ ἐφημερίδες*, ὅπως ἔγειναν γαλλικαὶ αἱ ἀμφιέσεις μας. Δὲν νοσταλγεῖτε τὴν φουστανέλλαν «τὴ λερὴ φουστανέλλα»; Καὶ τὸ τσαροῦχι μήπως ὄχι; Ἀγαθοὶ παλαιοὶ καιροί. Κρῖμα εἰς κοτζάμ σύλλογον, τὸν σύλλογον τῶν «Πατρίων»...

Βέβαια ἡ ἐθνικοφροσύνη ἔχει καὶ τὰ ὅρια της. Καὶ τὸ στενὸ πανταλόνι, παρὰ τὴν βράκαν καὶ τὴν φουστανέλλαν, τὰ δικαιώματά τσυ. Ἐνθυμοῦμαι κάποτε ὅτι ὁ κ Κονδυλάκης μὲ τὸν πολὺν *κοινὸν νοῦν* ποῦ τὸν χαρακτηρίζει, μοῦ εἶπε: «ἐθνικὸν ἔνδυμα εἶνε τοῦτο *ποῦ φοροῦμε* ...» Ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα μας, τὸν σεπτὸν αὐτὸν εἴρωνα, κανεὶς δὲν ἐμυκτήρισε τὸν κενὸν ἐθνικισμὸν τῶν τύπων καὶ τῶν φουσκωμένων λόγων. Ὁ βασιλεὺς ἔκαμνε ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὸ ταξίδι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἕνας βλαχοδήμαρχος σ' ἕνα ἀκατονόμαστο βοιωτικὸ χωριό, ἐβγῆκε μὲ τσαρούχια, φουστανέλλαν καὶ κενήν. σολοικοβάρβαρον, ὑπερκαθαρεύουσαν ῥητορικὴν νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ μᾶλλον θετικὸς πατριώτης μεταξὺ ὅλων *τῶν Ἑλλήνων, ἐπάταξε* τὴν κακὴν φουστανελλοφόρον ῥητορικήν. Ἀντεφώνησε ὡς ἑξῆς:

— Χαίρω βλέπων σε μὲ τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα...

Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ βλαχοδημάρχου, ὁ ὁποῖος θὰ ὑπέθαλψε δέκα *λῃστείας καὶ εἴκοσι ζῳοκλοπάς*, ὡς ἐκεῖ ἔφθανε. Τὸ τάκτ καὶ ἡ εἰρωνεία τοῦ βασιλέως μας ἔβλεπον πολὺ μακρύτερα...

***

Ἀπομίμησις *ἕως τὸ κόκκαλο ἀφ' ἑνός*. Κακὴ ἀντίληψις τοῦ ἐθνικῶς ἀληθινοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Καὶ τότε τί μένει; Ἕνα χάος: τὸ χάος.

Τὸ χάος αὐτὸ πρέπει νὰ πληρώσωμεν μὲ σύμπαν. Πρέπει νὰ γίνωμεν δημιουργοί.

Γνωρίζω ὅτι ζητῶ δύσκολα. Ἀλλ' οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ ζητήσω ὀλιγώτερα. Χωρὶς πνοὴν *δημιουργόν*, κοινωνικῶς, καλλιτεχνικῶς. ἠθικῶς νὰ ζήσωμεν πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν; Ἐὰν θέλωμεν νὰ ζήσωμεν. Διότι ἐὰν προτιμῶμεν τὸν θάνατον...

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο δέκατος ἕβδομος αἰὼν ὑπῆρξεν αἰὼν κρίσιμος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. «Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, γράφει ὁ κ. Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτης εἰς ἕνα φυλλάδιόν του περὶ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, *ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων* Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ προσκομίσῃ ὄφελος ἑαυτῇ δι' ἀναληθῶν διαδόσεων περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ φρονημάτων τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπερόχου πατριάρχου».

Ὁ Πατριάρχης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ λόγος, κατέλαβε τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας διαδεχθεὶς Μελέτιον τὸν Πηγᾶν τῷ 1602. Ἀργότερα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἦτον κρητικῆς καταγωγῆς.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Δυτικῶν πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶχον προκαλέσει τὸν σύνδεσμον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰς προτεσταντικάς. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀνοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν προτεσταντῶν. Ὁ Λούκαρις ὁ ὁποῖος ἐσυμπαθοῦσε τοὺς Ἄγγλους ὡς ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἶχε σχέσεις μὲ ὑψηλοὺς προτεστάντας καὶ ἀλληλογραφοῦσε μαζί των. Καὶ ἀκριβῶς ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἐκτίμησις *ποῦ εἶχε πρὸς τὸν διαμαρτυρόμενον κλῆρον* κατέστησεν αὐτὸν ὕποπτον αἰσθημάτων Καλβινικῶν καὶ πεποιθήσεων ἀντιορθοδόξων.

Πεντάκις ἐπατριάρχευσε. Κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχίαν του ἐκυκλοφόρησε (1624) σύγγραμμα «Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Πατριάρχου» *τυπωμένον εἰς τὴν* Γενεύην. Ἦτο προφανῶς πλαστόν. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἠθέλησαν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν τοῦ Λουκάρεως νὰ παραστήσουν τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατριάρχου καλβινίζουσαν.

«Μελέτιος ὁ Συρῖγος, γράφει ὁ κ. Βελ., ζῶντος ἔτι τοῦ Λουκάρεως, δημοσίᾳ ἐκήρυσσε τὴν νοθείαν τοῦ πονήματος καὶ σύγγραμμα δὲ πρὸς κατάκρισιν ταύτης ἐφιλοπόνησε, καὶ Θεοφάνης ὁ Ἱεροσολύμων ὑπεραπολογήθη τοῦ συκοφαντηθέντος Πατριάρχου γράφων πρὸς τοὺς Ῥώσσους «οὐδὲν μέχρι τοῦδε τόδ' ὑποπτεύεσθαι ἐφάνη τεκμήριον, ψεῦδος μέντοι καὶ Λατίνων τὸ ἀδίκημα, διότι τὸν ἄρτον τὸν ἐπὶ τῆς Τραπέζης ὡς ἀληθὲς Χριστοῦ Σῶμα καὶ τὸν οἶνον αἷμα διδάσκομεν, ὁ καθηγεμὼν σοφώτατος Πατριάρχης Κύριλλος καὶ ἡμεῖς». Αὐτὸς δὲ ὁ Λούκαρις τὴν συγγραφὴν ἐνόρκως καὶ ἐν ὁμιλίαις ἀπεκήρυξε ταύτην καὶ ἐν γραφαῖς κίβδηλον ἀπεκάλεσεν».

Οἱ κακοῦργοι ἐχθροί του κατώρθωσαν νὰ τὸν συ*κοφαντήσουν ὡς προδότην εἰς ἕνα πόλεμον* Τούρκων καὶ Κοζάκων καὶ ὁ Σουλτᾶνος Μουρὰτ διέταξε τὴν ἀποκεφάλισίν του (1638). Τὸν Λούκαριν διεδέχθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κύριλλος ὁ Κονταρῆς «μισθαρνος τῶν Ἰησουιτῶν» ἐχθρὸς προσωπικὸς τοῦ Λουκάρεως. Αὐτὸς εἶνε ὁ ὑπογράψας τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τοὺς Λατίνους ἐπὶ Πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η' τῷ 1639. Τότε συνελθοῦσα σύνοδος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεθεμάτισε τὸν Λούκαριν ἀδίκως ὅλως. Ἄλλη σύνοδος ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας τῷ 1642 κατέκρινε μὲν τὴν Ὁμολογίαν, δὲν ἀφώρισεν ὅμως τὸν Λούκαριν. Τῷ 1672 σύνοδος συνελθοῦσα τῇ πρωτοβουλίᾳ Δοσιθέου τοῦ Νοταρᾶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκήρυξεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν ἀθωότητα τοῦ Ἱεράρχου.

Εἶνε μία πρᾶξις δικαιοσύνης νὰ τεθῇ ὁ Κύριλλος μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους μας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Σπανίως εἴδαμεν ἱεράρχας παρομοίας δυνάμεως εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Ὁ Λούκαρις πρέπει νὰ εἶνε σέμνωμα ἐθνικόν μας.

Ο κ. Δημήτριος Ἀστεριώτης (Φιλέας Λεμπέγκ) ὁμιλεῖ εἰς τὸν «**Mercure de France**» εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Νεοελληνικῶν Ἐπιστολῶν» περὶ τῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη τοῦ ἐξαιρετικοῦ συγγραφέως τῆς «Φόνισσας» καὶ τῶν «Θαλασσινῶν εἰδυλλίων». Ἐπίσης διὰ τὸν κ. Γρηγ. Ξενόπουλον. Λησμονεῖ ἐντούτοις τὸν κ. Ι. Κονδυλάκην τὸν μοναδικὸν συγγραφέα τοῦ Πατούχα. Καὶ ἀκόμη τὸν συγγραφέα τῶν πέντε ἐκείνων διηγημάτων ποῦ ἔχει νὰ δείξῃ ἡ πτωχή μας λογοτεχνία, τὸν Γεώργιον Βιζυηνόν. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ μὴ λησμονήσῃ καὶ τὸν κ. Μητσάκην Ὅπως δήποτε διὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ δείχνει διὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὁ κ. Ἀστεριώτης, τοῦ ὀφείλομεν μυρίας εὐγνωμοσύνας.

Ο κ. **Pio Ciuti** ἐξακολουθῶν τὰς μεταφράσεις του δημοτικῶν μας τραγουδιῶν εἰς τὴν **Nuova Rassegna** τῆς Φλωρεντίας μεταφράζει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ «Δύο ῥόδα» δημοτικὸν τραγοῦδι τῆς Ῥόδου τὸ ὁποῖον πρό τινος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ Γνευτοῦ εἰς τὰ «Παναθήναια».

Ἀναφέρει τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὰ «Παναθήναια» καὶ ὁμιλεῖ ἐπαινετικῶς διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Λεοπάρδη ὑπὸ τοῦ κ. Α Καμπάνη τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ «ottima e fedele» δημοσιευμένας εἰς τὰ Ἠλύσια.

Ὁ ἴδιος κ. **Pio Ciuti** ἔκαμε διάλεξιν περὶ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἰς τὴν **Capella degli Spagnuoli** τῆς Φλωρεντίας. Ἀνέγνωσεν ἀποσπάσματα τοῦ «Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας» καὶ πολλὰ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν σονέττων τοῦ Σολωμοῦ. Τὴν διάλεξίν του ὁ κ. **Pio Ciuti** ἔκλεισε ἀφηγηθεὶς τὴν τελευταίαν του ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ **Olivetti** *ἀπουσιάζων τὸν εὐχαρίστησε μὲ μακρὸν τηλεγράφημα.*

ΠΕΡΙ τοῦ Ἴψεν οἱ Ἄγγλοι ὡμίλησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ὅλως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς Γάλλους. *Ἰδοὺ τί γράφει ὁ* **Max Beerbohm** εἰς τὴν Σαββατιαίαν Ἐπιθεώρησιν.

«Εἶνε δύσκολον νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ὁ Ἴψεν, ὁ μόνος Νορβηγὸς ὁ ὁποῖος ἤγειρε κἄποιο ἐνδιαφέρον ἐκτὸς τῆς Νορβηγίας, ἀπέθανε. Ὁ θάνατος τοῦ Ἴψεν ἐν τούτοις εἶναι ἀπὸ τοὺς θανάτους εἰς τοὺς ὁποίους ἀρνεῖται κανεὶς πίστιν μολονότι οἱ δημοσιογράφοι μὲ τὸ «ἀπέθανε» «δὲν ἀπέθανε» μᾶς τὸν εἶχαν καταστήσει σχεδὸν ἀθάνατον. Ἂν ἀπέθνησκεν ἐδῶ καὶ κἄμποσα χρόνια, ὅταν ἤτον ἀκόμη μία ἀπὸ τὰς ζωϊκὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου, τὸ αἰφνίδιον κενὸν ποῦ θἄφινε ὀπίσω του θὰ μᾶς ἔκαμνε ἐντύπωσιν. Ὅμως ἡ δύναμις αὐτὴ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ. Ἔξη χρόνια ἐπέρασαν ἀφότου ὁ Ἴψεν μᾶς ἔδωκε τὸ «Ὅταν θὰ ἐξυπνήσω μεταξὺ τῶν νεκρῶν» καὶ τὸ δρᾶμα αὐτὸ ὅσο πολύτιμον καὶ ἐνδιαφέρον, ἦτον τὸ ἔργον μιᾶς χειρὸς ἀδυνατισμένης· καὶ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἔδιδε μᾶλλον ὡς ἐπίλογον. Τὸ ἡφαίστειον εἶχε σβεσθῇ. Ἂν ὁ Ἴψεν ἀπέθνησκε μετὰ τὸν Ἰωάννην-Γαβριὴλ Μπόρκμαν, θὰ ὑφιστάμεθα πραγματικὴν ἀπώλειαν Τὸ ἔργον του ἀρχισμένον εἰς τὰ 1850 ἐτελείωσε εἰς τὰ 1890. Ὥστε ἡ ἀπώλειά μας εἶνε καθαρῶς ἀπώλεια «προσωπική».

Ἐλυπήθημεν; Ὄχι. Διότι ὁ Ἴψεν ὡς ἄνθρωπος δὲν *ἐγνώρισε τὴν φιλίαν*. Ἦτον ἀπὸ τοὺς «ἀντιπαθεῖς». «Οἱ φίλοι, ἔγραφε πρὸς τὸν Μπράντες, εἶνε πολυέξοδο λοῦσο...»

Καὶ ὁ **Max Beerbohm** εὑρίσκει κἄποιας ἀναλογίας τοῦ Ἴψεν μὲ τὸν Σουΐφτ ποῦ καὶ οἱ δύο των ὑπῆρξαν *Τιτᾶνες* χωρὶς νὰ εἶνε *Ὀλύμπιοι*.

ΕΙΣ τὸ «**Ermitage**» ὁ κ. **Remy de Gourmont** ὁ γνωστὸς γαλάτης κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς δημοσιεύει ὀλίγους στίχους ἀπὸ μίαν ποιητικήν του σύνθεσιν «ἡ ἐξορία τῆς ἐμορφιᾶς». Ὁ κ. Γκουρμὸν σπανίως δημοσιεύει στίχους. Ἐν τούτοις οἱ στίχοι αὐτοὶ ἐμφοροῦνται ἀπὸ μίαν διανοητικὴν ποίησιν εὐγενικὴν καὶ φαεινοτάτην. Ἰδοὺ μία πεζὴ μετάφρασις τῶν στίχων αὐτῶν.

«... Πήγαινε νὰ ζητήσῃς μέσα στὸ παλιὸ ἀνθρώπινο δάσος — τὴν στέγην ποῦ προορίζω διὰ τὴν ἀβεβαίαν ζωήν σου. — Μὴν τρέμῃς ὅτι ἡ βραδιὰ θὰ σφίξῃ τὰς φλέβας σου. — Συλλογίσου πῶς σάρκες μαραμένες δὲν ξαναυθίζουν, δὲν ἠμποροῦν. — Καὶ φύλαττε σὲ

μία γωνίτσα τοῦ χλωμοῦ στόματός σου τὸν ἥσκιον ἑνὸς χαμόγελου. — Πάρε μαζί σου, ἂν θέλῃς, ἕνα ῥαβδί, καὶ ἀκόμη ἕνα δισάκκι. — Πορεύου ἀκολουθῶντας ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κάμπους τὰ ἴχνη ποῦ ἀφίνουν τὰ βώδια καθὼς πηγαίνουν στὸν κάματον—Καὶ τὰ παιδιὰ ζητῶντας τὰ νέα λουλούδια τῆς ἀγάπης.— Ἴσως θαῦρῆς τὴν ἀγάπη στὸν δρόμον σου — Ἴσως τὸν θάνατον, ἴσως πτωχοὺς ποῦ θὰ τείνουν τὸ χέρι πρὸς τὴν καρδιά σου ἢ καλύτερα πρὸς τὸν λαιμόν σου. — Δῶσε τους ὅ,τι ἔχεις, ἕνα κομμάτι κρίθινο ψωμί, — Ὅμως θὰ σὲ κακολογήσουν καὶ — δάκρυα θὰ σοῦ ἔλθουν εἰς τὸ μάτια καθὼς θ' ἀκοῦς τὰκάθαρτά τους λόγια. — Μὴν κλαῖς, σήκωσε τὸ κεφάλι. Οἱ θεοὶ — Καὶ ἐξόριστοι περπατοῦν ἀκόμη τοὺς οὐρανούς. — Κρύψε ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς τὴν εὐγενικήν σου γυμνότητα. — Ἔσο γι' αὐτοὺς ἡ Ἀσχημία, ἐσὺ ποῦ εἶσαι ἡ Ἐμορφιά! . »

ΤΑ «Παναθήναια» ἀργότερα θ' ἀφιερώσουν μελέτην εἰς τὸν Φρειδερῖκον Νίτσε τὸν μέγαν Γερμανὸν ποιητὴν καὶ φιλόσοφον, τὸν ὀοφὸν Ἑλληνιστὴν καὶ τὸν πεφωτισμένον ἑρμηνέα τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος χάριν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν Νιτσεακὴν φιλογογίαν σημειώνομεν τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν τελευταίων περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε βιβλίων. λαμβάνοντες τὰς πληροφορίας μας ἀπὸ μίαν μελέτην τοῦ κ. G. Jarmelli Tortorici περὶ Νίτσε δημοσιευθεῖσαν εἰς μίαν ἐπιθεώρησιν τῆς Φλωρεντίας. Ὁ κ. Ἰούλιος δὲ Γκωλτιὲ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοτέρους νέους γάλλους φιλοσόφους ἔγραψεν ἔργον «ἀπὸ τὸν Κάντιον ἕως τὸν Νίτσε». Ὁ κ. Ραφαὴλ Κὸρ δημοσιεύει ἔργον: «Περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Νίτσε». Ὁ κ. Πέτρος Lasserre «Ἡ ἠθικὴ τοῦ Νίτσε». Ὁ κ. Ρεμὸ ντὲ Γκουρμὸν εἰς τὰς Promenades littéraires γράφει περὶ τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν Νίτσε. Ὁ Ἀλφρέδος Φουγιὲ δημοσιεύει βιβλίον «Ὁ Νίτσε καὶ ὁ ἠμοραλισμός», ὁ κ. A. Lo Forte-Randi ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ Μπράντες τῆς Ἰταλίας, ἐπίσης ἀφιερώνει μελέτην ἐκτενῆ εἰς τὸν Νίτσε.

Κ.

ΕΙΣ τὸ Ὠδεῖον Λότνερ ὁ κ. Πλάτων Δρακούλης μᾶς ἔδωκε πρὸ ἡμερῶν ἐξόχου σπουδαιότητος διάλεξιν περὶ τῆς «χρησιμότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως» Μολονότι δὲν εἶχε καταλλήλως προαγγελθῆ ἡ διάλεξις αὕτη, ἡ αἴθουσα ἦτο πλήρης κόσμου ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Μετὰ μικρὰν εἰσήγησιν τοῦ κ Κυπαρίσσου Στεφάνου ὁ κ. Δρακούλης ἀνέπτυξε τὸ θέμα του ἀποδείξας δι' ἰσχυροτάτων συλλογισμῶν πόσον ὁ σημερινὸς Χριστιανισμὸς ἀπέχει τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ τίνι τρόπῳ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου.

Ἐκτὸς τούτου ὁ σοφὸς ἀγορητὴς μὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τὸν σαγηνευτικὸν τρόπον τοῦ διανοεῖσθαι ὑπέδειξεν εἰς τὸ ἀκροατήριόν του πῶς διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θελήσεως ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν θεότητα, ἀναπτύσσων τὰς θεϊκὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας φέρει ἐν ἑαυτῷ, καὶ μορφώσῃ τοιουτοτρόπως κοινωνίαν ἀγνὴν καὶ ὑγιῆ.

Ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης τοῦ κ. Δρακούλη ἐξάγεται ὅτι ὁ καλὸς ἐννοούμενος χριστιανισμὸς χωρὶς τοὺς δογματισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἕνας νόμος τοῦ βίου χρήσιμος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀληθὴς πηγὴ τῆς ἐγκοσμίου εὐδαιμονίας τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ πλησίον του

Ἡ διάλεξις ἦτο ἀληθὴς ὄασις καὶ εἶνε λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐγένετο εἰς εὐρύτερον κόσμον, ἰδίως γυναικεῖον, καθόσον προικισμένος οὗτος ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ἰδιοσυστασίᾳ του ὑπὸ μορφωτικῶν ἰδιοτήτων θὰ συνετέλει σπουδαίως εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν καθηκόντων τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς συζύγου καὶ μητρός.

Ζ.

Ο κ. Πλάτων Δρακούλης ἔγραψε εἰς τὸ «Ἄστυ» σκέψεις περὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἶναι γεμᾶται ἀλήθειαν καὶ πόνον διὰ τὴν πατρίδα. Ἰδοὺ μερικαὶ ἀπ' αὐτάς:

Ὁ σωτὴρ τοῦ γένους θὰ ἦτο ἐκεῖνος ὅστις θὰ ὑπεδείκνυε ἓν τελεσφόρον σύστημα ἀνατροφῆς ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Ἡ διάπλασις τοῦ ἤθους μας εἶνε ζήτημα κατεπεῖγον.

Ἔχετε ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀνθρώπων ἀξίας. Ἄνδρες ἀδιαφιλονεικήτου χρηστότητος καὶ ἀκεραιότητος δὲν ὑπάρχουν παρ' ὑμῖν, εἰμὴ ὑπὸ συνθήκας αἵτινες καθιστῶσιν ἀχρήστους καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀλιγίστους οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν. Τὸ ζήτημα εἶνε τόσῳ κατεπεῖγον, ὥστε νὰ ἐπισκιάζῃ καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τοῦ στόλου.

Δὲν λέγω, ἀναβάλετε τὰς περὶ στόλου καὶ στρατοῦ προσπαθείας σας, ἀλλὰ λέγω ὅτι τὸ ζήτημα τῆς διαπλάσεως ἤθους καὶ δημιουργήσεως χαρακτήρων εἶνε τόσῳ κατεπεῖγον ὥστε πρέπει ν' ἀρχίσῃ αὔριον—πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπόψε Ἕκαστον ἔτος ἀναβολῆς εἶνε ἀνεπανόρθωτος ἧττα.

Ἔχετε ἀνάγκην κατεπείγουσαν ἑνὸς ὀργανωτοῦ τῆς ὅλης παιδείας, ἀνθρώπου ὑπερτέρας ἐμπνεύσεως καὶ ἀκοιμήτου ζήλου. Ἄνθρωπος τοιοῦτος βοηθούμενος ὑπὸ ἐπιτελείου ἐμβριθῶν καὶ ἀφιλαύτων ἀνδρῶν, ἠδύνατο νὰ σᾶς δώσῃ ζωὴν ἐντὸς εἰκοσαετίας.

Κατ' ἐμὲ πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς μία ἐνέργεια καὶ ἐπίμονος προσπάθεια πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἐντυπώσεως παρὰ πᾶσιν, ἰδίως παρὰ τοῖς νέοις, ὅτι πᾶς Ἕλλην προσκαλεῖται ὑπὸ τῆς πατρίδος του καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος νὰ μεταβάλῃ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, νὰ παραδεχθῇ δηλαδὴ καὶ ὁμολογήσῃ καὶ δείξῃ ἐμπράκτως τοῦτο, ὅτι ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀκεραιότης καὶ ἡ εὐσυνειδησία εἶνε πανυπέρτατα συμφέροντα ἔκ τε ἀτομικῆς ἀπόψεως καὶ ἐξ ἐθνικῆς, ὅτι ἡ ὅλη οὐσία τοῦ πατριωτισμοῦ συνίσταται εἰς αὐτά: χρηστότητα, ἀκεραιότητα, φιλαλήθειαν· ὅτι ἡ ὅλη οὐσία τῆς προόδου εἴτε ὑλικῆς εἴτε πνευματικῆς, ἔγκειται εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Ὁ νεοελληνικὸς χαρακτὴρ δὲν βλέπει ἐπέκεινα τοῦ συμφέροντος τῆς στιγμῆς. Δὲν διαισθάνεται ὅτι πολλάκις τὸ συμφέρον τῆς στιγμῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς ζημίαν. Δὲν προβλέπει. Δὲν εἶνε Προμηθεύς, εἶνε ἁπλῶς Ἐπιμηθεύς.

Ἀμφιβάλλω ἐὰν ὑπάρχουν μισέλληνες ἄλλοι παρὰ οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες. Εἴσθε τόσῳ μισέλληνες, ὥστε ἐπὶ γενεὰν ὁλόκληρον ἀπέσχετε ἐπιμελῶς πάσης προνοήσεως χορηγοῦντες δαψιλῶς πάσας τὰς εὐκαιρίας εἰς τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἤδη ὅτε αὐτοὶ ἐνεφανίσθησαν διαρρηγνύετε τὰ ἱμάτιά σας.

Δὲν ἐλπίζω πολὺ εἰς θρησκευτικὰς ὁμιλίας καὶ πατριωτικοὺς διθυράμβους. Ἐλπίζω μόνον ἀπὸ συστηματικὴν καὶ συνετὴν διακέντησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν ὁρμεμφύτων, ἅτινα εὑρίσκονται ληθαργοῦντα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φύσει. Ἐλπίζω ἀπὸ ἓν σύστημα ἀνατροφῆς, ἰδίως τῶν θηλέων, βασιζόμενον ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἰδέας καὶ ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι ἐπείγει ν' ἀλλάξετε τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Ἐλπίζω ἀπὸ τελειοποίησιν τῆς συγκοινωνίας τοιαύτην, ὥστε νὰ σᾶς φέρῃ εἰς διηνεκῆ καὶ ταχεῖαν συνάφειαν μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς

Ἀμερικῆς. Ἐλπίζω ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ ἀναγινώσκειν.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἔμεινα ἔκπληκτος βλέπων νὰ οἰκοδομοῦνται νέαι ἐκκλησίαι, ἐνῷ ὑπάρχουν τόσαι καὶ ἐνῷ ὁ λαὸς μεταναστεύει. Ἐξεπλάγην διότι γνωρίζω καλῶς τὴν νοημοσύνην καὶ τὸ φιλέρευνον τῶν Κεφαλλήνων καὶ γνωρίζω ὅτι, ἂν μόνον ἀνεπτύσσετο πρὸς αὐτοὺς ὁ ἔρως τοῦ ἀναγινώσκειν διὰ ἱδρύσεως μικρῶν βιβλιοθηκῶν πολλαχοῦ τῆς νήσου, ἀντὶ ἐκκλησιῶν ἡ Κεφαλληνιακὴ νουνέχεια θὰ ἐγέννα ἰδέας καὶ πρόοδον. Τοιαῦται εἶνε αἱ πηγαὶ τῆς προόδου ἀφ' ὧν ἐλπίζω, καὶ δὲν ἐλπίζω εἰμὴ ἀπὸ αὐτάς.

Ἀπαντῶν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ «Ἄστεως:» «Διατί ἠλαττώθη ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων;» ὁ κ. Δρακούλης λέγει:

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τὸ ἐξηγῶ κρίνων ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ φιλελληνισμοῦ τῶν Ἄγγλων εἶνε εἰς εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐλάττωσιν τῆς ζωῆς· καὶ ἐφ' ὅσον ὀπισθοδρομεῖτε, τὸ φαινόμενον θὰ γίνεται καταδηλότερον. Ἐν τούτοις δὲν φρονῶ ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων πράγματι ἠλαττώθη, ἀλλ ὅτι ἁπλῶς ἀνεστάλη, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος ὅτι θὰ σβεσθῇ ὑπὸ τὸ κράτος οἱωνδήποτε ἄλλων ἐπιδράσεων, οὐδὲ ἀκόμη ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἀγγλία κρίνει τὴν Βουλγαρίαν χρήσιμον ἐπίκουρον τῶν πολιτικῶν σχεδίων της. Ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων ἔχει ῥίζας χωρούσας βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τῶν πολιτικῶν βλέψεων.

Ἂν ἡ ἐπίσημος Ἀγγλία ἀδυνατῇ νὰ κρίνῃ τὴν Ἑλλάδα χρήσιμον ἐπίκουρον τῶν σχεδίων της, τὸ ἔθνος τῶν Ἄγγλων θλίβεται ἐπὶ τούτῳ, διότι ὁ φιλελληνισμός του εἶνε αἴσθημα ἐριζωμένον ἐν τῇ ψυχῇ του, καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶχε τὴν πρώτην προτίμησιν, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπολιτεύετο μωρῶς ἂν ἔτασσεν εἰς τὸ πλευρόν της ἀνίσχυρον σύμμαχον, μόνον καὶ μόνον διὰ λόγους στοργῆς καὶ συμπαθείας.

Ἡ ὑπὲρ ἡμῶν στοργὴ καὶ συμπάθεια τῆς Ἀγγλίας ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἐπίσης ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀδράνεια τῶν πολιτευτῶν της. Ἂν σβεσθῇ ποτὲ ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἄγγλων, θὰ σβεσθῇ διότι θὰ τὸν σβύσετε σεῖς ἀρνούμενοι ν' ἀλλάξετε τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ὅτε καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ σβύνεται καὶ τὸ γένος μας.

***

Ο κ. Μιχαὴλ Σ. Κέπετζης γράφει εἰς τὴν «Οἰκονομικὴν Ἑλλάδα» περὶ τῆς *Φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος*, διὰ τὴν εἰσαγωγήν τῆς ὁποίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Γαλλίαν γίνεται ἀπό τινος λόγος. Ὁ κ. Κέπετζης θεωρεῖ αὐτὴν διὰ τὸν τόπον μας ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβῆ. Εἰς τὴν Γενεύην αἱ ἀρχαὶ ἀρκοῦνται εἰς τὴν δήλωσιν τῶν φορολογουμένων, ἡ δὲ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ συντελεῖ ὅπως τὸ σύνολον τῶν δηλώσεων μὴ ἀπέχῃ πολὺ τῆς ἀληθείας. Εἰς ἄλλας ὅμως ἑλβετικὰς πόλεις, ὅπου αἱ ἀρχαὶ ὑποπτευθεῖσαι διὰ τὸ εἰλικρινὲς τῶν δηλώσεων, ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλουν βαρυτέρους φόρους κατέληξαν εἰς τὸ ν' αὐξήσουν τὰς ἀνειλικρινεῖς δηλώσεις. Ἐντεῦθεν κατασκοπεία. καταγγελίαι, αὐθαιρεσίαι, διαμαρτυρήσεις. ὑποκρισία, μνησικακία, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀναστάτωσις τῆς χώρας, φυγάδευσις τῶν κεφαλαίων. Ὁ καλλίτερος λοιπὸν φόρος, ὅπως ἕνας Γάλλος οἰκονομολόγος λέγει, εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον ἕνας λαὸς εἶναι συνηθισμένος.

ΕΙΣ τὴν ἐφημερίδα «The Constitution» τῆς Ἀμερικανικῆς πόλεως Atlanta ἐδημοσιεύθη ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἑλληνικὴ ἐν Ἀτλάντᾳ». Ἐκ τοῦ ἄρθρου ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς ἐπειδὴ ὑποθέτομεν ὅτι κάθε Ἕλλην θὰ ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ τί σκέπτεται ὁ ξένος κόσμος περὶ ἡμῶν.

«Καὶ πάλιν τὸ μέτωπον τῆς Ἀτλαντίδος θὰ περιβληθῇ μὲ αἴγλην ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ καταθέσεως τῶν θεμελίων τῆς πρώτης καὶ μοναδικῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ, διαμορφωθείσης κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἑλλάδι μητρὸς Ἐκκλησίας. Ἀφίκετο νεωστὶ ἐνταῦθα ὡς προϊστάμενος, ἱερεὺς ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ λαμπρᾶς ἀγωγῆς ὁμιλῶν πέντε ἢ ἓξ γλώσσας ὁ αἰδεσιμώτατος Κώνστας Χ. Δημητρίου.

«Ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ σφοδρὸς ἐνθουσιασμὸς παρὰ τῷ ἐγκατεστημένῳ ἐν Ἀτλαντίδι Ἑλληνικῷ πληθυσμῷ, ὅστις ἐν διαρκείᾳ ὀλίγων ἐτῶν κατέστη λίαν πολυάριθμος, τινὲς μάλιστα ἐκ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἑλλήνων εἶνε σημαντικώτατοι πολῖται. Ἐν σμικρῷ χρονικῷ διαστήματι, μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Δημητρίου ἠγοράσθη μέρος τι ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς διόδου Piedmont καὶ τῆς ὁδοῦ Hunter εὑρισκόμενον ἀκριβῶς εἰς τὸ μέτωπον τῆς βορείας εἰσόδου εἰς τὸ Καπιτώλιον κατὰ τὰ ἔσχατα τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας.

«Χρῆμα ταχέως συνηθροίζετο.

«Ὅτε ἡ συνέλευσις συνῆλθε προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Χ. Δημητρίου, ὅπως συναθροισθῶσι τὰναγκαῖα κεφάλαια πρὸς τὴν ἐξαγορὰν τοῦ λαμπροῦ μέρους, πρὸς ἔκπληξιν πάντων τῶν παρόντων ποσὰ ταχέως ἐνεγράφοντο. Ἄνθρωποι οἵτινες ἐθεωροῦντο ἔχοντες μικρὰ μέσα προῆλθον καὶ προσήνεγκον ἑκατοντάδας δολλαρίων.

«Ὅταν τὰ σχέδια ἐτελείωσαν καὶ ἐφηρμόσθησαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐξεδηλώθη παρὰ τῇ θερμουργῷ καὶ δραστηρίᾳ ἀδελφότητι ἐνθουσιασμὸς πρωτοφανὴς ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἐνταῦθα ἐγκατεστημένης ἐκκλησίας. Ἡ ἀπαιτηθεῖσα δαπάνη διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀγορὰν τῆς ἰδιοκτησίας, ἀνῆλθε τοὐλάχιστον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 350,000 δολλαρίων ἂν ὄχι εἰς μεγαλύτερον. . . .»

Ἐκτὸς τῆς ἐν λόγῳ ἐφημερίδος καὶ ἄλλαι ὡμίλησαν διὰ τὸ γεγονός. Ἀπεδείχθη ὅμως, ὅτι περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος ἔχουσιν ἐν τῇ νέᾳ ἐκείνῃ πόλει συγκεχυμένας καὶ πολὺ — τί περίεργον — παραδόξους ἰδέας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Λόγου χάριν ἐρωτοῦσαν τὸν αἰδεσιμώτατον προϊστάμενον τῆς Ἐκκλησίας ἂν οἱ Ἕλληνες εἶνε χριστιανοὶ καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ αἰδεσιμώτατος ἐφάνη φυσικὰ πρόθυμος εἰς τὸ νὰ τοὺς διαφωτίσῃ. Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶνε ἐνθουσιασμένοι μαζί του καὶ τοῦ ἀναγνωρίζουν splendid education.

***

ΗΡΧΙΣΑΝ καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος αἱ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα διάφοροι ἀνασκαφαὶ αἱ διὰ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας γινόμεναι. Οὕτω ἐν μὲν τῷ Ὠρωπῷ εἰς τὸ ἐκεῖ Ἀμφιάρειον μετέβη καὶ ἐπανέλαβε τὰς ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κ. Β. Λεονάρδος. Ἐν τῇ Κορινθίᾳ ἀπὸ 10 ἡμερῶν ἐργάζεται ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Ἀν. Σκιᾶς ἐνεργῶν σκαφικὰς ἐργασίας ἰδίᾳ πρὸς ἐπίλυσιν τοπογραφικῶν ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον καὶ τοὺς λιμένας αὐτῆς.

Ἐν Αἰτωλίᾳ συνεχίζει τὰς ἀπὸ ἐτῶν ἐκεῖ μακρὰς ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηριάδης. Ἐν δὲ Σουνίῳ κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην ἐπανέλαβε τὰς ἐκεῖ ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργουμένας ἀνασκαφὰς ὁ ἔφορος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Β. Στάης.

Ἐν Δήλῳ συνεχίζονται μετὰ πολλῆς δραστηριότητος αἱ ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος κ. Hollaux ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαὶ μὲ ἀποτελέσματα ὁμολογουμένως ἐκπληκτικά. Ὁσημέραι εὑρήματα σπουδαιότερα προστίθενται εἰς ἄλλα οὐχὶ

ὀλιγώτερον σπουδαῖα καὶ ἐνδιαφέροντα καὶ οὕτω ἡ Δῆλος ἀπὸ πολλοῦ ἤδη παρουσιάζει μορφὴν Ἑλληνικῆς Πομπηΐας. Οὕτω ἐσχάτως ὁλοσχερῶς ἀπεκαλύφθη δυτικῶς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς μέγα οἰκοδόμημα μήκους ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 40 μέτρων καὶ πλάτους 20. Νοτίως τούτου ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ναοῦ Δωρικοῦ ἀνωνύμου ἀμφιπροστύλου ἔνθα εὑρέθη καὶ κεφαλὴ ἀγάλματος νεαροῦ θεοῦ ἐφθαρμένη. Ἐπὶ τούτοις ἀνεκαλύφθησαν τέσσαρες ἔτι λέοντες ἀρχαϊκοὶ ναξίου μαρμάρου. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ κατὰ τὸν πάρινον οἶκον ἤρχισε μικρὰ ἀνασκαφή. Ἀλλὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἤρχισε καὶ συστηματικὴ ἀποκάλυψις τῆς μεγάλης στοᾶς μήκους 120μ. τῆς ὁριζούσης τὸ ἱερὸν ἀπὸ βορρᾶ καὶ τῆς ὁποίας τὰς τριγλύφους ἐκόσμουν κεφαλαὶ βοῶν.

Ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν τῶν Κομπεταλιαστῶν ἐξακολουθοῦσα ἀνασκαφὴ καὶ δυτικῶς τῆς εἰς τὸ θέατρον ἀγούσης ὁδοῦ ἀποκαλύπτει καθ' ἑκάστην νέας ὁδοὺς οἰκίας καὶ κινητὰ ἀρχαῖα

Ἐν αὐλῇ ἀνακαλυφθείσης οἰκίας ἀνευρέθησαν ἀκέφαλα τά ἀγάλματα τῶν ἰδιοκτητῶν μετὰ τῶν κατὰ χώραν βάσεων φερουσῶν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν.

Κλεοπάτρα Ἀδράστου ἐκ Μυρρινούττης θυγάτηρ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα Διοσκουρίδην Θεοδώρου ἐγ Μυρρινούττης ἀνατεθηκότα τοὺς Δελφικοὺς τρίποδας τοὺς ἀργυροῦς δύο ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ναῷ παρ' ἑκατέραν παραστάδα ἐπὶ Τιμάρχου ἄρχοντος Ἀθήνησιν.

Ἡ Γαλλικὴ σχολὴ ἤρχισε διὰ μικρῶν ὀρυγμάτων μελετῶσα τὴν Δῆλον καὶ ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως.

ΚΑΤ' αὐτὰς ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τὸ πρῶτον νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν ἐν τῷ κτήματι τοῦ Δ. Τοτόμη δύο ἐπιγραφαί. Ἡ μία εἶνε κατάλογος ἀρχόντων ΑΡΧΩΝ ΠΟΛΥΑΙΝΟΣ ΝΙΚΑΝΔΡΟΥ ΔΡΟΥΣΟΥ ΣΟΝΙΕΥΣ. Ἡ δὲ ἑτέρα ἡ καὶ σπουδαιοτέρα' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ πρὸς τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλήν, τὴν Βουλὴν τῶν πεντακοσίων καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων.

Β.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν.....	Δρ. 2.081.20
Φερεκύδης Ἀθανασιάδης..... »	3.20
	Δρ. 2.084.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡλιοκαμμένοι, μ' ἕνα κρυμμένον πόνον, ποῦ δὲν τὸν ἄφινε νὰ χυθῇ ὁλόκληρος εἰς τὰ πρόσωπά των τὸ συναίσθημα ὅτι πατοῦν τὸ ἅγιον χῶμα τῶν Ἀθηνῶν, εἶδα νὰ φθάνουν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν οἱ Ἀγχιαλῖται. Κ' ἐσταμάτησα. Τί ὡραία εἰκών. Καὶ τί θλιβερὰ ὅμως, ὅλοι μαζὶ ὅπως ἐπήγαιναν, μὲ βῆμα ρυθμικόν, σὰν ἕνας ἄνθρωπος, σὰν μιὰ ψυχή. Ἐζωντάνευαν μέσα μου ἀναμνήσεις παλαιάς, παρμένας ἀπὸ τὴν ζωὴν κ' ἀπὸ τά βιβλία, μισοσβυσμένας εἰς τῶν χρόνων τὰ κύματα. Τοὺς παρηκολούθησα μὲ τὸ βλέμμα, καὶ τὸ βῆμα μου ἄθελα ἔτεινε νὰ ρυθμισθῇ μὲ τὸ ἰδικόν των, ὡς ποῦ ἐγύρισαν τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Πατησίων κ' ἐχάθηκαν μέσα εἰς τὸ πλῆθος. Κ' ἐσταμάτησα πάλιν νὰ ζήσω μίαν στιγμὴν ἀκόμη τὸν πόνον των, ποῦ τὸν ἐγλύκαινε ὁ θεὸς τοῦ φωτός, ὁ ἀγαπημένος μας.

Ἡ ἑλληνικὴ Στοὰ τῶν Ἐλευθέρων Τεκτόνων τῆς Ἀλεξανδρείας «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἐξέδωκε ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου θλίβεται διὰ τὰς ἐπιβαλλομένας ἐν Κρήτῃ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων συνιστῶσα εἰς τὸν γενναῖον κρητικὸν λαὸν καρτερίαν, ἑνότητα καὶ φρόνησιν εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν. Διὰ δὲ τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ θηριωδίας ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν της ἀγανάκτησιν καὶ τὴν εὐχὴν πρὸς τὴν Γαληνοτάτην Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἑλλάδος Ὑπάτου Συμβουλίου ὅπως ῥήξῃ κραυγὴν ἐσχάτου κινδύνου καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρωγὴν τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον τεκτόνων ἐν ὀνόματι τοῦ ἱεροῦ συμβόλου «Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης».

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν συνεστήθη Πανελλήνιος ἐν Αἰγύπτῳ Σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος διὰ μηνιαίων εἰσφορῶν μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου, θὰ βοηθήσῃ τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Πρόεδρος ὁ κ. Γεώργιος Ζερβουδάκης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Στ. Καρτούλης, ταμίας ὁ κ. Ἀντώνιος Μπενάκης καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Γώργιος Ροῦσσος. Αἱ βάσεις τοῦ Συνδέσμου ἐτέθησαν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ κ. Ἀντ. Μπενάκη. Ἂς ἦναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῶν πατριωτῶν ποῦ ὁδηγὸν τῆς ζωῆς των ἔχουν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην.

Ἡ τρίτη κλήρωσις τοῦ λαχείου ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων θὰ γίνῃ τὴν 3 Σεπτεμβρίου.

Συνεστήθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητον ὡς πρόεδρον, διὰ νὰ συλλέξῃ ἐράνους ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας.

Κατὰ τὸν λήξαντα Ἰούλιον εἰσήχθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἑλληνικὰ καπνὰ ἀξίας 18.051 λιρῶν. Αὔξησις εἰσαγωγῆς ἀπέναντι τοῦ Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, λίραι 3,252. Ἐλάττωσις εἰσαγωγῆς τῶν τουρκικῶν καπνῶν τοὺς ἰδίους μῆνας, λίραι 5,503.

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου θὰ δώσωμεν τὸ συμπέρασμα τῆς Ἐρεύνης μας «περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου».

Ὁ κ. Θεόφραστος Σακελλαρίδης ἔγραψε τὴν μουσικὴν τριπράκτου μεσαιωνικοῦ δράματος τοῦ κ. Π. Δημητρακοπούλου «Ὁ Πειρατής».

Τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον ἀρχίζει νὰ λειτουργῇ ἡ Πινακοθήκη εἰς τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον. Ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν ἔργων ἀναφέρομεν τὸν Ruysdael, Boucher, Ῥέμπραντ τῆς δωρεᾶς Θεοδώρου καὶ Αἰκατερίνης Ῥοδοκανάκη, τὸν Ζιέμ τῆς δωρεᾶς Ἀριστάρχη, τὸν Jordaens, Τιντορέττον, Greuze, Van Dyck, Rubens, Τιέπολο τῆς δωρεᾶς Ἀλεξ. Σούτσου.

Ἐδημοσιεύθη προκήρυξις τοῦ Οἰκονομείου διαγωνισμοῦ· αἰτήσεις γίνονται δεκταὶ μέχρι 1 Φεβρουαρίου 1907 πρὸς τὴν Comunita Greco-Orientale Trieste.

Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου θὰ ἐγκαινισθοῦν ὑπὸ ὑφηγητῶν τάξεις ἰδιαίτεραι ἐπαναλήψεως τῶν μαθημάτων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ξένων πανεπιστημίων.

Κατὰ τὸ «Ἀνατολικὸν Δελτίον» εἰς τὸ βιλαέτι τοῦ Κουσσόβου, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1905-1906 ἐφοίτησαν εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα 573 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Διδάσκουν δὲ εἰς αὐτὰ 21 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι.

Ὁ ἐν Καΐρῳ κ. Π. Κότσικας προσέφερε εἰς τὴν Κάρυστον δημοτικὸν καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον, πλουτισμένα μὲ καθετὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸν μαθητήν.

Ὁ γνωστὸς φιλέλλην Ἰταλὸς δημοσιογράφος κ. Lalia Paternostro ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Νεαπόλεως (φύλλον 15—16 Αὐγούστου) ἄρθρον ἐνθουσιῶδες ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων τῆς Κρήτης.

Ἀπέθανε ὁ ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφεὺς Τζακόζα.

Εἰς Κρουασσέ, πλησίον τῆς Ρουένης, ὅπου ὁ Γουσταῦος Φλωμπέρ, ὁ μέγας μυθιστοριογράφος ἐπέρασεν ἕνα μέρος τῆς ζωῆς του κ' ἐδημιούργησε τὰ καλλίτερα ἔργα του ἀπὸ τὴν Madame Bovary ἕως τὰς Tentations de Saint — Antoine, ἱδρύθη Μουσεῖον Φλωμπέρ.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 51 ἐτῶν ἐν Βετσφαλίᾳ ὁ γνωστὸς κριτικὸς καὶ ποιητὴς Βερολινέζος Ἔρρικος Χάρτ. Ἦτο συγγραφεὺς καὶ μιᾶς τραγῳδίας: Σεδάν.

Ὁ καθηγητὴς Μπουσσὲ τῆς Γοτίγγης ἐδημοσίευσε ἔργον μὲ τὸν τίτλον Ἰησοῦς. Τὸ βιβλίον εἶνε σύνοψις τῶν ἐσχάτως γενομένων κριτικῶν ἐργασιῶν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης ἀπαντῶν εἰς τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὰς βουλγαρικὰς βιαιότητας ἀποκαλεῖ αὐτὰς βδελυράς.

Δεύτερος ἀπόστολος ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ὁ κ. Ἀποστολόπουλος. Πρὸ ἡμερῶν ἀπέστειλε 5000 φράγκα ἐκ διαλέξεών του εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἕως τώρα ἔχει στείλει εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου 18000 φράγκα.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔγιναν εἰς ζῷα ἐπιτυχεῖς ἐγχειρήσεις ἀποκοπῆς τῶν νεφρῶν καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν δι' ὑγιῶν νεφρῶν ἄλλων ζῴων. Ὁ ἀμερικανὸς ἰατρὸς βεβαιώνει ὅτι ἡ ἐγχείρησις αὐτὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀπέθανε ὁ καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Νικόλαος Δημαρᾶς.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, τοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Σκωτίδη καὶ τοῦ κ. Μιχ. Συναδινοῦ ἀντιπροέδρου τῆς ἑλλ. κοινότητος προσέφεραν ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆν Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Εἰς τὸ Λονδῖνον συνεστήθη «Μακεδονικὴ Ἕνωσις» πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Μνημεῖον εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου Σεγκαντίνη θὰ ἱδρυθῇ προσεχῶς εἰς Μαλόγιαν.

Ἐξεδόθη ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ ἀπὸ τὸν Ροβέρτον Harborough Sherard μὲ 26 εἰκόνας, πορτραῖτα, πανομοιότυπα καὶ ἄλλα δοκουμέντα καὶ συγχρόνως πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

Ὁ Μαυρίκιος Καστελαὶν ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως μετάφρασιν γαλλικὴν τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ περιφήμου ποιήματος τοῦ Σέλλεϋ.

Ἀπέθανεν εἰς τὸ Παρίσι 44 ἐτῶν ὁ ἱστορικὸς Ἀλβέρτος Σορὲλ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ταὶν εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν.

Ἡ Βασιγκτὼν ἐπροικίσθη ἐσχάτως μὲ νοσοκομεῖον φυτῶν. Τὴν στιγμὴν ποῦ ἰδῇ μία Ἀμερικανὶς — ὡραία συχνότατα — ὅτι ἕνα φυτὸν γέρνει τὸν λαιμόν του μελαγχολικὰ τὸ στέλλει εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Δεκαπέντε γιατροὶ ἀκολουθοῦν προσεκτικὰ τὰς προόδους τοῦ κακοῦ καὶ ἂν ἠμποροῦν τὸ γιατρεύουν. Καὶ κατὰ τὰς ἐκθέσεις τὰ φυτὰ πάσχουν ἀπὸ ἀσθενείας ἀναλόγους πρὸς τὰς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου, ρευματισμούς, φθίσιν, δυσπεψίαν, χλώρωσιν.

Ὁ γνωστότατος Γερμανὸς ποιητὴς Hoffmanstahl ἐδημοσίευσε νέον ἔργον ἑλληνικῆς ὑποθέσεως τὴν Ἠλέκτραν καὶ τὸν «Οἰδίποδα καὶ τὸν Σφίγγα». Διετήρησε τὸν τραγικὸν εἰρωνείαν τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ὁ καπνὸς παίζει σπουδαῖον ρόλον προκειμένου περὶ συνοικεσίων.

Ὁ νέος ποῦ θἀγαπήσῃ μίαν κόρην πηγαίνει καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ της καὶ ζητεῖ φωτιὰ γιὰ ν' ἀνάψῃ τὸ σιγάρο του. Οἱ ἔξυπνοι γονεῖς ἐννοοῦν περὶ τίνος πρόκειται καὶ ἀνοίγουν τὰ μάτια τους τέσσερα. Τοῦ δίνουν νάνάψῃ. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ νέος γυρίζει καὶ ζητεῖ πάλι φωτιά. Ἂν τοῦ κλείσουν τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον παίρνει τὰ βρεμμένα. Ἀλλοιῶς ζητεῖ νὰ ὑπεισέλθῃ καὶ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν ἐκλεκτήν του.

Εἰς τὸν «Γαλάτην τῆς Κυριακῆς» δημοσιεύονται διάφοροι γνῶμαι περὶ τοῦ Λαμαρτίνου. Ἰδοὺ ἡ γνώμη τοῦ Jean Moréas:

«Αἱ πρῶται συνθέσεις τοῦ Λαμαρτίνου εἶνε ἴσως αἱ καλλίτεραι. Χωρὶς ἄλλο εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα ἀκούομεν τόνους βαθυτέρους, μᾶλλον ὀξεῖς. Μολαταῦτα ὁ Σαὶντ-Μπὲβ εἶχε καλὰ διΐδῃ ὅτι στίχος καὶ ὁ ρυθμός του ἀπέβαινε Οὐγκικὸς μᾶλλον. Τί σημαίνει! Ὁ Λαμαρτῖνος καὶ ὁ Οὐγκὼ κρατοῦν καὶ οἱ δύο τους τὰ ὕψη τῆς συγχρόνου ποιήσεως. Καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα γύρω ἀπὸ τὸν Λαμαρτῖνον εἶνε μᾶλλον καθαρά...»

Ὁ σὶρ Κάρολος Δίλκε ἀπαντῶν εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» διὰ τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνανολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔγραψε: «Πάντοτε θὰ συνεννοοῦμαι μετ' ἐκείνων ἐξ ἑκάστης χώρας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἑνώσουν μαζί μου τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διαμαρτυρίας των καὶ τὰς προσπαθείας των ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ».

Κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1906 αἱ εἰσπράξεις τῶν εἰδῶν μονοπωλείου ὑπερέβησαν τὰς τοῦ ἀντιστοίχου ἑξαμήνου τοῦ 1905 κατὰ δραχ. 112.000 περίπου.

Εἰς τὰ ἐργοστάσια Γιάρρο παρηγγέλθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δύο ἀκόμη ἀντιτορπιλλικὰ κατὰ τὸν τύπον τῆς «Θυέλλης».

Ἀπέθανε εἰς τὸ Παρίσι ὁ ζωγράφος Ἀλφρέδος Stevens, Φλαμανδός. Εὐγνώμων ὁ καλλιτέχνης πρὸς τὴν δευτέραν πατρίδα του δὲν ἠθέλησε, ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Παρίσι, νὰ φύγῃ ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν φιλοξενίαν «sans payer au moment de l'addition» ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε.

Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Πετρουπόλεως θὰ παιχθῇ τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα ἡ «Φλωρεντινὴ Τραγῳδία» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν συνεργάτην μας κ. Μιχ. Λυκιαρδόπουλον εἰς στίχους ῥωσσικούς.

Ἡ ἐκδοτικὴ ἑταιρεία τῆς Μόσχας «Ὁ Σκορπιὸς» ἐκδίδει προσεχῶς τὸ βιβλίον τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ A. Symons περὶ τοῦ σχεδιαστοῦ Aubrey Beardsley εἰς μετάφρασιν ῥωσσικὴν καὶ μὲ πρόλογον τοῦ κ. Λυκιαρδοπούλου.

Εἰς τὴν Gazette de Lausanne ἐδημοσιεύθη ἄρθρον τοῦ Ἕλληνος ἐν Ἐλβετίᾳ καθηγητοῦ Μ. Κέπετζη περὶ τοῦ ἄνευ σύρματος τηλεγράφου ἐν καιρῷ πολέμου.

Εἰς τὸν ἐπιθεώρησιν Hellénisme, ὄργανον τῆς ἑταιρίας Ἑλληνισμὸς εἰς τὸ Παρίρι. ἐδημοσιεύθη ἐπίσης ἄρθρον τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ περὶ τῶν καταδιώξεων τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Ἕνα ἀνέκδοτον τοῦ Δουμᾶ πατρός:

Ἔπεσε μίαν ἡμέραν ἀπὸ ὅλην τὸν σκάλα ὁ μικρός του καὶ ἔμεινε ἀναίσθητος. Τὸ παιδὶ συνῆλθε κατόπιν, καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ ἰατρὸς διέταξε νὰ τοῦ βάλουν βδέλλες

Ὁ μικρὸς Δουμᾶς δὲν ἤθελε. Αἱ παρακλήσεις τοῦ πατέρα του ἐπήγαιναν χαμέναι.

— Βάλε ἐσὺ πρῶτα, τοῦ εἶπε ἐπιτέλους, καὶ τότε βάζω κἐγώ. Καὶ ὁ Δουμᾶς ἔβαλε δύο βδέλλες εἰς τὸ ἀριστερόν του χέρι.

Καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἀνατὸλ Φράνς ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὸ ἀνέκδοτον:

«Τί θαυμάσιος στρατιώτης, ὁ ρομαντικὸς αὐτὸς πυροβολητής, ὁ ὁποῖος ἤνοιγε τὰς φλέβας του ὅπως αἱ δέσποιναι τῆς Παλαιᾶς Ρώμης».

Ἀπὸ ἕνα βιβλίον περὶ Αἰγύπτου τοῦ Ἀμερικανοῦ James Henty Breastec καθηγητοῦ τῆς Αἰγυπτιολογίας εἰς τὸ πανεπιστῆμιον τοῦ Σικάγου μανθάνομεν ὅτι τὸ δόγμα περὶ Θεοῦ—Πατρὸς καὶ τῆς ἀπείρου ἀγαθότητός του ποῦ ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, ἦτον γνωστὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον 1,300 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Amenhotep IV. Ἕνας Θεὸς δημιουργὸς τοῦ κόσμου ἀλλ' ὁ ὁποῖος δὲν ἀπαιτεῖ ἠθικὴν τελειότητα ἀπὸ τὰ πλάσματά του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὕμνους τοῦ βασιλέως ἐκείνου ὁμοιάζουν τοὺς Δαβιτικούς. Ὁπωσδήποτε τὸ ὕψος Χριστιανισμοῦ δὲν χάνει τίποτε καὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτήν.

Εἰς τὸ Μπρόμλε πλησίον τοῦ Λονδίνου ὑπάρχει πρὸ τριῶν ἐτῶν νοσοκομεῖον, ὅπου αὐστηρῶς ἐφαρμόζεται ἡ ἀεροθεραπεία καὶ ἡ φυτοφαγία. Ἀπὸ τῆς συστάσεώς του δύο μόνον θάνατοι ἔγιναν. Ὁ ἕνας ἑνὸς παιδιοῦ τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἐτοιμοθάνατον, ὁ ἄλλος ἑνὸς γέροντος.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, πλησίον τοῦ Πετέρμπορο εὑρέθη σκελετὸς ἑρπετοῦ ὃ περίπου μέτρων μήκους, ὅμοιος μὲ κορμὸν κροκοδείλου ἀλλὰ μὲ οὐρὰν ἑνὸς μέτρου ἂν ὄχι περισσότερον. Ἡ κεφαλὴ δυστυχῶς λείπει. Πιστεύεται ὅτι ἀνήκει εἰς προϊστορικὸν κροκόδειλον.

Ὁ Πουτσίνι πρόκειται νὰ μελοποιήσῃ τὸν Συρανὸ δὲ-Μπερζεράκ.

Κατ' αὐτὰς ἐκδίδονται εἰς τὸ Βερολῖνον τὰ ἅπαντα τοῦ Μπετόβεν.

Ἀλληλογραφία.— Γιὰ δυὸ χαμέναις ἀγάπαις. Ἔχει ὅλη τὴν κοριτσίστικη δροσιὰ καὶ χάρι. Χρειάζεται ὅμως καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα ποῦ ἐλπίζομε νὰ τὸ ἰδοῦμε ἀργότερα ἂν θελήσετε νὰ ἐπιμείνετε.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Ρήγα Νικολαΐδου. Τόμος τρίτος — μετὰ 91 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ. — *Περὶ Γενέσεως τῶν ὄντων.* Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἠλύσια, τόμος Β' περιεχόμενα: Αἰσχύλου «Ἀγαμέμνων», μετάφρ Ι Γρυπάρη Παύλου Λουδοβὶ Κουριὲ «Λίβελλος τῶν λιβέλλων», μετάφρ Α. Καμπάνη. Ι. Λεοπάρδη «Διάλογος τοῦ Τριστάνου μ' ἕναν φίλον του». Σατωβριὰν «Πολιτικαὶ Σκέψεις», μετάφρ. Χρ. Παπαζαφειροπούλου. Δάντη «Κόλασις», μετάφρ. Γ. Σ. Ζουφρέ.

«*Οἱ Κουτοπόνηροι*» κωμωδία εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Θεοδώρου Barrière καὶ Ἐρνέστου Capendu, κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου. (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ Ἀριθ. 328). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

«*Οἱ καλοί μας φίλοι*» ὑπὸ Βικτωριανοῦ Sardou κωμωδία εἰς πράξεις τέσσαρας, κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου (Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ ἀριθ. 329). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Σύστημα Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὑπὸ Γεωργίου Σ. Στρέϊτ. — Τόμος πρῶτος — Βιβλίον Α'. Δογματικὴ καὶ Ἱστορικὴ Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Προσλαλιά Λ. Κορδέλλα κατὰ τὴν στ' ἐπιστημονικὴν ἐκδρομὴν τοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν εἰς Λαύριον. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι σήμερον ὑπὸ Γουστάβου Φρ. Χέρτσβεργ μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Π. Καρολίδου. — Τόμος πρῶτος — (Βιβλ. Μαρασλῆ Ἀριθ. 330-333). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ὁ κατὰ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἄδικος ἀναθεματισμὸς 1572-1637. ὑπὸ Δρος Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἀρχιμήδης. Μηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου ἐπιμελείᾳ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἔτος Ζ. — Ἰούλιος 1906. Ἀριθμ. 4. — Ἀθήνησι, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Ἀπὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δειλινικοῦ ὑπὸ Κώστα Παρορίτη. Διηγήματα. Ἀθήνα 1906 σχ 16ον σελ. 121 δρ. 2.

Ἀγαμέμνων Αἰσχύλου, μετάφρασις Ι. Ν. Γρυπάρη. Ἔκδοσις «Ἠλυσίων» 1906.

La Grèce littéraire d'aujourd'hui par Philéas Lebesgue. Paris 1906 éditeurs E. Sansot & C° frs. 2.

Les Primitifs français par Henri Bouchot sr. 4.

Προσεχῆ Δημοσιεύματα τῶν «Παναθηναίων»:

ΑΠΟ τὸ φύλλον τῆς 15 Σεπτεμβρίου ἀρχίζομεν τὴν δημοσίευσιν τῆς «Ἀντάρτιδος» μυθιστορήματος τῆς Γαλλίδος κυρίας Μαρκέλλας Τιναίρ, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ ἤδη τριάντα φιλολογικὰς ἐκδόσεις. Τὴν μετάφρασιν ἐφιλοπόνησεν ὁ κ. Ἄριστος Καμπάνης.

Ἐπίσης προσεχῶς ἀρχίζομεν δημοσίευσιν πορτραίτων τῶν συγγραφέων μας. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ὡς τεχνῖται καὶ ὡς ἄνθρωποι θὰ παρελάσουν εἰς ἀπεικονίσεις ἀκριβεῖς καὶ βραχείας εἰς τὰ «Παναθήναια».

Θὰ ἐξακολουθήσωμεν καὶ τὴν δημοσίευσιν τεμαχίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων Ὁμήρου, Πινδάρου, Θεοκρίτου, Θουκυδίδου, Πλουτάρχου, Μάρκου Αὐρηλίου, τὴν σειρὰν τῶν Ἑλληνικῶν Πόλεων κλπ. κλπ.